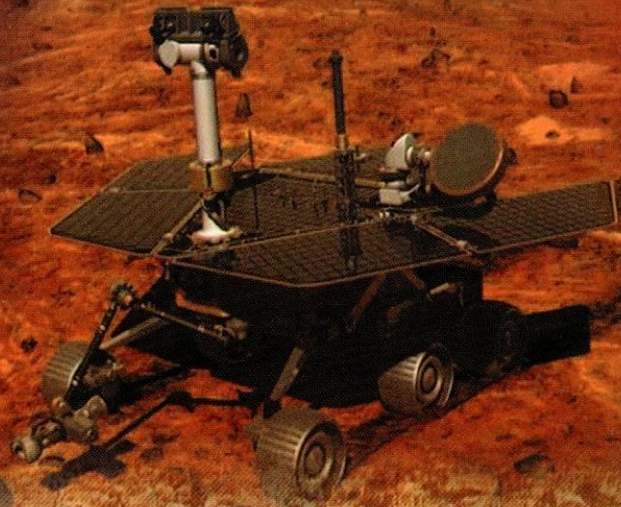
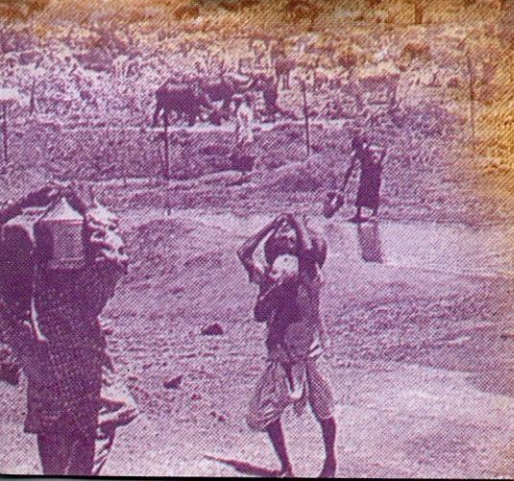

कमला

२००४

सदिच्छा भेट

खासदार सदाशिवराव मंडलिक व महाराष्ट्र राज्याचे आरोग्य मंत्री मा.श्री. दिग्विजय खानविलकर यांनी कमला महाविद्यालयास सदिच्छा भेट दिली.सोबत मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील.

नेक समितीची भेट

राष्ट्रीय मूल्यांकन आणि अधिस्वीकृती परिषदचे (NAAC) सदस्य श्री. अल्हुदिया पिन्ने , माजी कुलगुरु मदुराई कामराजविद्यापीठ व श्री. जे.के. मोहापात्रा महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयाला भेट देताना.

कार्यशाळेचे उद्घाटन

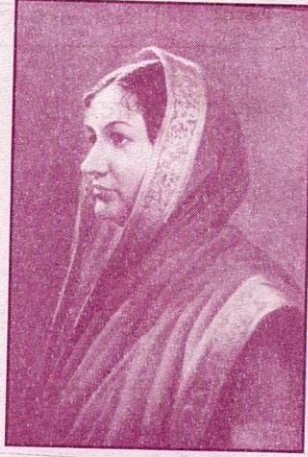
THE PEER-TEAM
ORGANIZED BY
KAMALA COLLEGE, KOLHAPUR
IN COLLABORATION WITH
QUALITY ASSURANCE CELL, GOVT. OF MAHARASHTRA
16th NOV 2003

'HOW TO FACE THE PEER-TEAM' या एकदिवसीय कार्यशाळेचे उद्घाटन करतांना शिवाजी विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. एम्. जी.ताकवले सोबत मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील व इतर मान्यवर .

ताराराणी विद्यापीठाच्या
कमला महाविद्यालयाचे

कमला

वार्षिक नियतकालिका

२००३ - २००४

अंक एकोणिसावा

कमला

२००३-२००४

✽ अध्यक्ष ✽

प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार रंगराव पाटील

✽ प्रमुख संपादक ✽

प्रा. सुजय बाबुराव पाटील

□ विभागीय संपादक □

✽ मराठी विभाग ✽

प्रा. एच्. व्ही. पुजारी

✽ हिंदी विभाग ✽

डॉ. श्रीमती सुमित्रा पोवार

✽ इंग्रजी विभाग ✽

प्रा. श्रीमती एन्. एस्. धुमाळ

✽ संपादक सहाय्यक ✽

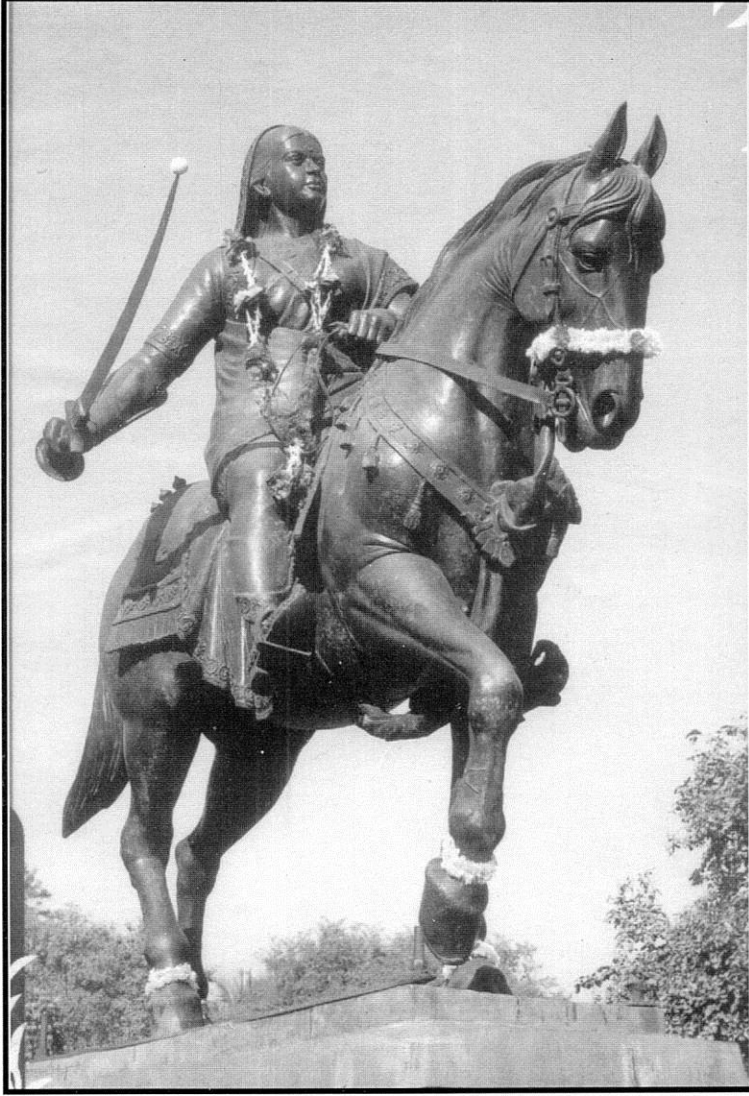
प्रा. श्रीमती एस्. एल्. देसाई, प्रा. एन्. व्ही. पोवार

✽ विद्यार्थीनी प्रतिनिधी ✽

कु. इंदिरा यादव

या अंकात प्रसिद्ध (व्यक्त) झालेल्या मतांशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही.

रणरागिणीस अशुवलदन

युगशुत्री छत्रपती ताराराणी

‘झलकती ही इतलहासाची सोनेरी पाने,

महाप्रतापी ताराराणी

शौर्याचे लेणे’

स्नेहसुधेची अमृतधार

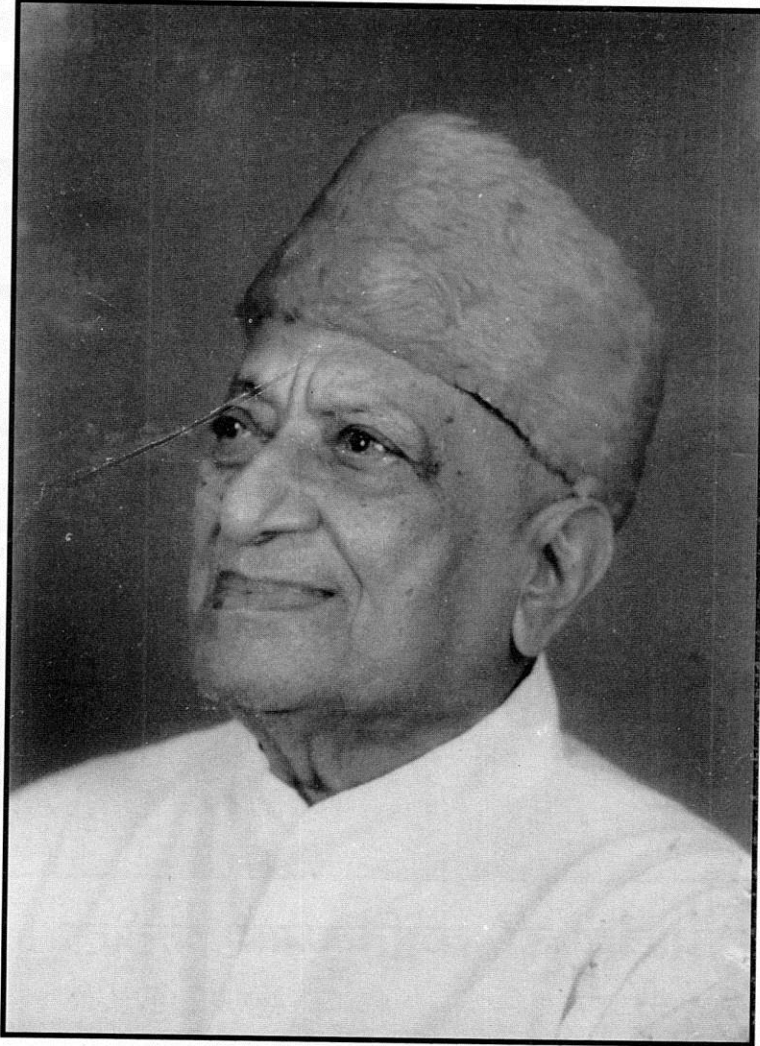

कै. सौ. काकीजी

तथा

सौ. सरोजिनीदेवी विश्वनाथ पाटील

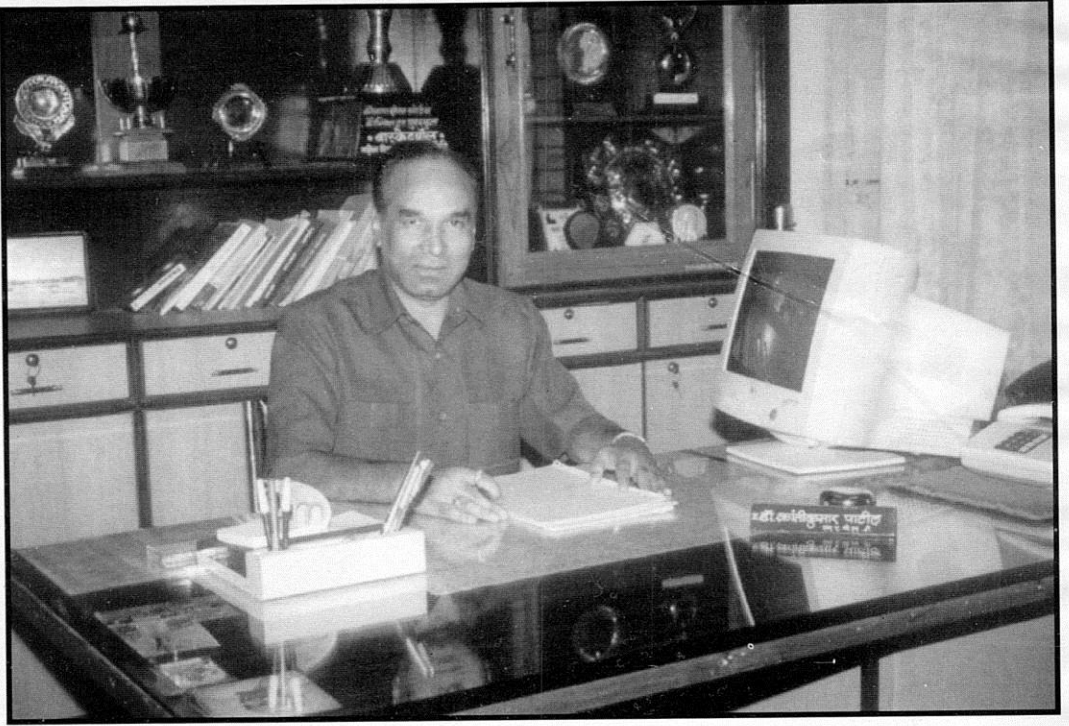
दिव्यत्वाची जेथे प्रचिती
तेथे कर माझे जुळती

कै. मा. काकाजी
तथा
डॉ. व्ही. टी. पाटील

“अनंत अमुची ध्येयासक्ती अनंत अन् आशा”

प्रेरणास्त्रोत

प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील

एम.ए., पीएच.डी.

सं पा ढ की य

कमला २००३-२००४ चा एकोणिसावा वैविध्यपूर्ण अंक सादर करत असतांना आम्हांस अतिशय आनंद होत आहे. दरवर्षीप्रमाणे 'कमला' चा अंक दर्जेदार करण्यासाठी संपादक मंडळाने प्रामाणिक प्रयत्न केलेले आहेत.

मानवाने आपल्या वैज्ञानिक दृष्टीच्या जाणिवा अधिक विकसित करत तो चंद्रानंतर 'मंगळस्वारी' साठी आतूर झालेला आहे. त्याचे प्रत्यंतर म्हणजे 'पाथफाइंडर' व इतर उपकरणांना मंगळावरील छायाचित्रे व इतर माहिती पृथ्वीकडे पाठविण्यात आलेल्या यशामध्ये आपल्याला दिसते.

पूर्वी स्त्री चा उल्लेख 'अबला' म्हणून केला जाई पण तिन् स्वतःच्या कर्तृत्वाने असे काही विविध क्षेत्रांत ठसे उमटवले की ती अबला नसून 'सबला' आहे हे अभिमानाने म्हणावे लागले. त्यामुळेच यंदाचे शांततेचे नोबेल पारितोषिक 'शिरीन इबादी' यांना मिळाले. महिलांच्या कर्तृत्वावर नेहमी 'अविश्वास' दाखविणाऱ्या इराण सारख्या देशातील महिलेने हा पुरस्कार स्वकर्तृत्वावर मिळवावा यामध्येच अखिल विश्वातील 'स्त्री शक्तीचा विजय' सामावलेला आहे असे म्हणावसं वाटते.

विज्ञानाच्या क्षेत्रात वेगानं प्रगती करणारा मानव काही ठिकाणी गाफील राहिला असं वाटतं त्यामुळेच अनेक ठिकाणी त्याला 'दुष्काळा' सारख्या समस्यांना सामोरं जावं लागत आहे. त्यामुळेचं समृद्धी आणि संपन्नतेचे भूप्रदेश पाण्यासाठी दाही दिशा फिरतांना दिसत आहेत. पश्चिम महाराष्ट्रात यंदा कधी नव्हे, एवढा भयानक दुष्काळ पडला. हजारो एकरांतील पीकं जळून निघाली. माणसं जनावरं अन्न पाण्यावाचून हैराण झाली आणि मग आम्हाला पर्यावरणाच्या संतुलनाच महत्व कळालं! उपरोक्त तिन्ही घटनांचा वेध 'कमला २००४' च्या मुखपृष्ठातून अभिव्यक्त होत आहे.

वैज्ञानिक दृष्टीचा वेध घेत, स्वतःच्या सामर्थ्यावर विश्वास ठेवणाऱ्या अनेक 'शिरीन इबादी' 'कमला' मधून निर्माण व्हाव्यात म्हणून कमला कॉलेज सदैव प्रयत्नशील आहे. विद्यार्थिनींना शैक्षणिक, मानसिक व सामाजिक दृष्ट्या सबल बनविण्यासाठी जागरुकतेत पावले उचलत आहे. त्यामुळेच क्रीडा, एन्. एस्. एस्., एन्. सी. सी., वक्तृत्व या शिक्षणाच्या विविध क्षेत्रात महाविद्यालयाच्या विद्यार्थिनींनी कौतुकास्पद कामगिरी बजावलेली आहे. कॉम्प्युटर विभाग, स्पर्धापरीक्षा मार्गदर्शक व व्यक्तिमत्व विकास विभाग, मराठी, इंग्रजी, हिंदी, अर्थशास्त्र, लोकसंख्या शिक्षण, सामाजिक शास्त्र या व इतर विभागांची मंडळे विद्यार्थिनींचा परिपूर्ण व्यक्तिमत्व विकास घडवून आणण्यात अचूकपणे मार्गदर्शन करीत आहेत.

राष्ट्रीय मूल्यांकन आणि अधिस्वीकृती परिषद बेंगलोर (NAAC) यांचेकडून कमला महाविद्यालयास 'बी प्लस' पंचतारांकित मानांकन बहाल :

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार रंगराव पाटील यांच्या मार्गदर्शनानुसार महाविद्यालयाने २००३ मध्ये बेंगलोर येथील राष्ट्रीय मूल्यांकन आणि अधिस्वीकृती परिषदेस (NAAC) सादर केलेल्या स्वयंअध्ययन अहवालानुसार (SSR) नॅकने नियुक्त केलेल्या समितीने दि. ०५ व ०६ जानेवारी २००४ या कालावधीत महाविद्यालयास भेट देऊन आपला अहवाल (NAAC) ला सादर केला. या अहवालाच्या आधारे (NAAC) ने महाविद्यालयास शिक्षण क्षेत्रातील विशेष गुणवत्तेचे 'बी प्लस' (७५% - ८०%) हे पंचतारांकित मानांकन बहाल केले.

संख्यात्मक व गुणात्मक वाढ : कै. मा. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजींनी सन १९४५ साली ताराराणी विद्यापीठाची स्थापना करून स्त्री शिक्षण क्षेत्रामध्ये महत्वाचे योगदान दिले. महाराणी ताराराणी प्रमाणे या विद्यापीठातून आत्मविश्वासपूर्ण तेजस्वी प्रति ताराराणी घडव्यात म्हणून 'ताराराणी विद्यापीठ' असे सांयुक्तिक नामाभिधान करण्यात आले. संस्थेचा मानबिंदू ठरलेल्या 'कमला महाविद्यालयाची' स्थापना १९८४ साली कै. सौ. सरोजिनीदेवी विश्वनाथ पाटील तथा काकाजींच्या असीम त्यागातून झाली. मांगल्याची, स्नेहसुधेची साक्षात अमृतधारा असणाऱ्या काकाजींचे नाव या महाविद्यालयास प्रदान करण्यात आले. मा. काकाजी व मा. काकाजींच्या उदात्त विचारांना मुर्तरूप देण्याचे कार्य अव्याहतपणे महाविद्यालयाचे प्राचार्य मा. डॉ. क्रांतिकुमार रंगराव पाटील करीत आहेत. त्यांच्या कुशल नेतृत्वामुळे महाविद्यालयातील विद्यार्थिनींची संख्यात्मक व गुणात्मक वाढ विशेष कौतुकास्पद अशीच आहे.

संख्यात्मक वाढ : कनिष्ठ विभाग - ९५३ विद्यार्थिनी वरिष्ठ विभाग - ९२० विद्यार्थिनी

शिक्षण क्षेत्रातील नेत्रदिपक यश : सन २००२-२००३ चे उच्च गुणवत्ता सिद्ध करणारे निकाल -

बारावी कला - ९९.५४%	बारावी वाणिज्य - ९२.९६%	बारावी शास्त्र - ९९.५०%
प्रथम वर्ष वाणिज्य - ९९.५२%	प्रथम वर्ष कला - ९६.३८%	द्वितीय वर्ष वाणिज्य - ९८.६६%
द्वितीय वर्ष कला - ९६.३९%	तृतीय वर्ष वाणिज्य - ८५.५३%	तृतीय वर्ष कला - ७९.८२%

पदवी विभागात दोन विद्यार्थिनींनी विशेष प्राविण्य प्राप्त केले तर २८ विद्यार्थिनी प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झाल्या.

कला विभाग प्रथम श्रेणी प्राप्त विद्यार्थिनी :

अर्थशास्त्र - ०९	इंग्रजी स्पेशल - ०५
हिंदी स्पेशल - फर्स्ट क्लास वुईथ डिस्टिंग्शन - ०१ व प्रथम श्रेणी - ०४	
समाजशास्त्र - ०२	होम सायन्स - फर्स्ट क्लास वुईथ डिस्टिंग्शन - १

वाणिज्य विभाग प्रथम श्रेणी प्राप्त विद्यार्थिनी :

अॅडव्हान्स अकॉंट अॅड ऑडिटिंग - ०७	ऑफिस मॅनेजमेंट - ०१
-----------------------------------	---------------------

कौतुकास्पद यश - कु. लिमकर शिल्पा पांडुरंग १२ वी विज्ञान हिने छ. शाहू मेरीट स्कॉलरशिप प्राप्त केली. त्याचबरोबर राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज गुणवत्ता शिष्यवृत्ती की जी महाराष्ट्र शासनाच्या समाजकल्याण विभागामार्फत दिली जाते तिच्या मानकरी पुढील विद्यार्थिनी ठरल्या.

गवळी प्रमीला बाबासो - ११ वी विज्ञान	गवळी दिपाली रामचंद्र - ११ वी विज्ञान
पोवार अमृता रामचंद्र - ११ वी विज्ञान	मकोटे पूनम शिवाजी - ११ वी वाणिज्य
तसेच शिवाजी विद्यापीठाच्या २००३-२००४ च्या गुणवत्ता शिष्यवृत्तीच्या मानकरी पुढील विद्यार्थिनी ठरल्या.	
जावीर गायत्री उर्फ अश्विनी भास्कर - बी.ए. भाग १	कु. मिरजकर प्रियांका प्रदिप - बी. ए. भाग १
कु. माने मनिषा पोपट - बी. ए. भाग ३	कु. गुरव कुमुदिनी परशराम - बी. ए. भाग ३
कु. मोरे प्रियदर्शिनी चंद्रकांत - बी. कॉम. भाग २	

‘कमला २००३’ नियत कालिकाचे नेत्रदिपक यश -

दरवर्षी प्रमाणे यावर्षी कमला नियत कालिकाने पारितोषिक मिळविण्याची परंपरा टिकवून ठेवली. सन २००२-२००३ यावर्षी शिवाजी विद्यापीठ आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेत कमला नियत कालिकातील A Poem Dediceted to My Teacher या कु. अपर्णा उळागड्डे हिच्या कवितेस प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले.

राष्ट्रीय छात्र सेनेची आघाडी -

छात्र सैनिकांची घोडदौड याही वर्षी लक्षणीय ठरली. ‘नॅशनल इंटिग्रेशन कॅम्प नागपूर’ येथे आमच्या विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या व कॅडेट कालिंदी नाईक निंबाळकर हिला ‘सुवर्णपदक’ देऊन ‘स्मार्ट कॅडेट’ या किताबाने गौरविण्यात आले. S.G.T. दिपाली पाटील हिची कोल्हापूर विभागातून S.S.B. स्पेशल ट्रेनिंगसाठी दिल्ली येथे निवड झाली. २००३ मध्ये झालेल्या प्रमाणपत्र परीक्षेत १४ कॅडेट्स ‘बी’ प्रमाणपत्र परीक्षा व १२ ‘सी’ प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण झाल्या.

क्रीडा क्षेत्रातील उल्लेखनीय बाबी -

कमला कॉलेजच्या खो - खो व बास्केट बॉल संघाने कोल्हापूर झोन स्पर्धेत अनुक्रमे विजेतेपद व उपविजेतेपद मिळविले. ‘अश्वमेध’ स्पर्धा अमरावती येथे बास्केट बॉल मध्ये अनुराधा सावंत व खो - खो स्पर्धेत कु. सुप्रिया बेडेकर यांची निवड झाली. राज्यस्तरीय ज्युदो स्पर्धेत ज्योती रजपूताना हिने द्वितीय क्रमांक मिळविला. त्याच बरोबर कोल्हापूर विभागात बॉक्सिंग मध्ये स्वाती पाटील व वैशाली धटे यांनी कौतुकास्पद यश मिळविले. ज्युनिअरच्या हॅण्डबॉल व टेबल टेनिस व क्रिकेट संघाने जिल्हास्तरावर अजिंक्यपद मिळविले.

अभिनंदनीय निवड -

मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांची प्रशासकीय दुरदृष्टी, उत्कृष्टतेचा ध्यास व शिस्तबद्धतेमुळेच कर्तृत्वाची विविध क्षितिजे त्यांनी निर्माण केलेली आहेत. त्यामुळेच त्यांची शिवाजी विद्यापीठाच्या कुलगुरुंनी आपले प्रतिनिधी म्हणून ‘प्राथमिक व माध्यमिक शाळांच्या प्रस्ताव छाननी जिल्हास्तरीय समितीवर’ नियुक्ती केलेली आहे. त्याचबरोबर ‘शिवाजी विद्यापीठ सेंट्रल को - ऑपरेटिव्ह कंझ्युमर्स स्टोअर्सचे संचालक’ म्हणून त्यांची नियुक्ती करण्यात आलेली आहे. उपरोक्त ठिकाणी झालेली त्यांची ही निवड म्हणजे त्यांच्या कर्तृत्वाच्या नव्या पर्वाचीच सुरुवात आहे.

ऋणनिर्देश -

सन २००३-२००४ या शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयाने विद्यार्थिनींच्या सर्वांगीण विकासासाठी अनेकविध उपक्रम राबवून उच्च अभिरुची संपन्नता सिद्ध केली. या सर्व उपक्रमांचा आढावा ‘कमला २००४’ मध्ये घेण्यात आलेला आहे. ‘कमला’ चा अंक बहारदार करण्यासाठी साहित्यिक विद्यार्थिनींचे योगदान कौतुकास्पद आहे. मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील साहेब यांचे मार्गदर्शन व प्रोत्साहन अंक वेळेत पूर्ण करण्यास बहुमोल ठरले आहे. त्याबद्दल त्यांचे मनःपूर्वक आभार ! विभागीय संपादक प्रा. श्री. एच. व्ही. पुजारी (मराठी) प्रा. डॉ. सौ. सुमित्रा पोवार (हिंदी), प्रा. सौ. नीता धुमाळ (इंग्रजी) यांनी आपले विभाग बहारदार बनवले आहेत. प्रा. सौ. एस्. एल्. देसाई, प्रा. नेताजी पोवार यांचेही सहकार्य मोलाचे आहे. तसेच सर्व शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचे बहुमोल सहकार्य ‘कमला’ चा अंक सजविताना लाभले. त्याबद्दल त्या सर्वांचे मनःपूर्वक आभार ! श्री मुद्रणालयाचे श्री. जयसिंगराव पोवार, श्री. रंजित पोवार यांनी निर्दोष व नाविण्यपूर्ण छपाई केलेबद्दल त्यांचेही मनःपूर्वक आभार.

‘तऱ्ही न्यून ते पुरते । अधिक ही सरते !!’

या न्यायाने ‘कमला’ च्या अंकात काही उणिवा राहिल्या असतील तर त्या माझ्या मर्यादा समजाव्यात.

प्रमुख संपादक

- प्रा. सुजय बाबुराव पाटील

सहजले

भारताची माजी गृहमंत्री	:	शंकररावजी चव्हाण
व महाराष्ट्राचे माजी मुख्यमंत्री	:	रामकृष्ण हेगडे
जेष्ठ संसद सदस्य	:	रामकृष्ण मोरे
महाराष्ट्राचे माजी शिक्षण मंत्री	:	पिं. गोकाक
ख्यातनाम इंग्रजी विषय तज्ञ	:	के. भोगिशयन
शिवाजी विद्यापीठाचे माजी कुलगुरु	:	बॅ. पी. जी. पाटील
शिवाजी विद्यापीठाचे माजी कुलगुरु	:	के. नागारेड्डी
विख्यात चित्रपट दिग्दर्शक व साहित्यिक	:	सुरैर्या
विख्यात चित्रपट तारका	:	
विख्यात चित्रपट कॅमेरामन व	:	
संहिता लेखक	:	अप्पासाहेब जाधव
जेष्ठ चरित्र अभिनेत्री	:	अलका इनामदार
विख्यात चित्रपट दिग्दर्शक	:	विजय आनंद
नाना परिसा बेटक्याळे	:	कमला कॉलेज मधील सेवक गणपती नाना बेटक्याळे यांचे वडील
रामचंद्र हरी भरमकर	:	कमला कॉलेज मधील सेवक रविंद्र रामचंद्र भरमकर यांचे वडील
श्रीमती खातूनबी चंदूलाल नदाफ	:	कमला कॉलेज मधील प्राध्यापिका सुमित्रा पोवार यांच्या मातोश्री

मराठी विभाग

‘आधुनिक मराठी साहित्य म्हणजे
तेजाच्या राशी आहेत
ते पाहायला डोळे पाहिजेत.’

- प्रा. रा. ग. जाधव

७७ व्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष

गद्य-विभाग

चांगुणाकाकी

कु. रेश्मा पाटील ०१
(ग्रामीण कथा)

घोटाळा घोटाळा

कु. राजलक्ष्मी चव्हाण ०४
(एकांकिका)

'शिवाजी : द हिंदू किंग इन इस्लामिक इंडिया'

कु. पुनम पवार ०६
(साहित्य समीक्षा)

नव्या शतकातील वन्यजीव संवर्धन व निगडीत जन चळवळ

कु. भाग्यश्री टोपगे ०८
(विज्ञान विषयक लेख)

मंगळ - एक महत्वपूर्ण ग्रह

कु. कविता चेंडके १०
(विज्ञान विषयक लेख)

गिरीजा

कु. राजलक्ष्मी चव्हाण १२
(व्यक्तिचित्रण)

'पंढरपूर' - एक खिन्न मनाचा प्रवास

कु. भाग्यश्री साखळकर १४
(प्रवासवर्णन)

नोबेल पुरस्कार विजेती - शिरीन इबादी

कु. धनश्री साखळकर १६
(ललित)

कॅनकून परिषद : एक चिंतन

कु. सिंधू वायदंडे १९
(वैचारिक लेख)

हिंदू, मुस्लीम, शीख, इसाई हम सब है भाई भाई

कु. दिपाली पांढरपट्टे २२
(वैचारिक लेख)

पद्य-विभाग

तारुण्याच्या उंबरठ्यावर

कु. सुनिता रेडेकर २६

मैत्री असावी अशी

कु. गायत्री जावीर २७

प्रितीमय भावना

कु. सुप्रिया पाकले २७

बोला बापूजी !

कु. गायत्री जावीर २७

लाट मी किनाऱ्याची

कु. शिल्पा कुंभार २८

डोळ्यातली आसवं

कु. मनिषा हजारे २८

बाजार शिक्षणाचा

कु. शितल होडगे २८

चौकट

कु. माधवी इंगवले २९

सांजवेळ

कु. मंगल कुंभार २९

कमला

कॉलेज

२००३-२००४

अं
त
हं
ग

चांगुणाकाकी

■ २७२ मा पाटील बी.ए.भाग-१

उन्हाळ्याच्या सुट्टीला गावाकडे गेलो होतो. तेव्हा गेल्या गेल्या ह्याला त्याला न भेटता आराम करत राहिलो. गडबडीचा आणि धावपळीचा इतका कंटाळा आला होता की, बसल्याजागी बसून रहावंस वाटे. दोन - तीन दिवस गेले आणि एक दिवस वहिनी म्हणाली,

“भाऊजी, चांगुणाकाकीला भेटला का ?”

“नाही अजून”.

“अहो, आल्यावर लगेच भेटून यायचं नाही व्हयं ? आता फाडून खाईल की तुम्हाला ती ! जावा, भेटून या जावा आज.”

खरचं, गावाकडं येऊन तीन दिवस होऊन गेले तरी चांगुणाकाकीला अजून भेटलो नव्हतो. चांगली अडीच - तीन वर्षं मी गावाकडे गेलो नव्हतो आणि आता आलो तर घरकोंबड्यासारखा बसूनच राहिलो. असेच आणखी काही दिवस गेले आणि हे जर चांगुणाकाकीला कळलं तर ती काय म्हणेल असा प्रश्न मनात आल्याशिवाय राहिला नाही. मग मी वहिनीला विचारलं, “काय म्हणते काकी ?”

काय म्हणणार ? आहे तेच पुराण सुरु आहे. त्यात काय फरक पडणार आहे ?

“ मग अजून भांडण सुरुच आहेत तर ?”

वहिनी गंभीर चेहऱ्यानं म्हणाल्या, “आता एकटीच तोंड करती !”

“ एकटीच म्हणजे ?”

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

“ होय, मग कोण आहे घरात ?”

वहिनीचा हा प्रश्न मोठा चमत्कारीक वाटला काकीला दोन मिळवती मुलं होती. सुना होत्या. थोरल्या मुलांला दोन पोरं होऊन मांडीवर खेळणारे नातू होते. एक लेक होती; ती लग्न होऊन नांदायला गेली हे खरं; पण काकीची मुलं गेली कुठं ? बरं, नोकरी लागून पोरं शहरगावाला गेली असं म्हणायला ती धड शिकलीही नव्हती. थोरला मुलगा दामाजी व धाकटा तानाजी यांना नोकऱ्या तरी कुठून मिळणार ? आणि घरची शेती सोडून दुसऱ्याची चाकरी करण्याइतके ते वेडे नव्हते ! मनाशी बराच विचार केला. हा घोटाळा काही उलघडेना. तेव्हा मी वहिनीला म्हटलं, “ घरात कोण नाही असं कसं होईल ?”

“ आता कसं होईल ! नशीब असतं एकेकाचं.”

वहिनीच्या या बोलण्यानं मी मनात चरकलो. हे असं संदिग्ध बोलू नका काय असेल ते स्पष्ट सांगा तरी.”

वहिनी चिडून म्हणाल्या, “ आता काय सांगाव तुम्हाला ! अंगावरच्या एक वस्त्रानिशी काकूनी घराबाहेर काढलं पोराना !”

काकीपुढं कुणाचं चालत नव्हतं हे मला माहित होतं खुद्द काकाचं जिथं काही चाललं नाही तिथं पोरानं काय चालणारं ? पोरं म्हणजे तिला चाकरीच्या गड्यागतच वाटायची. लहानपणापासून धाकात वाढलेली ती पोरं आईच्या भ्यानं गप्प बसायची. अशी ही गोगलगाईगत पोरं भांडून

घराबाहेर तरी कशी पडली ? असा प्रश्न मला पडला आणि मी विचारलं, " पोरं काय काकीला बोलली होय ? "

"काकीचं तोंड ठाऊक नाही व्हय तुम्हाला ? रोज सकाळी उठून सुनासंग भांडण सुरु झालं. सुना ही बिचाऱ्या गरीब गावल्या. सासू बोलेल ते मुकाट्यानं ऐकून घेऊ लागल्या."

" मग कशात बिघडलं ? "

" अहो, पण हे किती दिवस सहन करणार ? मग एक दिवस झालं अग तुला आणि चांगलचं भांडण पेटलं ! कुणी सोडवायला जायची पंचाईत होऊन बसली ! " सांच्यापरी पोरं आल्यावर काकीनं काढलं की घराबाहेर सगळ्यास्नी ! काखेत दोन पोरं घेऊन दामाजी भाऊजी मध्यानरात्रीपर्यंत दारात उभे राहिले तर बहादरणीनं दाराची कडी काढली नाही.

एकंदरीत हे सगळं ऐकून मन उदास झालं. काकीला भेटावं की नको असं वाटू लागलं. माझ्या बालपणी मला मांडीवर घेऊन पुराणातल्या श्रावणबाळाची हकीकत अनेकदा सांगितली होती. त्या श्रावणबाळाची कथा एकाएकी आठवली. आणि मी विचारलं, 'वहिनी,' " मग आता भाऊ भाऊ कुठं राहतात ? "

" कुठं राहणार ? दामाजी भाऊजी गेले आपल्या सासऱ्याकडे "

" आणि तानाजी ? "

ते इथचं केसरकरांच्या वाड्यात एक खोली घेऊन राहतात. " मी तानाजी बद्दल विचारलं. तानाजी तरी बरं चाललयं का ?

" आहे, बरं चाललय. "

हे सगळं ऐकून घेऊन मी विचारात पडलो, काकी तिखट होती, तोंडानं फटकळ होत; पण ती असं काही करुन ठेवील असं वाटलं नव्हतं.

दुपार कलली. दिवस मावळायला लागला आणि मी कपडे करुन काकीला भेटायला निघालो. इतक्या दिवसांनी काकीची आणि माझी भेट होणार होती. मधल्या काळात अशी

ही वाताहात झाली होती. काकी काय म्हणेल ? आपण काय बोलावं ? या विचारात असताना मी काकीच्या अंगात येऊन पोहचलो.

मधल्या या दोन वर्षात काकी अगदीच बदलून गेली होती. बुरुडानं हारा बांधायला कामटी वाकवावी तशी ती कमरेत वाकली होती. गालाचं कातडं लोंबत होत. डोक्याचे केस पार पांढरे झाले होते आणि अंगातल्या हाडावर नुसती कातडी शिल्लक होती.

चोरुन उभा होतो ते मी पुढं झालो. माझी चाहुल लागून ती माझ्या तोंडाकडं बघू लागली. तिची मान हलत होती आणि डोळ्यातल्या बुबुळावर पडदा आला होता. मला न ओळखून ती म्हणाली, " कोण हाय रं ? "

मी म्हटलं, 'मी' !

मी आणखी जवळ गेलो. माझ्याकडे वर मान करुन बघता बघता तिचे डोळे पाण्याने भरुन आले. डोळ्यातल्या त्या पाण्यानं माझी ओळख दिली. मग तिनं मला पोटाशी धरुन विचारलं, " कवा आलासरं बाळा ? " लढाईवर गेल्यागत तिकडेचं कुठं गप्पगार झाला होतास ? आपलं गावं, आपली माणसं हे सगळं इसरुन गेलास जणू ! "

मी म्हटलं, " काकी, हे सगळं कसं विसरेन ? "

त्याबरोबर तिचा चेहरा समाधानानं फुलून आला. काकीला मनोमन आनंद झाला म्हणजे ती अशी एकादी शेलकी शिवी देत असे ! ती शिवी ऐकून मलाही समाधान वाटलं आणि एकाएकी मनात विचार आला, "पोटच्या पोराने ही काही का माया करीत नाही ? " दामाजी कुठं फरारी झालाय हा विचार तिला का सतावत नाही. याला उत्तर मिळत नव्हतं. ती विचारण्याचीही सोय नव्हती.

काळाची अनेक पथ्य सांभाळावी लागतात याची मला आठवण झाली. रात्री कोणी पावा वाजवलेला तिला खपत नसे. एखादया लहान मुलानं खेळताना सहज दाराची कडी वाजवला की काम बिघडलचं ! त्यात एकादी लहानशी चूक ही खपायची नाही.

पांढऱ्या मातीच्या त्या भिंतीला सुरेख बोळा दिला होता. मातीचा तो खमंग वास सांगून कसा कळणार ? त्याकडे मी बघत बसलो आणि काकीनं अचानक विचारलं, औंदा पोळी घालायची का न्हाई ?

त्या अनपेक्षित प्रश्नान मला लीलाची आठवण झाली. क्षणभर मी काकीपुढं बसलो आहे हे विसरून गेलो आणि मजेने शीळ घालू लागलो. थोडावेळ मनाशीच विचार केला. बोलावं का बोलू नये असं सारखं वाटत होतं. अखेर न राहवून मी म्हणालो, "काकी, कुणला तरी जवळ का ठेवून घेत नाहीस ?"

"कोण हाय माझं ?"

"कोण नसायला काय झालं ? दामाजी, तानाजी ही कुणाची पोरं आहेत ?"

काकी शांत होती. ती एकदम भडकली. तिच्या कपाळाची शीर फुगली आणि थरथरत्या ओठांनी ती बोलली, "एकदा नाव घेतलसं ते घेतलसं पुन्हा त्याचं नाव काढू नगोस माझ्या म्होरं ! संसाराचं हे तत्वज्ञान काकीनं पक्क करून ठेवलं होतं.

चार दिवसांनी पुन्हा एकदा असाच काकीकडे गेलो. संबंध घर भयान वाटत होतं. चार पावलं मागे सरकून मी हाक मारली, "काकी - चांगुणाकाकी".

माजघरातल्या एका कोपऱ्यातून बारीक कणहण्याचा आवाज ऐकू आला. मी जवळ जाऊन बसलो आणि तिच्या अंगातला ताप जाणवू लागला. शुद्ध उडाली होती. निरोप धाडून मी दामाजीला बोलावून घेतलं.

चार दिवसांनी ताप कमी झाला. या चार दिवसात पोटच्या लेकीगत दामीजीनं सेवा केली होती. एक दिवस काकी म्हणाली, "हे पोरं न्हाई लेक हाय माझी !" ८-१५ दिवस झाले. काकी हिंडू फिरू लागली. दामाजी आणि त्याची बायको दोघं येऊन पुन्हा घरात राहिले. मन लावून त्या दोघांनी तिची सेवा केली. चार दिवस चांगले गेले आणि एक दिवस दामाजी माझ्याकडे काळाठिक्कर चेहरा करून आला. मी विचारलं काय झालं ? असं तोंड का वाईट केलय ?

"आई जेवली न्हाई कालपासनं".

"काय ? पुन्हा बर नाही ?"

"तसं काय न्हाई पर भांडणाचा मुळ सुरु झालयं !"

"काही सांगून सवरून तर बघितलं ?"

काय सांगायला गेलं तर हानून बडवून घेतीया ! आता पटकन परान गेला तर काय करावं आम्ही ?

काकीकडं जायची माझी छाती झाली नाही. चार लोक जाऊन सांगण्याचा प्रयत्न करून आले. पण त्याचा काही तिच्यावर परिणाम झाला नाही. मग तिच्या मनानं काय घेतलं कुणास ठाऊक ! आपल्या लेकीला आणि जावयाला दारात असताना ती म्हणाली, "बाबा, मला तुझ्याकडं येऊन न्हावं वाटतंय. म्या काय फुकट तिथं येऊन न्हाणार नाही. माझा सारा संसार तुझ्या हवाली करीन. मला आपला मरुस्तोवर तू सांभाळणार असला तर सांभाळतो म्हणं.

जावई म्हणाला, "आम्ही तुम्हाला का नको म्हणतो का ?" लगालगा चार घरं फिरून दोन बैलगाड्या सांगून आली. गाड्या अंगणात येऊन उभ्या राहिल्या. घरातलं किती पिढ्यांचं सामान बाहेर गाडीत येऊन पडू लागलं. सगळं सामान बाहेर काढलं आणि काय मागं राहिलं का बघायला म्हातारी आत गेली.

गाड्या हलल्या आणि काकी गाडीमागनं चालत निघाली. मागं न बघता पुढं अंगण ओलांडून ती रस्त्यावर आली.

दोन दिवस पोट्यात अन्नाचा एक कणही न घेतलेला. दामाजी सकाळपासून बाहेरच्या भिंतीला टेकून उभा होतां. त्याला तळमळ सहन होईना तसा तो पळत जाऊन आईच्या पायाला मिठी घालून म्हणाला, हे घरदार सोडून कशापायी निगालीस ? काय आमचं चुकी झाली असलं तर दोन थोबाडीत हाण; पण असं घरदार सोडून वनवासाला निघाल्यागत का चालली अशी ? काकी दरडावून म्हणाली, "आधी माझं पाय सोड. घर धुवून नेताना माझा कळवळा येतुया व्हय तुला. चल हो बाजूला." दामाजी पाय सोडून उभा राहिला. तशी म्हातारी स्वतःच्याच फाडफाड तोंडात मारून घेत पुढं निघाली.

□□□

घोटाळा...घोटाळा

■ राजलक्ष्मी चव्हाण बी.ए.भाग-२

शीला : अगं, नीला केव्हा आलीस ऑफीसमधून ?

नीला : अत्ताच आले. वैताग आलाय नुसता. (उसासा टाकत)

शीला : का ग ? अशी वैतागतेस काय ? काय झालं ते नीट सांगशील का मला ?

नीला : अगं काय सांगू तुला. रोज सकाळी घरातला कामाचा रगाडा आटोपून, गर्दीतून अनेक अडचणींना तोंड देत ऑफीसला जायचं. थोडा जरी उशीर झाला तर साहेबांची बोलणी खायची. आणि दिवसभर ऑफिसमध्ये काम करायचं. पुन्हा त्यात सरकारी काम. त्यात थोडी कसुर झाली की पेमेंटवर गदा नाहीतर तात्पुरते निलंबन वगैरे. पण एवढं सगळं करून आमचा पगारच झालेला नाही ग दोन महिने. मी ही अशी विधवा बाई. घरात सातवी आठवीत शिकणारी तीन मुलं. आजारी सासुबाई. आणि येणारी जाणारी पै पाहुणी वेगळी. घरखर्च भागवता भागवता नाकी नऊ येते.

शीला : हे सगळं घडतयं ते गैरवापर, अपहार, घोटाळे या प्रकरणांमुळे आणि याचाच परिणाम होतो आपल्या अर्थव्यवस्थेवर. देशाच्या, राज्याच्या विकासाचं गणितचं कोलमडून पडतं. आणि यात पोळून निघतात आपल्यासारखे जनसामान्य.

नीला : आणि आपल्यापेक्षाही ज्यांची परिस्थिती अगदी बेताची आहे त्यांना अवलंबावे लागतात आत्महत्येसारखे भीषण मार्ग. सकाळच्या प्रसन्नवेळी शुभवार्तेऐवजी डोळ्यांनी पाहाव्या लागतात आणि कानांनी ऐकाव्या लागतात त्या या दुर्घटना.

शीला : छुप्या मार्गाने हे सर्व घोटाळे चाललेले असतात. आणि जेव्हा ज्वालामुखीसारखा याचा उद्रेक होतो तेव्हा झालेला असतो. सरकारच्या तिजोरीत खडखडाट.

नीला : हल्लीची तरुणपीढी कष्ट करण्यापेक्षा घरी निवांत बसून आपल्याकडे लक्ष्मीला खेचायला बघतात. याला कारणीभूत आपला टी.व्ही. उर्फ इडीयट बॉक्स कारण याच्यावर चाललेला हा कृत्रिमतेचा आणि ग्लॅमरस दुनियेचा सुळसुळाट ! हा या पिढीला इतका भूरळ पाडतो की बस्स ! वाळवी जशी लाकडाला पोखरते तसा ! सळसळतं रक्त मग कोणालाच ऐकत नाही. आणि आपण कोणत्या वाटेवर चाललो आहोत हे कळत असुनसुद्धा वळत नाही.

शीला : मग होतो सत्पुरुषांच्या महानतेचा आणि आदर्शाचा खून. पैशाच्या मोहापायी इथे रक्षकच भक्षक बनतात, या देशाचे. आणि कोणीतरी याचा पर्दाफाश करतो, तेव्हा वेळ निघून गेलेली असते.

नीला : या सगळ्या गौडबंगालात जे खरोखरीच हुशार, आदर्शवत आहेत त्यांना पैशाच्या जोरावर विकले जाते आणि ज्यांची लायकीसुद्धा नाही असे लोक जगतात त्यांच्या जीवावर ऐशआरामी जीवन.

शीला : वार्डट वाटतं गं नीला हे सगळं पाहून. सर्टीफीकेटसुद्धा गड्डा आणि पदवीची, गुणवत्तेची शिदोरी घेवून नोकरी शोधायला उन्हातान्हातून उपाशीपोटी फिरणारी ही मुलं. यापैकी कितीजण खरोखरीच गुणवत्तेवर पुढे जातात ? त्यातच हे स्पर्धा परीक्षांचे घोटाळे ! म्हणजे पैसे देवून पद मिळवणाऱ्यांना तुपात साखरच !

नीला : हे कधी बंद होणार आहे हा एक प्रश्नच आहे. 'दाम

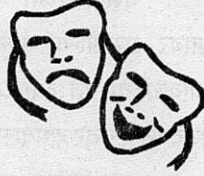
करी काम वेड्या' ही वृत्ती पूर्णपणे जरी नष्ट होणार नसली तरी काही अंशी ती नष्ट व्हावी याकरीता आपणच सर्वांनी एकजुटीने यासाठी पावलं उचलायला हवीत.

शीला : बरोबर आहे नीला तुझं. अगंबाई, खूपच उशीर झाला मी येवून इथं. मुलं शाळेतून आली असतील आणि हे सुद्धा ऑफीसमधून ! आता मला निघायलाच हवं, नाहीतर माझ्याच घरी घोटाळा व्हायचा.

(दोघी हसतात)

□□□

हसू नका बरे !

फरक काय ?

शिक्षक : (राजूला उद्देशून)

राजू सांग पाहू, रेडिओ आणि टी. व्ही. यामध्ये काय फरक आहे ?

राजू : त्यात काय अवघड ?

जेव्हा आमचे शेजारी घराच्या आत भांडत असतात तेव्हा रेडिओ समजावा व जेव्हा घराबाहेर भांडत असतात तेव्हा त्याला टी. व्ही. समजावा. राजू शांतपणे म्हणाला.

परदेशातून गणपतरावांचे मित्र येतात, तेव्हा गणपतराव त्या परदेशी मित्राला वडिलांच्या श्राद्धाला बोलावतात तेव्हा तो मित्र येतो तो जेवतो व काही वेळानी जायला निघतो तेव्हा गणपतराव : जेवण कसे झाले ?

परदेशी मित्र : फारच छान...!

गणपतराव : आता पुन्हा कधी येणार ?

परदेशी मित्र : तुमच्या श्राद्धाला ...

बिचारा हती !

तीन मुंग्या रस्त्यावर बसून आपापसात बोलत होत्या, तेवढ्यात तेथून एक हत्ती आला तेव्हा त्यातली एक मुंगी म्हणाली, "ये हत्ती माझ्याशी कुस्ती खेळशील का ?" तेव्हा बाकीच्या मुंग्या तिला अडवत म्हणाल्या, "अगं जाऊ दे गं, एकटाच आहे बिचारा !"

जाहिरात

वृत्तपत्रात विवाह विषयक एक जाहिरात प्रसिद्ध झाली ती अशी - 'वधू पाहिजे' वर - वधूची लग्नपत्रिका जुळली नाही तरी चालेल. मात्र वधू व तिची होणारी सासू यांच्या पत्रिका जुळणे आवश्यक.

✍... सिंधू वाचदंडे बी. ए. भाग-३

रामू नावाचा एक मुलगा खेड्यातून शहरात शिकायला येतो. खूप दिवस झाले होते रामू शाळेत येऊन तेव्हा शिक्षक म्हणतात याची टेस्ट घेऊया. तेव्हा, शिक्षक : रामू मी जे म्हणतो तसं म्हणं

७०,८२,९८,८९

रामू : शेवंती येतीस तू नाही येत नाही तर नाही

✍... जयश्री कोंडूसकर बी. ए. भाग-१

‘शिवाजी’ : द हिंदू किंग इन इस्लामिक इंडिया

■ पुनम पवार बी.ए.भाग-२

जगाला प्रेरणादायी ठरलेला मराठ्यांचा इतिहास हेच या जगातील खरेखुरे, जागतिक वैभव आहे. जगातील कोट्यावधी अभ्यासक – संशोधकांचाच नव्हे तर अन्याय – अत्याचाराची प्रचंड चीड आणि न्यायाची प्रचंड चाड असणाऱ्या कोणत्याही जाती, धर्मातील, देशातील बंधुभिगिनींचा स्वाभिमान म्हणजे छत्रपती शिवाजी महाराज, छत्रपती संभाजी राष्ट्रमाता जिजाऊ यांचा पूर्ण इतिहास सांगणारे ठिकाण म्हणजे भांडारकर ओरिएंटल रिसर्च सेंटर पुणे याच भांडारकर सेंटरला संतप्त ७२ मावळ्यांनी ५ जानेवारी २००४ रोजी सकाळी ११ वाजता उध्वस्त केले. त्यांना वाटत होते की छत्रपती शिवाजी महाराज, राष्ट्रमाता जिजाऊ यांच्यावरील बदनामी कारक लिखाणाचे प्रेरणास्त्रोत हे सेंटर आहे.

अमेरिकेच्या जेम्स डब्ल्यू लेन या विदेशी लेखकाने ‘शिवाजी : द हिंदू किंग इन इस्लामिक इंडिया’ हे पुस्तक लिहले. जेम्स लेन ला या पुस्तकासाठी प्रा. बहुलकर, परांजपे, दामले आदी लेखकांनी मदत केली असा उल्लेख स्वतः जेम्स लेन ने प्रस्तावनेत केला आहे व त्यांचे आभार मानले आहेत. पण याच पुस्तकामधून जेम्स लेनने पान नं. ९३ वर लिहले आहे की,

‘The repressed awariness that Shivaji had an absetee Father is also revealed by the fact that maharasntrians tell jokes naughtigly

suggesting that his guardian Dadoji Knoddev was his biological Father.’

शिवाजीच्या वडिलांचा (शहाजींचा) आपल्या मुलावर असलेल्या अल्पसा ठसा लक्षात घेता बऱ्याच कथाकरांच्या मते त्यांच्या वडिलांची कमी प्रथम दादाजी कोंडदेवने व नंतर रामदासाने भरून काढली.’’

साहजिकच असा उल्लेखाने ज्यांना राष्ट्रमाता व राष्ट्रपुरुष संबोधल्यागेल्या त्या जिजाऊ आणि शिवरायांच्या प्रतिमेवर काळे फासण्याचा प्रयत्न जेम्स लेन माध्यमातून झाला.

आजपर्यंत शिवशाहीचा अभ्यास करणाऱ्या अनेक लेखकांनी महत्वाचा आधार घेतला तो मल्हार रामराव चिटणीस बखरीचा ही बखर छत्रपतीच्या ह्यातीनंतर जवळजवळ १२२ वर्षांनी चिटणीस बखर नावाची बखर लिहिली गेली. याच बखरीमध्ये प्रथम संभाजी राजाविषयी व्याभिचाराचा आरोप केला आणि संभाजी राजांना जनमानसातून उठविण्यात आले. तेव्हापासून आज तागायत संभाजी राजांची प्रतिमा दारुडा, अशाच प्रकारची रंगवल्या गेल्या. याचा आधार घेऊन पुढे तथाकथित इतिहास तज्ञांचे साहित्य आले. आणि अगदी थोड्या दिवसात छत्रपती संभाजी राजांची प्रतिमा या लोकांनी उगावली. एका लेखनाच्या आधारे दुसरे लिखान आणि तेही हेतुपुरस्पर तयार झाले. आजची घटनाही तशीच आहे असे वाटते. जिजाऊ विषयी जे जेम्स लेन या लेखकाने गैर लिखान

केले ते पुर्णतः जेम्स लेननेच केले असेही म्हणता येणार नाही, महाराष्ट्राच्या इतिहासाची महाराष्ट्राची माती, महाराष्ट्राची संस्कृती या विषयी परदेशी लेखकांना फारशी कल्पना नसते. त्यांना माहिती पुरवण्याचे काम आपलीच मंडळी करतात. अशा लेखनाकडे दुर्लक्ष केले तर कदाचित पुढे शे - दोनशे वर्षांनी संभाजीराजाप्रमाणे जिजाऊस ही व्यभिचारी ठरवून, शिवाजीला पर प्रकाशित वंशज मानून शिवाजीच्या कुशलतेचे सारे श्रेय कोणाच्या तरी झोळीत टाकतील, आणि पावित्र्याचा आव आणत म्हणतील आम्ही नाही हं लिहलं ते तर अमेरिकेच्या जेम्स लेन ने लिहलं असे म्हणून जेम्सच्या लिखानाच्या आधारे नवा इतिहास लिहण्यासाठी पुढे येतील. ज्याप्रमाणे श्रीकृष्णाचे वर्णन करतात, श्रीकृष्णाची स्तुती करतात की, निंदा करतात हे कळत नाही त्याचप्रमाणे 'जय शिवाजी' म्हणावे आणि जिजाऊस व्यभिचारी ठरवावे, हा कोणता न्याय आहे ? म्हणून या चाणक्या काव्यापासून सावध राहिले पाहिजे. जेम्स लेनच्या लेखनावर मुग गिळून गप्प बसण्यापेक्षा त्या पुस्तकाच्या तोडीस तोड म्हणून आपल्या बुध्दीमान, विचारवंत लेखकांनी जेम्सलेनच्या पुस्तकाविरुद्ध छत्रपती शिवाजीमहाराजांचा गौरव करणारे तसेच त्यांची सत्यता दर्शविणारे पुस्तक लिहिले पाहिजे.

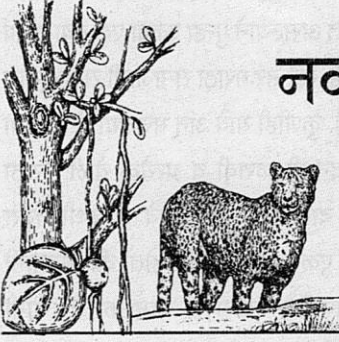
जेम्स लेनचे पुस्तक प्रकाशित झाले, प्रति वाटल्या गेल्या, पुस्तक वाचले गेले, पुस्तकातील पान नं. ९३ वर पुन्हा पुन्हा वाचले गेले. पुस्तकावर जरी बंदी घातली तरी सदर मजकूर सर्व देशभरातून वाचला, मग या मागे तथ्य काय ? हे शिवप्रेमीने समजून घेतले पाहिजे. शिवरायांचा जन्म १६३० मध्ये झाला व दादोजी कोंडदेव यांना शिवाजीचे पालकत्व शहाजी राजांनी १६४२ मध्ये दिले. मग दादोजी शिवरायांचे पिता कसे होतील ? काही इतिहासकार तर त्यांना गुरु ही मानत नाहीत. यावरून जेम्स लेन च्या वाक्याला कोठेही आधार मिळत नाही. ही केवळ हेतुपुरस्पर बदनामी आहे.

जेम्स लेन प्रकरणांमुळे भांडारकर प्राच्य विद्या संशोधन संस्थेवर झालेल्या हल्याचे कवित्व संपते न संपते

तोच 'शिवशाहीचा शोध' या पुस्तकातील लेखनाद्वारे मराठा समाजाची बदनामी होत असल्याने पुन्हा एकदा एक नवा संघर्ष पेटण्याची शक्यता आहे. खरे तर मराठा समाजाची सहिष्णुताच याला कारणीभूत आहे. कुणीही यावे अन् मराठ्यांची त्यांच्या आराध्य दैवतांची बदनामी करावी व प्रत्येक वेळी मराठा समाजाने सहिष्णुता दाखवत गप्प बसावे हे कधी पर्यंत चालणार ? अशावेळी एकच प्रश्न निर्माण होतो की, बदनामी होत असतानाही छत्रपतींचे मर्द मराठे गप्प का ? त्यांनी आपल्या प्रज्ञेने याला विरोध करावा.

सहज मनात विचार येतो, 'राजे तुमच्या राज्यात मराठा म्हणजे स्वाभिमान, मराठा म्हणजे राष्ट्राचा अभिमान आणि मराठा म्हणजे मराठी अस्मितेचा सन्मान होता. म्हणूनच तुमचा एक एक मावळा शे - पाचशे गनिमांना भारी होता. राजे, तुमच्या राज्यात प्रत्येक मावळा अन्याय - अत्याचाराच्या विरोधात पेटून उठताना स्वतःला, 'शिवाजी' समजत होता. म्हणूनच औरंगजेबासारख्या महाधंडालाही दख्खनचा एक खन सुद्धा घेता आला नाही. तुमच्या स्वराज्याला राजा नसतानाही त्याला मराठा अस्मिता जिंकता आली नाही. शेवटी याच मातीत त्याला गाडून घ्यावे लागले. हा इतिहास आहे. 'जे इतिहास विसरतात ते इतिहास घडवू शकत नाहीत'. हा निसर्ग नियम आहे. मराठे स्वतःचा वैभव संपन्न आणि जगाला प्रेरणादायी असणारा इतिहास विसरले म्हणूनच त्यांच्यात इतिहास घडविण्याची हिंमत राहिली नाही असे वाटते. त्यामुळे तुमची सातत्याने होत असलेली बदनामी समाज उघड्या डोळ्याने पाहत राहिला. तुमच्या नावाचा जयघोष करीत तुमच्यात स्वराज्याला 'शेंदूर' फासणारी कृत्ये केली जात आहेत. मराठ्यांच्या अंगातील 'रग' आणि 'धग' कमजोर झाली म्हणून सह्याद्रीचा कडानकडा अश्रू ढाळत आहे. यासाठी प्रत्येक शिवप्रेमीने खरा इतिहास समाजा समोर ठेऊन आपल्या संस्कृतीची अस्मिता जपण्याचा प्रयत्न करावा. त्याचवेळी लेन सारखी विकृत वृत्ती लोप पावेल यात शंका नाही.

□□□

नव्या शतकातील वन्यजीव संवर्धन व निगडीत जनचळवळ

■ भाग्यश्री टोपगे बी.ए.भाग-२

“अहा ! ते सुंदर दिन हरपले,
मधुभावांचे वेड जयांनी जीवाला लावले.”

पूर्वीच्या काळापासून वनांना महत्व आहे. वने ही मानवांचे तसेच प्राण्यांचे जीवन समृद्ध बनवत आलेली आहेत. प्राण्यांसाठी वने ही आश्रयस्थाने आहेत. अनेक प्राणी, पक्षी या वनात राहून आनंदाने जीवन जगत आपला दिनक्रम व्यतीत करत असतात. अगदी लहान दिसणाऱ्या प्राण्यांपासून ते मोठ्या हिंस्र प्राण्यांपर्यंत वनामध्ये अनेक प्राणी उत्साहाने राहत असतात. वनांत उंच उंच उभी असणारी सर्व झाडे जणू स्वतःच्या मनाशीच म्हणत असतात दुसऱ्यांना देखील संदेश देताना आढळतात की, अरे ! दुसऱ्यासाठी जगणे हेच खरे जगणे आपल्याजवळ जे काही आहे, ते दुसऱ्याला देत जा, असा हा वनांचा विचार असल्यानेच ते वनांतील सर्व प्राण्यांच्या उपजिवीकेची व त्यांच्या आश्रयाची जबाबदारी पार पाडत असताना दिसतात.

आज आपण २१ व्या शतकात वावरत आहोत. मानवाने विज्ञानाच्या क्षेत्रात प्रगती केली आहे. कारखाने, यंत्रे, नवनवीन मोठ्या इमारती आपल्या कशा उपयोगाच्या आहेत त्यासाठी आपण काय केले पाहिजे, आपले जीवन सुखी आणि समृद्ध कसे बनेल अशा अनेक गोष्टींचा शोध लावताना मानव, इतरही सर्व सजीव प्राणी आपल्या प्रमाणेच या जमिनीवर वास करत आहेत हे जणू तो विसरूनच गेलेला आहे की काय असं वाटू लागतं. “चिकाटी असली की असाध्य ते साध्य करता

येते बघा.” या विचाराने मानव अनेक सुखसोयी उपलब्ध करून आपले निसर्गावर देखील आज वर्चस्व गाजवण्याचा प्रयत्न करत आहे.

सरकारने वनांसाठी ३३% क्षेत्र हे राखीव ठेवलेले आहे. अनेक मोठमोठ्या इमारती बांधण्यासाठी, लाकडासाठी, शेतीसाठी वनांची तोड करण्यात येते. वनांची संख्या कमी झाल्याने वन्यप्राण्यांची आश्रयस्थाने नष्ट होऊन त्यांची संख्या कमी होत आहे. त्यामुळे निसर्गाचा समतोल बिघडलेला आहे. पाऊस वेळेवर पडत नाही. सगळीकडे उष्मा वाढतोय. प्रदूषण वाढते. आजच्या काळात तर, कारखानदारीचे पाणी शुद्ध पाणी असणाऱ्या नदी, नाले, ओढा यात सोडले जाते. त्यामुळे पाणी अशुद्ध बनून पाण्यात असणाऱ्या कीटक तसेच माश्यांचे जीवन विस्कळीत बनत चालले आहे. कारखानदारी हे मानवाच्या प्रगतीचे लक्षण असले तरीही इतर प्राण्यांच्या व पक्ष्यांच्या दृष्टीने त्यांची ही प्रगती विध्वंसक ठरत आहे. तयार होणाऱ्या प्रदूषणामुळे व वनांच्या तोडीमुळे आज अनेक प्राण्यांचे जीवन विस्कळीत होत आहे. अनेक पशु – पक्ष्यांच्या जाती नष्ट होत आहे.

अलिकडे या प्रदूषणाचे प्रमाण जास्तच वाढत आहे. या समस्येकडे दुर्लक्ष करून चालणार नाही. या समस्येने आज गंभीर रूप धारण केले आहे. दिवसेंदिवस वातावरणातील कार्बनडाय ऑक्साईड चे प्रमाण वाढून ऑक्सीजनचे प्रमाण कमी होत चालले आहे. तरीही देखील मानव म्हणावा तसा या

समस्येबाबत जागरुक झालेला दिसत नाही. पावसाअभावी वाळवंटे वाढू लागली आहेत. अशी संकटे जरी आपल्यापुढे असली तरी या समस्यांवर मात करण्यास अनेक उपाय आहेत. त्यापैकी एक म्हणजे 'वृक्षारोपण'. अलिकडे वृक्षारोपणाचे कार्यक्रम होतात. 'सामाजिक वनीकरण' ही कल्पना आता रुढ होत आहे. परंतु या वनीकरणानंतर त्याकडे लक्षच दिले जात नाही.

झाडे लावणे जितके महत्वाचे आहे तितकेच ते वाढवणेही महत्वाचे आहे. त्यासाठी प्रत्येकाने एकातरी झाडाला दत्तक घेतले पाहिजे. यासाठी आता एकच मोहिम सुरू केली पाहिजे ती म्हणजे, 'एकतरी झाड लावा, एक तरी झाड जगवा' कुठल्याही समारंभात कार्यक्रमात एकमेकांना इतर भेटी देण्यापेक्षा एक - एक रोप भेट म्हणून द्यावे. नवीन बालक जन्मास आले की, त्या कुटुंबाने नवीन एक झाड लावावे व बाळासारखे त्याला ममतेने वाढवावे. शाळेतील प्रत्येक मुलाने शाळेच्या आवारात किंवा घरातील जागेत झाडे लावावी व ती जगवावी. शहरातील राखीव जमीनीसुद्धा झाडे लावावीत. आजपर्यंत आपल्याकडून झाडे तोडून चूक झालेली आहे पण आपण एक गोष्ट लक्षात ठेवली पाहिजे की, निसर्ग हा आपला सखा, सोबती आपण मानतो पण त्याच्या चक्रात हस्तक्षेप करण्याचा कोणताही अधिकार आपल्याला देण्यात आलेला नाही. त्यामुळे आता आपण वनांची वाढ करून त्या निष्पाप असणाऱ्या वन्य प्राण्यांची आश्रयस्थाने देखील हिरावून घेण्याचा आपल्याला काहीही अधिकार नाही. त्यामुळे वन्य प्राण्यांना सुखी जीवन प्राप्त करून देण्यासाठी वनांची निर्माती करणे आवश्यक आहे. पक्ष्यांना व प्राण्यांना जरी आपण आपल्या घरी आणून त्यांना वाढवू शकत नाही. त्यांची सेवा सुश्रूषा करू शकत नाही तर ते जिथे सुखी - समृद्धी जीवन जगतात त्याच ठिकाणी जर आपण हस्तक्षेप केला तर निसर्ग चक्रात अनेक अडचणी निर्माण होतील. वने व वन्य प्राण्यांचे जीवन अबाधित राखणे हे मानवाचे आजच्या काळातील महत्वाचे कर्तव्य आहे असे म्हणावे लागेल.

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

जो मनुष्य वृक्ष लावतो तो पूर्वजांचा उद्धार करतो. तसेच वृक्षारोपणामुळे मनुष्याला सुख मिळते आपण एक काम चांगले केले अशी धारणा होते. वृक्षामुळे हवा शुद्ध राहण्यास मदत होते. शेतांच्या कडेने वृक्ष लावली तर पावसामुळे माती वाहून जात नाही व संरक्षणही होते.

आज लोक वन्यजीवी संवर्धनासाठी जागरुक बनलेले आहेत असे दिसते. त्यामुळे वृक्षारोपण हे मानवाला सामाजिक कार्य वाटते. आताच्या काळात वृक्षारोपणाचे महत्त्व समजल्यामुळे सर्व लोक अगदी आनंदाने या कार्यक्रमात सहभागी होत आहेत. आज अनेक शहरात 'झाडे लावा, झाडे जगवा' हा संदेश देत वृक्षारोपण सप्ताह आयोजित केला जातो. नगरपालिका व महानगरपालिका सुद्धा या कार्यक्रमांना सहयोग देत असताना दिसतात. भारताच्या पहिल्या महिला पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांच्या वाढदिवसादिवशी हा समारंभ पार पाडला जातो. अधिकाधिक वृक्ष लावणाऱ्या व्यक्ति तसेच संस्था यांना बक्षिसे देखील दिले जाते.

असा हा आजच्या काळातील मानवाचा प्रयत्न हा त्याच्या मनात एक जाणीव आणि निसर्गाविषयी कळकळ तसेच एकदा आपण वृक्षजीवांविषयी अगदी क्रूर वागलो याची त्याला जाणीव झाली आहे व तो आपल्या प्रयत्नाने अनेक वनांची निर्मिती 'झाडे लावा, झाडे जगवा.' या उद्देशाने करत आहे. ही आनंदाची गोष्ट आहे. आज पर्यावरण क्षेत्राचा प्राथमिक व माध्यमिक व विद्यापिठांच्या अभ्यासक्रमात समावेश करण्यात आला आहे. पुस्तकी ज्ञानाबरोबर विद्यार्थ्यांना या समस्येची देखील जाणीव व्हावी या उद्देशाने या अभ्यासक्रमांचा समावेश करण्यात आला आहे. विद्यार्थ्यांना या समस्येबाबत योग्य अशी दिशा मिळावी यासाठी अनेक पुस्तकेही तयार केली आहेत. त्यात प्रत्येक घटकाचे निसर्गातील स्थान, पर्यावरण, चक्रियता, अभयारण्ये, वन्य प्राण्यांची होणारी वृत्ती तसेच त्यांच्या अनेक जाती कशा आपल्या निष्काळजीमुळे नष्ट होत आहे. याचीही माहिती दिली जात आहे. ही मोठी समाधानाची गोष्ट आहे.

□□□

मंगळ-एक महत्वपूर्ण ग्रह

■ कविता चेंडके ११ वी सायन्स

पृथ्वीनंतर सूर्यमालेत मंगळ ग्रह येतो. सूर्यमालेत याचा सातवा क्रमांक येतो. तसेच तो पृथ्वीपासून सर्वात जवळचा ग्रह आहे, म्हणूनच की काय या ग्रहाबद्दल मानवाला जास्त माहिती आहे. मंगळ हा सूर्यापासून २२ कोटी कि. मी. दूर आहे. त्याचा सरासरी व्यास पृथ्वीच्या जवळजवळ निम्मा म्हणजे ६८०० कि. मी. आहे. स्वतःभोवती एक परिभ्रमण करण्यास मंगळाला २४ तास ३७ मि. लागतात तर सूर्याभोवती एक फेरी पूर्ण करायला त्यास ६८७ दिवस लागतात. मंगळावर मेघांचे आवरण नसल्याने दुर्बिणीतून त्याचा पृष्ठभाग स्पष्ट दिसतो.

मंगळाबद्दल अतिप्राचीन काळापासून मानवाच्या मनात सहानुभूती व अंधश्रद्धा आहेत. अतिप्राचीन काळापासून पाहता मंगळ हा पापग्रह आहे, तसेच मंगळ हा अग्निदेवताचा ग्रह असून या ग्रहाचा रंग तांबूस आहे. पत्रिकेत भावंडसौख्याचे विषयी मंगळाचा विचार करतात. मंगळापेक्षा शनी जास्त बलवान आहे. याचा शक्तीकडून पराभव होतो, गुरुचा मंगळ पराभव करतो. मंगळ हा वयाने बालग्रह आहे. रवी, चंद्र, गुरु हे मंगळाचे मित्र आहेत तर बुध, राहू हे शत्रू ग्रह आहेत. मंगळ हा मातृकारक आणि भूमिकारक आहे. याची फळे २८ व्या वर्षी मिळतात. मंगळ हा स्वभावात उग्र असून त्याचा शरीरातील मज्जावर अंमल असतो. रक्तदाब, गळवे, उष्णतेचे विकार, अकस्मित अपघाती मृत्यू याचाही विचार मंगळावरून होतो. तसेच मंगळाचा प्रभाव असणाऱ्या व्यक्ती लालसर गोऱ्या

असतात. हा ग्रह चपळ आहे अशा अनेक अंधश्रद्धा मंगळ ग्रहाबद्दल मानवाने मांडल्या आणि त्या सर्वांनी मान्य ही केल्या, पण शास्त्रज्ञांचे प्रयत्न या अंधश्रद्धा विरोधात काय आहेत हे ही पाहण्यासारखे आहे.

आकाशांगेतील मंगळ आणि चंद्र याचे मानवाला नेहमीच आकर्षण वाटत आले आहे. चंद्रावर पहिला मानव पाठवून (१९७१ साली) लौकिक मिळवणाऱ्या अमेरिकेने आता नव्याने मंगळस्वारीची तयारी सुरु केली आहे.

वॉशिंग्टन ची 'नासा' या संस्थेने जवळपास दोन वर्षांपूर्वी मंगळाचे संशोधन केले, त्यावेळी त्यांना असे आढळून आले की तेथे चुनखडकाचे अंश सापडलेले नाहीत यावरूनच तेथे समुद्र अस्तित्वात नसल्याचे स्पष्ट झाले आहे, असे संशोधकांनी सांगितले आहे. मंगळावर जीवसृष्टी आहे का, यासह तेथे पाण्याच्या अंशासाठी संशोधन करण्यात आले. अरायसोना विद्यापीठाच्या फिलीप ख्रिस्तीन्सेस यांनी सांगितले की, मंगळाच्या मातीमध्ये पाण्याचे काही अंश सापडले याचा अर्थ तिथे पूर्वी समुद्र होता असा नाही. मंगळावर नद्यांच्या आकाराच्या मोठ्या, पण कोरड्या भूभागाचेही संशोधन करण्यात आले आहे.

त्यानंतर लंडन नेही ही मोहिम हाती घेतली. युरोपच्या 'मार्स एक्सप्रेसने' या मंगळ यानाने पहिल्यांदाच मंगळाचे ५५ लाख कि. मी. अंतरावरून पहिले छायाचित्र टिपले. मंगळ पृष्ठभागाचे संशोधन करण्यासाठी युरोपियन स्पेस एजन्सी (इसा) ने पाठविलेल्या 'मार्स

एक्सप्रेस' या मुख्य यानापासून वेगळे झाले असून 'बीगल - २' हे उपकरण २५ डिसेंबरला मंगळाच्या पृष्ठभागावर सुखरूप पोहोचले आहे. अद्याप त्याने इकडे संपर्क साधला नाही. आतापर्यंतच्या इतिहासानुसार १९६० पासून मंगळावर ३० अवकाश याने प्रक्षेपित करण्यात आली असून त्यापैकी आतापर्यंत केवळ तीन मोहिमाच बऱ्यापैकी यशस्वी झाल्या आहेत. परंतु बीगल - २ चा निभाव मंगळावर लागू शकला नाही. आता परत एकदा 'नासा' चे संशोधक मंगळावर जाण्याच्या तयारीला लागले आहेत. त्यांच्या संशोधनानुसार मंगळाचा चंद्र पृथ्वीच्या चंद्रानुसार असून तो दिवसातून तीन वेळा उगवतो व तीन वेळा मावळतो. 'नासा' ने आता पुढील मंगळ मोहिमेच्या तयारीला सुरुवात केली आहे. मंगळ पृथ्वीपासून खूप दूर असल्यामुळे मंगळ ग्रहाची संपूर्ण यात्रा करून परत येण्याइतपत इंधनक्षमता असणारे यान अजून तयार करण्यात संशोधकांना अपयश आले तरी 'नासा' चे संशोधक प्रयत्नशील आहेत. इ. स. १९६० मध्ये 'गॅलिलीओ' याने दुर्बिणीतून निरीक्षण केले होते. त्यानंतर इटलीच्या 'जियाबनी शिमेंवॉली' या संशोधकाने मंगळाच्या पृष्ठभागावरील कालवा शोधून काढण्यात यश मिळविले आहे. नंतर १९९६ साली मंगळावर पाठविलेल्या 'पाथ फाइंडर' आणि 'सोर्जॅनेर' याना ने सुद्धा या ग्रहाची ठेवण पृथ्वीसारखीच असल्याचे अनेक पुरावे पृथ्वीकडे पाठविले होते.

मंगळाला 'फोबोस' आणि 'डीनोम' हे पृथ्वीच्या चंद्राच्या तुलनेत लहान दोन चंद्र आहेत. एका चंद्राचा व्यास १० कि. मी असून दुसऱ्याचा २३ कि. मी. आहे. 'फोबोस' हा मोठा चंद्र असून हा ७ तास ३९ मिनिटात मंगळ प्रदक्षिणा पूर्ण करतो. मंगळावरती दिवस रात्रीची एकूण वेळ २४ तास २२ सेकंद असल्यामुळे मंगळावर एका दिवसात चंद्र फोबोस तीनदा उगवतो.

पुढे जपाननेही नोझोमी हा उपग्रह मंगळावर पाठविला आहे. हा उपग्रह मात्र तांत्रिक बिघाडामुळे नष्ट होण्याच्या मार्गावर आहे. संशोधकांच्या सांगण्यानुसार मंगळाच्या पृष्ठभागावर किरणोत्सर्ग होत असतो, तोही सतत. तसेच मंगळावर वातावरण नसल्याने भविष्यात तेथे उतरणाऱ्या मानवाला हा किरणोत्सर्ग सहन होईल का ? याचे संशोधन केले गेले. नासाच्या संशोधकांनी सांगितले

की, हा किरणोत्सर्ग रोखणे शक्य आहे. मंगळावरील किरणोत्सर्ग मानवी मर्यादांच्या पलीकडचा नाही आणि अशी ग्वाही मंगळाकडे गेलेल्या मार्स ओडिसी या अवकाश यानाने पाठविलेल्या आकडेवारीतून मिळाली आहे. हो हा किरणोत्सर्ग काही अंशी परिणाम शरीरावर करेल पण हा दुष्परिणाम घातक असणार नाही याची ग्वाही मार्स ओडिसीने दिली आहे.

तसेच या सर्वांवरून मंगळा बाबतीत मिळालेली माहिती अशी की, मंगळावर अतिशय विरळ असा वातावरणाचा थर असून त्यात कार्बनडाय ऑक्साईड व बाष्प मोठ्या प्रमाणावर आढळले आहे, परंतु प्राणवायुचा अभाव आहे. मंगळावर दिवसभर तापमान शून्य अंश सेंटिग्रेटच्या आसपास असते. दुर्बिणीतून पाहिले तर मंगळाच्या पृष्ठभागावर उभ्या - आडव्या रेषा दिसतात. या रेषा म्हणजे जाड व टणक वनस्पती असाव्यात असा तर्क आहे. मंगळाला दोन लहान उपग्रह आहेत.

रशियाने येत्या १२ वर्षात मंगळावर मानव पाठवण्याची योजना आखली असून या मोहिमेच्या प्रशिक्षणासाठी सहा अंतराळविरांची निवड झालेली आहे. या महत्वाकांक्षी मोहिमेसाठी २० अब्ज डॉलर्स एवढा खर्च येईल, असा अंदाज आहे.

आता २००३ संपून २००४ साल सुरु होणार, यावर्षी जे शोध यशस्वी झाले तर जे अपयशी झाले या सर्वांसाठी आपण इतकीच प्रार्थना करू की, पुढेही यांची संशोधन मोहिम यशस्वी होवोत. काय ? मग आपण ही स्वप्न बघायला हरकत नाही मंगळ मोहिमेची. तर तुम्हालाही वाटतं ना की, लंडन, जपान, रशिया आणि आता अमेरिका यांनी प्रयत्न चालू केलेत पृथ्वी बाहेरचं जग पहायला तर आपल्या भारतानेही या आणि अशा अनेक ग्रहांवर उतरावं आणि तिथे यशाचा झेंडा रोवावा. पण त्यासाठी नुसतं पत्रिकेतला वा वास्तूशास्त्रातला मंगळ, शनी पाहून काय उपयोग ? त्यासाठी प्रयत्न करून पुढे जायला हवं. मंगळ तसेच सर्व ग्रहांविषयीच्या अंधश्रद्धा मिटवून मोहिम हाती घेतली तरच हे राहू, शनी, मंगळ ही चंद्रांप्रमाणे (मामा) आणि सूर्यांप्रमाणे आपले मित्र बनतील. अहं ! पत्रिकेतला नाही बरं ! तर लागुया कामाला.

□□□

‘गिरीजा’

■ राजलक्ष्मी चव्हाण बी.ए.भाग-२

दिवा जसा आपल्या प्रकाशाने सारा आसमंत उजळून टाकत असतो. स्वतः जळून, अंधाराला नष्ट करतो. अगदी त्याप्रमाणेच या मॉडर्न दुनियेतही काही ‘माणसे’ खरे तर नुसती माणसेच नव्हे ‘देवमाणसे’ आपलं आयुष्य जणू दुसऱ्यांसाठीच आहे असे समजून वावरत असतात आणि अशा व्यक्तीशी निर्माण झालेलं एक अनामिक नातं जर एकाएकी हरवलं तर मनात काय काहूर माजतं हे प्रत्यक्ष अनुभवायचं म्हणजे यासारखी दुर्देवी गोष्ट ती कोणती ? .

मला आठवतयं, मी पाहिलं होतं तिला तेव्हा मी असेन पाच - सहा वर्षाची. कदाचित त्या अगोदरपासूनही ‘ती’ येत असेल आमच्याकडे. काळा वर्ण, सिडसिडीत बांधा जणू काही तिने कधीपोटभर जेवण घेतलेलच नाही, डोळे बारीक आत गेलेले पण तरीही त्यात गायीच्या डोळ्यातलं वात्सल्य, करुणा, हजार ठिकाणी ठिगळं लावलेलं ब्लाऊज आणि लुगडं, चेहरा वयामुळे सुरकुतलेला, कुरळे केस विंचरूनही विस्कटल्यासारखे दिसणारे, दोन्ही हातात वेगळ्या रंगाच्या बांगड्या आणि गळ्यात ताईताचा काळा दोरा. असं हे तिचं रूप तिचे नाव ‘गिरीजा’. पण सगळेजण तिला गिरजी काकू म्हणतं. माझ्या आजीच्या वयाची असल्यामुळे कदाचित हिच ही लग्न लवकर झालेलं असणारं कारण एकदा सरकारी चावीवर पाणी भरत असतानाच तिचा तिथल्या बायकांबरोबरचा संवाद ऐकला होता मी की, ‘आमची लग्नं तरे - चौदाव्या वर्षी झाली गो पोरनीं तेव्हांपासून आजपर्यंत

कष्टाची कामं आमच्या पाठीशी. आताच्या बाया कसल्या करतायत असली कामं. एक हंडा उचलला नी की दमतात मेल्या !’ आमच्या घराच्या गेटसमोर थोडी मोकळी जागा होती. त्यासमोर चिऱ्यांच्या सारवलेल्या उंच चौथऱ्यावर तिचं छोटसं, कौलारु पण टुमदार झोपडं. त्याच्या फुटलेल्या कौलांवर कुठे नारळाच्या झावळींनी झाकलेलं तर कुठे प्लॅस्टीकचा कागद लावलेला. चौथऱ्यासमोर चार चिऱ्यांमध्ये तुळस लावलेली. जिची पुजा ती अखेरपर्यंत करत राहिली. पदरी एक मुलगा आणि एक मुलगी. वैधव्य आल्यानंतर तिने आमच्या वाडीतल्या आणि वाडीबाहेरच्या लोकांची धुणी भांडी करून पोराना सांभाळलं. मुलगी मोठी झाली. ती नोकरी करू लागली. पापड, लोणची तयार करणाऱ्या कंपनीत. मुलगा मात्र काहीही न करता दारु पिऊन तर्रर असायचा. आणि घरी येवून दोघींना त्रास देणे एवढेच त्याचे काम ! पण या वादळात ती जिद्दीने उभी राहिली. मुलीचे लग्न करून दिले. तिचं सुख पाहून निश्चित झाली. कधी कुणी बाळंत झाले की, त्या बाळाला आंगोळ घालायला आणि बाळंतिणीची सेवा करायला साऱ्यांना आठवायची ती ‘गिरीजा काकू’. कुणी आजारी असलं की सेवेला ‘गिरीजा काकू’ हजर. जिथं जिथं ती धुणीभांडी करायची तिथं अशा काही घटना घडल्या की आपली घरची कामं सोडून ती ‘विनामुल्य’ सेवेस हजर असायची. आमच्या घरातल्या तिसऱ्या पिढीच्या वंशालाही तिनेच आंगोळ घातली होती.

तिचा दिनक्रम पहाटे चार वाजता सुरु व्हायचा. पहाटे कुत्र्यांच्या भुंकण्याबरोबर हिच्या खऱ्याटाचा आणि पाणी शिंपडण्याचा आवाज ऐकू यायचा. आम्ही सकाळी उठलो की ही आपल्या ड्युटीवर चाललेली असायची आणि तिने तुळशीच्या कडेला लावलेल्या उदबत्तीचा वास वातावरणात दरवळत राहायचा. कामाला जाताना आधी बाहेरून हाक मारल्याशिवाय ती 'त्या' घरात प्रवेश करायची नाही. घरी मुलाने कितीही त्रास दिला तरी आमच्याकडे कामाला आली तरी तिच्या चेहऱ्यावर एक वेगळाच उत्साह असायचा. दुःखाचे घाव लपवायची जणू तिला सवयच लागली होती ! काम केल्यावर त्या घरी दिलेली शिळी भाकर खावून घरी येवून मग आपलं जेवण करायची. एकदा सहज तिच्या घरी गेले. तेव्हा तिचा संसार बघितला. तीन - चार पितळाचे डबे, पितळाच्या पातेल्या आणि अॅल्युमिनियम ची दोन - तीन भांडी, मातीच्या भिंती चुलीच्या धुराने काळ्या झालेल्या पण इवल्याशा घरातसुद्धा श्रीमंताच्या महालाला लाजवेल अशी स्वच्छता. मी गेल्यावर तिची लगबग सुरु झाली. तेव्हा तिने दिलेल्या काळ्या चहाची चव अजूनही आठवते. टी. व्ही. आणि फ्रिजच्या युगातही या कशाचाही गंध नसलेली व्यक्ती किती सुखी समाधानी असू शकते याचे मुर्तीमंत उदाहरणच होते. अशी 'गिरजी काकू'.

आम्ही कोल्हापूरला राहायला असल्यामुळे मलातर ती मी सुट्टीला कोकणात गेल्यावर भेटायची. मी तिथे गेल्यावर

संध्याकाळी निवांतपणे कुणीतरी दुरुस्त करून दिलेल्या रेडिओवर गाणी ऐकत बसलेली असायची तेव्हा मला आवर्जून विचारायची 'काय गो बाय, कवा आलंस कोल्हापुरासं. आय - बाबा बरं हायत ना ? साळा शिकतीस ना. शिक शिक. मोठी हो. चांगली म्हातारी हो !'

२००३ च्या 'मे' महिन्यानंतर माझं तिकडे जाणं झालचं नाही. पण बाबा जाऊन आले. तेव्हा कळलं, 'गिरजी काकू' गेली. डोळ्यात चटकन अश्रू दाटले. ती मुर्ती डोळ्यासमोर आली. कष्ट करताना लगबगीने धावणारे आणि कोकणच्या लाल मातीत न्हाऊन निघालेले तिचे ते कृश पाय दिसू लागले. या भ्रष्टाचाराच्या आणि लोभी माणसांच्या दुनियेत राहूनही आपल्या फाटक्या पण ठिगळलेल्या संसारात समाधानाने रमलेली गिरीजा काकू गेली यावर विश्वासच बसेना. आता अंगणातली तुळस तिच्या जाण्याने हिरमुसली असणार. उदबत्तीचा सुगंध हवेत दरवळणार नाही. सारं कसं भकास वाटेल. या विचारांनी मनात मळभ दाटून आलं. आणि लेखणी उचलली. पण एवढ्या कष्टानंही थकून न जाता प्रसन्न असणारी मुर्ती डोळ्यासमोर आली आणि कीडांमुंगी सारखं जीवन जगणाऱ्या या स्वार्थी जगात माझ्या न्हदयात ती आपलं वेगळं स्थान निर्माण करून गेली. कायमचीच !

□□□

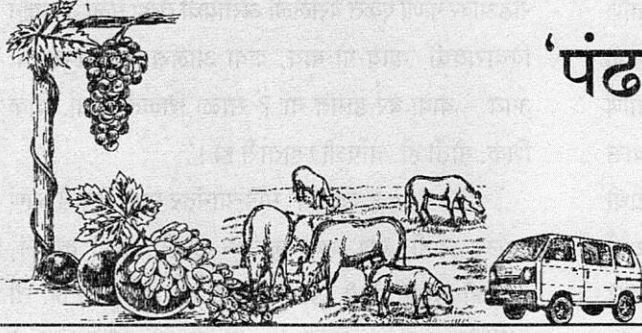
दर वाढलेत

अति मद्यपान करून बेशुद्ध झालेल्या माणसाला काही लोक दवाखान्यात नेतात. शुद्धीवर आल्यावर डॉक्टर म्हणतात, " काय ओ, इतकी दारू का पिता तुम्ही ? " तो माणूस म्हणतो, " दुःख विसरण्यासाठी " डॉक्टर : " असं कोणते दुःख आहे तुम्हाला ? " माणूस : " दारूचे भाव वाढून गगनाला भिडले, हेच माझं दुःख. "

पगारवाद

नोकर : साहेब, मी पंधरा वर्षे तुमच्याकडे काम करतो आहे पण मी कधीही पगारवाद मागितली नाही. मालक : अरे म्हणून तर तू माझ्याकडे पंधरा वर्षे टिकलास.

२३.. नादिरा सनदी बी. ए. भाग-१

‘पंढरपूर’ - एक खिन्न मनाचा प्रवास

■ भाग्यश्री साखळकर बी.ए.भाग-२

आमची सहामाही परीक्षा झाली आणि द्राक्षांचा हंगाम केव्हा सुरु झाला ते कळालेच नाही ! अगदी गेल्या मे महिन्यातच आत्याने मला सांगुन ठेवलं होतं, पोरी, काहीही कर पण द्राक्षाचा हंगाम चूकवू नको. त्यानुसार आम्ही घरातले सर्वजण अगदी नियोजनरीत्या प्रवासासाठी बाहेर पडलो. गाडी स्वतःची असल्यामुळे लांबचा प्रवासही कंटाळवाणा होणार नाही. अशी आशा बाळगूनच. आत्याच घर पंढरपूरला, त्यामुळे पाच – सहा तासांच्या प्रवासात काय काय गंमती करायच्या, वाटेत कोणती वेगळी पण बघण्यासारखी ठिकाणं लागली तर त्यांचा आस्वाद घ्यायचा हे तर आम्ही आठ दिवस अगोदरच ठरवलं होतं. आणि आम्ही प्रवासाला निघालो.

दूरदर्शनवर वृत्तपत्रांतून पाहिलं आणि वाचलं होतं की, समृद्धी आणि संपन्नतेचे बिरुद लाभलेल्या पश्चिम महाराष्ट्रात यंदा कधी नव्हे, एवढा भयानक दुष्काळ पडला आहे. आम्ही कोल्हापूर सोडलं आणि सांगोला या ठिकाणी येऊन पोहचलो. आपण कुठेतरी वैराण ठिकाणी येऊन पोहचल्याची जाणीव तिब्रतेने झाली. आणि जिकडे पाहावे तिकडे भेगा पडलेली, नापेर, कोरडी जमीन आणि गावागावातून पाण्याचे टँकर गावातून जाताना दिसले. पाण्यासाठी बाया. बापड्यांची, पोरा – टोरांची आणि म्हाताऱ्या कोताऱ्यांची एकच झुंबड दिसली. आम्ही एका डाळींब विक्रेत्याला डाळींबाच्या प्रदेशात डाळींब ऐवढी महाग का ?

असं विचारलं तर तो म्हणाला, ऐन पावसाळ्यात आम्हाला पाण्यासाठी वणवण भटकावं लागतं. गेल्या शंभर वर्षांत नव्हता एवढा भयानक दुष्काळ येथे पडलाय हे दुष्काळाचं तिसरं वर्ष. तो म्हणाला, “ सरकारकडून आम्हाला अनुदान नको सबसिडी नको फक्त पाणी द्या.” त्याच्या या बोलण्यावरून या दुष्काळाची तीव्रता किती आभाळाऐवढी आहे याची जाणीव झाली आणि खिन्नमनाने आम्ही पुढच्या प्रवासाला निघालो.

दुष्काळाच्या दाहक तिब्रतेने हजारो एकरातील द्राक्षाच्या बागा जागच्या जागी जळून गेलेल्या दिसल्या. द्राक्ष बागायतदारांना संपन्नतेच्या शिखरावर नेऊन ठेवणारे पण दुष्काळामुळे करपून गेलेले हे द्राक्षांचे वेल कापून त्याचे ढिगारे रचलेले दिसले. देशाच्या चलनात परकीय चलनाची भर घालणाऱ्या सांगोला व आसपासच्या प्रदेशातील डाळींबाच्या बागा काळ्या ठिक्कर पडल्या होत्या. अशी ही निसर्गाची अवकृपा येथील शेतकरी, मजूर हताशपणे पाहत होता. या बागा पुन्हा करायला आणखी दहा वर्ष लागतील अशी माहिती आम्हाला मिळाली. येथील बागा प्रति टँकर १३०० रुपये पाणी आणून जगवल्या होत्या. त्यातच मंत्री, राज्यपालाचे दौरे सुरु झाले. जनावरांच्या छावण्या निघाल्या. एका छावणीत ५०० ते १७ हजारपर्यंत जनावरे दाखल झाली. शासनाने ओली वैरण, सुका चारा, छावणीला एक वैद्यकीय अधिकारी उपलब्ध करून दिला होता. उद्धवस्त झालेल्या द्राक्ष बागांमधील शेड, प्लॅस्टीकचे

कागद, पाण्याच्या अभावी सुकलेल्या नारळीच्या झावळ्या यांच्या सहाय्याने जनावरांना आसरा केला गेला होता. हे मंत्री, अधिकारी छावणीला भेट द्यायला आलेले असताना ग्रामस्थांनी त्यांना गराडा घातला व सांगितले जनावरांची सोय झाली आता आम्हाला काम द्या आणि आमच्या पोटापाण्याची सोय करा. अशा सहनशील शेतकऱ्यांनी नाईलाज झाल्याने छावणीत आणलेली जनावर 'ज्याचे ओझे घरातल्या बाईच्या अब्रुइतकेच त्याच्यावर असते' अशा जनावरांना छावणीत सोडताना त्यांनी किमी वेदना झाल्या असतील हे आम्ही वाटेत लागलेल्या छावण्यांमध्ये आम्ही पाहिलं.

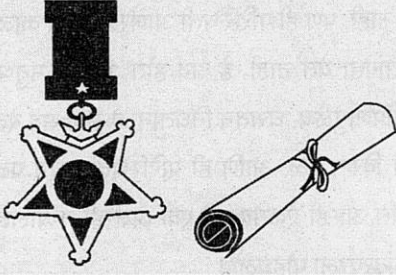
शासनाने लोकांना पिण्याचे पाणी, जनावरांना चारा उपलब्ध करून दिला असला तरी निसर्गापुढे मनुष्याचे काहीच चालत नाही. पण ही परिस्थिती आणखी किती काळ राहिल हे ही सांगता येत नाही. हे सर्व होत आहे ते मनुष्याच्याच हलगर्जीपणामुळेच. घरातून निघताना केलेले सर्व बेत मनात केव्हाच विरून गेले. आणि ही परिस्थिती बघून पंढरपूरला जाईपर्यंत आम्ही ऐकमेकांशी एक अक्षरही न बोलता खिन्न मनाने पंढरपूरला पोहचलो !

□□□

इंद्रियनिग्रहपूर्वक आपल्याला जे निश्चितपणे वाटते त्या आपल्या मताचा प्रचार करणे योग्य आहे. पण अशा प्रकारचा प्रचार करण्याचे खरे साधन आचार; उच्चार नव्हे. उच्चाराने मतप्रचार करू पाहणे हा मोहच होय. हा मोह आपल्यात फार आहे. आपले मत जर खरे असेल तर आपण त्याप्रमाणे वागल्याने त्याचा आपोआप प्रचार होईलच. आपला सत्यावर विश्वास असला पाहिजे. सत्यामध्ये स्वतःचा प्रचार करण्याची स्वयंभूशक्ती आहे. सत्य सूर्याप्रमाणे स्वयंप्रकाशी आहे. सूर्य जसा झाकला जात नाही तसे सत्यही झाकले जात नाही. आचरण टाकून बाह्य उपायांनी प्रचार करण्याचा प्रयत्न फुकट आहे. त्याचा काहीच परिणाम होऊ शकत नाही. त्याने हिंसा वाढते आणि असत्याचा प्रचार होतो, प्रचारालाही मर्यादा आहे. सूर्याची प्रचारशक्ती किती जबरदस्त आहे ! पण तो ही मर्यादा सांभाळून असतो. त्यामुळे तो 'दुनियेचा मित्र' राहून प्रचारही करू शकतो. दार बंद करून कोणी निजला आहे तर सूर्य त्याची सेवा करण्यासाठी त्याच्या दाराशी येऊन उभा राहतो. पण दाराला धक्का देऊन आत शिरत नाही. मात्र दार जरा किलकिले झाले की संबंधर्चीया संबंध आत शिरलाच. ही प्रचाराची मर्यादा होय. आपले मत सत्य असले तरी त्याचा स्वाभाविक रीतीनेच प्रचार झाला पाहिजे. मूक आचरण म्हणजे स्वाभाविक प्रचार, आचरणाचे मौन सुटले की हिंसा दाखल होते आणि हिंसा दाखल झाली की सत्य उडालेच.

- आचार्य विनोबा भावे

नोबेल पुरस्कार विजेती शिरिन इबादी

■ धनश्री साखळकर बी.ए.भाग-२

११ ऑक्टोबर २००३ रोजी, इराण वगळून, जगात सर्वत्र एक बातमी झळकली : इराणमधील पहिल्या व्यक्तीला आणि इस्लाम धर्मीय पहिल्या महिलेला जगात अतिशय प्रतिष्ठित मानण्यात येत असलेला नोबेल शांतता पुरस्कार देण्यात आला आहे ! इराकमध्ये अमेरिकेच्या हस्तक्षेपामुळे सुरु झालेल्या युद्दाला, रोमन कॅथलिकपंथीय सर्वश्रेष्ठ मानण्यात येत असलेला धर्मगुरु पोप जॉन पॉल यांनी विरोध केला होता. त्याची प्रदीर्घ कारकीर्द, जागतिक शांततेचा वेळोवेळी त्यांनी केलेला पुरस्कार आणि त्याच्या संभाव्य मृत्यूची पहिली घंटा वाजली आहे हे सुद्धा लक्षात घेऊन, त्यांना २००३ चा नोबेल शांतता पुरस्कार मिळेल, अशी शक्यता वर्तविली जात होती. झेकोस्लोव्हाकियातील राजकीय हक्कांच्या गळचेपीविरुद्ध लढणारे वाकलाव हावेल यांनी जगातिल हरेक ताणतणाव कमी करण्याकरीता व शांतता प्रस्थापित करण्यासाठी सचोटीने प्रयत्न केले होते. ते या जगप्रसिद्ध पुरस्काराचे मानकरी यावर्षी ठरतील, अशीही शक्यता मानली जात होती. दोन्हीही अंदाज चुकीचे ठरले. तीन महिला आणि दोन पुरुष यांचा समावेश असलेल्या पुरस्कार निवड समितीचे नॉर्वेजियन अध्यक्ष, ओले डॅनबोल्ड, पुरस्कार जाहीर झाल्यावर म्हणाले, "मुस्लिम जगताला अभिमान वाटावा अशा एका मुस्लिम महिलेला पुरस्कार देताना मला आनंद होतो आहे. वय वर्ष ५६ असणाऱ्या शिरिन इबादीला, तिच्या वयोवृद्ध

आईला आणि व्यवसायाने आर्किटेक्ट असलेल्या जावद तवासोलियन या तिच्या पतीला आनंद झाला असला, तरी हा आनंद तिच्या मातृभूमीतील इतर फारच थोड्यांना व्यक्त करता येणे शक्य होते."

पुरस्काराची बातमी समजल्यावर इराणमधील धर्माधतावादी बेचैन झाले, काही जण प्रक्षुब्धही झाले. मानवी हक्कांच्या प्रस्थापनेसाठी आपल्या देशात आवाज उठविणाऱ्या शिरिनला आंतरराष्ट्रीय पातळीवरचा पुरस्कार मिळाल्यामुळे, आपण मंद गतीने सुधारणेच्या दृष्टीने टाकत असलेल्या पावलांना अडसर निर्माण होईल की काय अशी धास्ती सध्या सत्तारूढ असलेल्या सौम्य सुधारणावाद्यांना वाटते आहे. बातमीला कोणतीच प्रतिक्रिया व्यक्त न करता, बराच काळ त्यांनी मौन धारण केले. इराणमधील दूरदर्शनने, पुरस्काराची बातमी हाती आली असूनही, त्या दिवशी, क्रीडावृत्त, न्यूझीलंडमध्ये सुदैवाने टळलेल्या एका विमान अपघाताचे वृत्त इत्यादी बातम्यांना अग्रक्रम देऊन, नोबेल पुरस्काराचा ओझरता उल्लेख अखेरच्या बातमीत केला. राजकीय - सामाजिक - आर्थिक विचारसरणीच्या वृत्तपत्रांनी शिरिन इबादी पार्श्वत्यांशी संधान बांधून, धर्मगुरुंचे अवमूल्यन करते आहे, असा तिच्यावर आरोप केला आणि पाश्चात्य देश आपली उद्दिष्ट्ये साध्य करण्याकरीता, इराणवर दबाव आणण्याकरीता, मानवी हक्कांचा मुद्दा हा पुरस्कार देऊन पुढे सरकवीत आहेत असे भाष्यही

नोंदविले. अखेर शिरीनचे अभिनंदन जगभर होत आहे हे सिद्ध करण्याकरीता इराणचे अध्यक्ष महंमद खातामी यांनी पुरस्कार मिळाल्याबद्दल आनंद व्यक्त केला, परंतु ते मिळाले याला फार महत्त्व देऊ नये व आपल्या विरोधकांना फायदा घेऊ देऊ नये असा इशारेवजा संदेशही दिला.

अशा या दहशतीच्या वातावरणात, शिरीनचे खुल्या दिलाने आणि धिटाईने अभिनंदन करणारे इराणमध्ये 'थोडेच' लोक निघाले असतील तर त्यात आश्चर्य वाटण्याचे कारण नाही.

शिरीन या पर्शियन भाषेतील शब्दाचा अर्थ 'गोड' असा आहे. परंतु, आयुष्यातील गेली २४ वर्षे कटू अनुभवांना निर्भयपणे तोंड देण्यातच तिला घालवावी लागली आहेत. कायदा या विषयात पदवी संपादन केल्यानंतर, तिने ज्या तेहरान विद्यापीठातून ही पदवी मिळविली, तेथेच ती शिकवू लागली. इराणमध्ये त्यावेळेस राजेशाहीची राजवट चालू होती. शहा नावाचा बादशहा राजकीय हक्कांची पायमल्ली अतिशय निर्घणपणे करीत असे. परंतु, काही सामाजिक सुधारणांना पाठिंबा देण्यास तो अनुकूल होता. पाश्चात्य जीवनशैलीशी मिळते जुळते असे देशाचे आधुनिकीकरण करणे हे त्याच्या राजवटीचे घोषवाक्य होते. इस्लाम धर्मातील स्त्रियांवरील काही बंधने त्याने शिथिल केली. महिलांना मतदानाचा हक्क मिळाला. बहुपतीकत्वाची मुभा रद्दबातल ठरविण्यात आली. समतेला अधिक पोषक ठरणारे घटस्फोटाचे कायदे करण्यात आले. शहा बादशहाच्या राजवटीतच तेहरानच्या न्यायालयात पहिली महिला न्यायाधीश म्हणून शिरीनची नेमणूक होणे शक्य झाले. ही तिची कारकीर्द १९७५ ते ७९ एवढी पाचच वर्षे टिकली. या सान्या कालखंडात राजकरणापासून ती अलिप्त राहिली.

न्यायाधीश या पदावरून शिरीनचे उच्चाटन करण्यात आले, आणि 'विधी साहाय्यक' अशा एका अगदी कनिष्ठ पदावर तिची नेमणूक करण्यात आली. 'विद्यापीठाच्या कुलगुरुची बदली इमारतीतील लिफ्ट चालविणाऱ्या

कर्मचाऱ्याच्या जागी करण्यासारखेच हे आहे,' असे आपल्या पदावनतीचे वर्णन तिने एकदा केले होते. या कनिष्ठ पदावर पाच वर्षे नाइलाजाने काम केल्यानंतर तिने ती नोकरी सोडली. आणि वकिलीचा व्यवसाय स्वतंत्रपणे सुरू केला.

वकिलीचा व्यवसाय करीत असतानाच, मानवी हक्कांच्या प्रस्थापनेसाठी विशेषतः महिला व मुला - मुलींच्या हक्कांसाठी आवाज उठविण्यास तिने सुरवात केली. बहाई पंथाचे स्वातंत्र्य अबाधित राहिले पाहिजे, असा तिचा आग्रह होता. हल्ल्यांच्या, खुनाच्या, धमक्यांमुळेसुद्धा ती डगमगली नाही.

शिरीनने एका खळबळजनक घटनेसंबंधात वकीलपत्र स्वीकारले होते. एरियन गोलशानी नावाच्या एका नऊ वर्षांच्या मुलीचा तिचे वडील आणि सावत्रभाऊ या दोघांनी मिळून खून केला होता. मुलीच्या सख्या आईच्या वतीने, शिरिन न्यायालयात उभी राहिली. इराणमधील प्रचलित कायदानुसार, स्वतःच्या अपत्याच्या खुनाबद्दल वडिलांना अटक करून शिक्षा ठोठावण्यास बंदी आहे. शिरीनने हा अमानुष कायदा रद्द करून घेण्याचा प्रयत्न केला. त्यात तिला यश आले नाही, परंतु सावत्र भावाला अटक करून शिक्षा ठोठावण्यात आली. कायद्याविरुद्ध जनमत जागरूक करण्याकरीता, ज्यांचा या कायद्याला विरोध असेल, त्यांनी रस्त्यावर येऊन पांढऱ्या फुलांच्या पाकळ्यांचा वर्षाव करून आपला विरोध प्रकट करावा असे आवाहन तिने केले. तिच्या आवाहनाला प्रचंड प्रतिसाद मिळाला. संबंध रस्ता फुलांच्या पाकळ्यांनी भरून गेला.

सन २००० साली, इराणमध्ये लोकशाहीच्या प्रस्थापनेसाठी नागरिकांनी शांततापूर्ण निदर्शन केली. या निदर्शकांवर हल्ले करण्यास प्रोत्साहन देणाऱ्या अधिकाऱ्यांची पुराव्यासकट नावे तिने प्रसिद्ध केली. हल्ले करणाऱ्या पथकातील एका सदस्याने दिलेल्या कबुली जबाबाची टेप तिने वितरित केली. या आरोपाखाली शिरिनला अटक करण्यात आली. तीन आठवडे बंदिस्त करून ठेवल्यानंतर, तिला पंधरा महिन्यांची तुरुंगवासाची शिक्षा स्थगित करून,

दोनशे डॉलर दंड भरून सुटका करून घेण्याची मुभा तिला मिळाली, परंतू पाच वर्षे वकिलीचा व्यवसाय बंद करण्याचा हुकूम तिच्यावर बजावण्यात आला.

मानवी हक्कांसाठी सातत्याने झगडणाऱ्यांसाठी नॉर्वे या देशात असलेले 'रॅफ्तो प्राईज' या नावाने ओळखले जाणारे पारितोषिक तिला २००१ साली देण्यात आले. त्यामुळे ती हुरळून न जाता, ती अधिक जोमाने आपले शांततापूर्ण मार्गाने न्याय मिळविण्याचे कार्य करू लागली. कायद्यासमोर सर्व नागरिकांना समता, धार्मिक स्वातंत्र्य, अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य, स्त्री - पुरुष समता या आधुनिक मुल्यांशी इस्लाम धर्म मुलतः विसंगत नाही असा दावाही ती करीत असे. शिरिन इबादी कुंपणांवर उभी राहून, वारा येईल तशी पाठ देणारी संधिसाधू सुधारक नाही. लोकांचे विशेषतः महिलांचे हित कशात आहे याचा साकल्याने विचार करून, आक्रस्ताळेपणा टाळून, कोणाच्याही धर्मभावना न दुखविता, जुलुमाला शरण न जाता

हिंमतीने मार्गक्रमण करणे यावर विश्वास ठेवणारी, नेतेबाजीचा हव्यास नसणारी ती एक उदारमतवादी कार्यकर्ती आहे. शिरिन इबादीने आपल्या वर्तणुकीतून कालबाह्य प्रथा पाळावयाच्या नाहीत असे ठरविले. पर्वताचे सर्वोच्च शिखर गाठण्याचे उद्दिष्ट जरूर ठेवावे, परंतू लोकमत अनुकूल बनेपर्यंत टेकड्या चढत राहावे, असा दृष्टीकोन ठेवणारा तिचा मनाचा पिंड आहे.

तिच्या बहुमोल कामगिरीची दखल, तिला १० डिसेंबर २००३ रोजी पुरस्कार देताना जे सन्मानपत्र दिले गेले, त्यातील शेवटच्या खालील वाक्यात मोजक्या शब्दांत घेण्यात आलेली आहे -

“या धैर्यसुंदर महिलेने आपला व्यवसाय दक्षतापूर्वक सचोटीने, जिवाची सुरक्षितता धोक्यात घालून, धमक्यांची तमा न बाळगता केलेला आहे.”

□□□

चाखोळ्या

पेपरातलं कोडं एकेक करता
कसं पटकन सुटत जातं
पण या गोंधळात मात्र
आयुष्यरूपी कोडं सोडवायचंचं राहून जातं !

जीवनाच्या कुपीत कुठेतरी
एकदा सुगंध सापडला
तेव्हापासुन पटली
किंमत जीवनाची मनाला !

कळीतूनी उमललेले हे जीवन
फुलासम फुलवित जावे.
दुखविता न कुणासही सर्वांवर प्रेम करीत जावे
सोडला जरी संसार तरी जगती या अमर व्हावे !

✍... राजलक्ष्मी चव्हाण बी. ए. भाग-२

वात्रटिका

ह्यांनी काय केले
त्यांनी काय साधले
आपण काय केले
ते बाजूलाच राहिले
मापे काढण्यातच सारे
आयुष्य घालवले

सोने करायचे सोडून
धुळीसच मिळवले

✍... राजलक्ष्मी चव्हाण

बी. ए. भाग-२

कॅनकून परिषद : एक चिंतन

■ सिंधू वायडे बी.ए.भाग-३

जागतिक व्यापार संघटनेची पाचवी मंत्रीपरिषद १० ते १४ सप्टेंबर २००३ दरम्यान मेक्सिको या देशातील कॅनकून येथे झाली. जागतिक व्यापार संघटनेच्या १४८ सदस्य राष्ट्रांनी या परिषदेस हजेरी लावली. या पूर्वीच्या चार परिषदा अनुक्रमे सिंगापूर, जिनिव्हा, सिएटल आणि दोहा याठिकाणी पार पडल्या.

१९८१ मध्ये कॅनकून येथे इंदिरा गांधी, रोनाल्ड रेगन, ज्युलियस न्यूररे, मागरिट थॅचर आणि झाओ झिआंग यांच्यासह इतर अनेक नेते एकत्र आले आणि एकविसाव्या शतकातील जागतिक व्यापाराची एक रुपरेषा ठरविण्यासाठी आंतरराष्ट्रीय सहकार्य व विकास प्रक्रिया या सुत्राभोवती गुंतलेली ही परिषद भरविण्यात आली. प्रत्यक्षात या परिषदेतून फारसं काहीच निष्पन्न झालं नाही पण जागतिक व्यापार खुला व न्याय पद्धतीनं व्हायला हवा आणि त्यासाठी पावलं टाकण्याची तातडीची गरज आहे ही गोष्ट या परिषदेनं अधोरेखित झाली, मात्र ठोस पावलं १९९४ पर्यंत टाकली गेली नाहीत. त्यावर्षी ऊरुग्वेत झालेल्या गॅट (GATT) च्या बैठकित जागतिक व्यापार खुला व न्याय पद्धतीनं व्हावा याकरीता आंतरराष्ट्रीय स्तरावर संघटना स्थापन करण्याचा निर्णय घेण्यात आला. त्यानंतर सिंगापूर (१९९६), सिएटल (१९९९), दोहा (२००१) आणि कॅनकून (२००३) अशा बैठका झाल्या.

जागतिक व्यापार संघटनेच्या "सदस्यत्वाचे निकष व या सभासदांची जबाबदारी व कर्तव्य कामकाजाची पद्धत

यापासून ते आंतरराष्ट्रीय व्यापार कसा चालावा या दृष्टीने नियम व कार्यपद्धती ठरविण्यापर्यंत सर्व गोष्टींची चर्चा या बैठकित झाली. त्यापैकी सर्वात वादग्रस्त ठरत आला आहे तो 'जागतिक व्यापार खुला व न्यायरीत्या कसा चालावा ?' हा मुद्दा. असे घडले याच कारण जागतिक संघटनांत असलेल्या काही बड्या प्रगत राष्ट्रांचं अवाजवी बळ. युनोचेच उदाहरण घेता येईल. जगाचे व्यवहार नियमित करण्यासाठी आणि पुन्हा दुसऱ्या महायुद्धासारखा प्रसंग उद्भवू नये म्हणून युनोची स्थापना करण्यात आली. पाच बड्या राष्ट्रांना या संघटनेचे नियामक मंडळ मानल्या जाणाऱ्या सुरक्षासमितीचे कायमचे सदस्यत्व देण्यात आलं आणि कामकाजात नकाराधिकाराचा हक्क ही देण्यात आला. उद्देश असा होता की, ही पाच राष्ट्रं म्हणजे युनोचे खरे आधारस्तंभ असतील आणि या संघटनेचा कारभार निःपक्ष व तटस्थपणे चालेल याकडे लक्ष देतील प्रत्यक्षात शीतयुद्धाच्या काळात. युनोची ही सुरक्षा समिती हा या राष्ट्रांनी एकमेकांना शह देण्यासाठी खेळलेल्या डावपेचांचा आखाडाच बनला. पुढे 'सोव्हीएट युनियन' अस्तंगत झाल्यावर अमेरिकेचेच युनोवर वर्चस्व निर्माण झाले. तसे ते पूर्वीही होते पण अमेरिका वा इतर प्रगत पाश्चिमात्य देशांतील नेतृत्वाला सामाजिक दृष्टी व भान काही प्रमाणात होतं. पण १९८० च्या दशकाच्या सुरवातीला अमेरिकेत रेगन व ब्रिटन मध्ये मागरिट थॅचर सत्तेवर आल्या आणि गुणात्मक फरक पडला. आपलं

हित प्रथम मग जगाची उठाठेव ही प्रवृत्ती बळावत गेली व युनो तसेच जागतिक बँक व आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी या संस्थांवरही असलेल्या प्रभावाचा वापर अमेरिका करू लागली. त्यामुळे "आमचं ऐका, आम्ही तुमच्या पाठीशी उभं राहू. अन्यथा तुम्ही तुमचं बघा, जर आमच्या विरोधात काही कराल तर याद राखा तुम्हाला त्याची फळ भोगावी लागतील." असाच अमेरिकेचा पवित्रा राहिला. त्याचीच टोकाची परिणती इराकवरील कारवाईच्यावेळी झालेली आपल्याला दिसून आली. युनोला धुडकावून अमेरिकेकडून इराक मध्ये सैन्य पाठवून सद्दामला सत्तेवरून खाली खेचले.

जागतिक स्तरावरची आपली ही दादागिरी अमेरिका व इतर प्रगत देश व्यापारावरही करीत आहेत. आज या देशातील अर्थव्यवस्था तेथील मागणीच्या मर्यादांमुळे कोंडीत सापडल्या आहेत. त्यामुळे उत्पादनाची क्षमता पूर्णपणे वापरून रोजगार टिकविण्यासाठी या देशांना नवनव्या बाजारपेठांची गरज भासत आहे. एकेकाळी या राष्ट्रांनी आपल्या वसाहतींतील नैसर्गिक साधनसंपत्ती ओरबडून स्वतःचा विकास घडवून आणला आता या विकासाच्या आधुनिकोत्तर टप्प्यावर या देशांना आपल्या पूर्वीच्या वसाहतींतच वेगळ्याप्रकारे गरज भासत आहे. ही गरज आहे उत्पादने खपविण्याची आणि भांडवलाच्या गुंतवणूकीसाठी नवे पर्याय शोधण्याची त्यासाठी आशिया, आफ्रिका या खंडातील अविकसीत व विकसनशील देशांकडे या प्रगत बड्या देशांनी आपला मोर्चा वळविला आहे. 'आम्ही सांगतो तसा विकास करा, तुमची भरभराट होईल.' असे चित्र या देशांपुढे उभे केले आहे. त्यासाठी युनो प्रमाणेच जागतिक व्यापार संघटनेचाही वापर केला जात आहे. त्यातूनच कॅनकूनच्या बैठकित वाद झडला.

या परिषदेच्या संदर्भात जागतिक व्यापार संघटनेच्या सर्वसाधारण मंडळाच्या अध्यक्षानांनी मेक्सिकोच्या परराष्ट्र मंत्र्यांना एक पत्र लिहीले होते. त्या पत्रामध्ये त्यांनी कॅनकून मंत्रीपरिषदेत कृषि व बिगर कृषि वस्तूंच्या बाजारपेठा

खुल्या करण्याचा प्रश्न जुनाच असून त्या संदर्भात वाटाघाटींद्वारे एकमत होण्याची आशा व्यक्त केली होती. पण जीनेव्हा येथील वाटाघाटीमध्ये विकसनशील देशांनी सिंगापूर प्रश्नांना बगल दिलेली आहे असे म्हटले होते. कॅनकून मंत्रीपरिषदेसमोर वाटाघाटीसाठी हे दोन प्रमुख विषय होते.

परिषदेच्या पाच दिवसांपैकी साडे-तीन दिवस आरोप प्रत्यारोप, धमक्या, घोषणा, प्रक्षोभक भाषणे व पत्रकबार्जीमध्ये निघून गेले. चौथ्या दिवसापर्यंत मसूदा तयार होऊ शकला नाही. सुरवातीस सिंगापूर प्रश्न चर्चेसाठी घेण्यात आले. त्यावर एकमत होत नव्हते, मसूदाची भाषा व्यवस्थित नव्हती. त्यामुळे स्फोटक स्थिती निर्माण झाली. विशेषतः मलेशिया, भारत, केनिया इ. देशांनी गोंधळ घातला. मलेशिया चा सरकारी खरेदीत पारदर्शकता ह्या सिंगापूर प्रश्नास विरोध होता. पण व्यापारास चालना देणे हा प्रश्नास पाठिंबा होता. व्यापार व गुंतवणूकीमधील संबंध आणि व्यापार व स्पर्धा धोरण या सिंगापूर प्रश्नांना भारताने विरोध केला. त्यानंतर युरोपीयन संघाचे प्रतिनिधी पास्कल लॅमी यांनी हे दोन सिंगापूर प्रश्न चर्चेतून वगळण्याचे मान्य केले परंतु जपान व कोरिया या दोन देशांना चारही सिंगापूर प्रश्नांवर चर्चा हवी होती. कदाचित या कारणानेच ते देश युरोपीयन संघासोबत असावेत दुसरे म्हणजे युरोपीयन संघानेच कोरीयास असा संघर्षाचा पवित्रा घेण्यास सांगितले असावे. अशी शंकापण व्यक्त करण्यात आली. विकसीत देशांनी सिंगापूर प्रश्नांच्या मदतीने कृषि अनुदाने कमी करण्याच्या प्रश्नांकडे कानाडोळा करण्यात यश मिळविले असे पण म्हटले जात आहे. काही अल्पविकसीत देशांनी व्यापारास चालना देण्याच्या सिंगापूर प्रश्नांस विरोध करण्यासाठी विकसनशील देशांवर प्रचंड दबाव आणला होता. कारण हे देश सिंगापूर प्रश्नासंदर्भात काय चांगले व काय वाईट हे स्वतंत्रपणे ठरवू शकले नाहीत. सिंगापूर प्रश्न वाटाघाटीच्या कार्यक्रमपत्रिकेत अंतर्भूत केल्यानंतर त्यास विरोध करण्यासाठी आफ्रिकन व कॅरेबियन देशांच्या गटाने

सभात्याग केला. त्यानंतर लगेच मेक्सिकोच्या परराष्ट्र मंत्र्यांनी परिषद समालोचनीची घोषणा केली. भारतासारख्या काही विकसनशील देशांना असे वाटत होते की, सिंगापूर प्रश्न हे बहुपक्षीय व्यापार मंडळाच्या कक्षेबाहेरच रहावेत परंतु यावर करार झाला असता तर भारताचे फारसे नुकसान झाले नसते.

कृषी व्यापारासंबंधीचा विषय देखील व्यवस्थित हाताळला गेला नाही. कारण अभ्यासगटांनी तयार केलेला मसुदा जी - २२ मधील प्रमुख देशांना मान्य होण्यासारखा होता आणि त्यामुळे भारत व फिलीपाईन्स वगळता इतर देश आनंदी दिसत होते. जपान, स्वित्झरलँड, नॉर्वे, युरोपीयन संघ, कोरिया यांनी सिंगापूर प्रश्नांवर निर्णय न झाल्यामुळे कृषी व्यापारासंदर्भात आपले मत उघड केले नाही. त्यामुळे कृषी व्यापाराचा मुद्दा चर्चेस येण्याअगोदरच बैठक बारगळली. जी- २२ मधील ब्राझील, अर्जेन्टिना यासारखे देश कृषी व्यापारासंबंधी वाटाघाटी मंडळाच्या अध्यक्षांनी तयार केलेल्या अंतिम मसुद्याशी बरेच सहमत झाले होते. चर्चा झाली असती तर जी - २२ ही आघाडी कदाचित फुटली असती त्याचवेळी कृषी बाजारपेठा खुल्या करण्याच्या प्रश्नासंदर्भात भारतीय प्रतिनिधी दल मृत झाल्यासारखे दिसत होते. कारण अमेरिकेने

सुचविल्याप्रमाणे मिश्र सुत्र अध्यक्षांनी जवळपास तयार केले होते. त्याचा स्विकार झाला असता तर भारताकडून ऊरुवेफेरीतील आश्वासनांपेक्षा अधिक आश्वासने दिली गेली असती. कॅनकून परिषदेच्या अध्यक्षांना सिंगापूर प्रश्नांवर काहीतरी प्रगती झाल्याशिवाय पुढच्या विषयाकडे जाता आले नाही. अल्पविकसित देशांनी सभात्याग केला.

कॅनकून परिषद कृषी वस्तू व सेवांचे आणि औद्योगिक वस्तूंच्या शिथिलीकरण करण्यासंदर्भात सुरु असलेल्या वाटाघाटींना मार्गदर्शन करू शकली नाही. कृषी संबंधीच्या प्रश्नांवर जी - २२ ही ब्राझीलच्या नेतृत्वाखालील आघाडी आणि सिंगापूर प्रश्नासंदर्भात जी - १६ ही मलेशियाच्या नेतृत्वाखाली आघाडी निर्माण होऊ शकली. प्रबळ देशांचे उद्दिष्ट्य हाणून पाडण्यात आणि पर्यायी प्रस्ताव देण्यासंबंधी प्रगती करण्यात भारतासह विकसनशील देशांना यश आले असे म्हणता येईल. पण विकसनशील राष्ट्रांचा कॅनकून येथे मोठा विजय झाला असे म्हणणे योग्य वाटत नाही. गरीब देश व मुक्त व्यापाराचे धोरण या दृष्टीने कॅनकून मंत्री परिषद अपयशी ठरणे ही अशुभ घटना म्हणावी लागेल.

□□□

चारोळ्या

ऐकटी बसले होते तेव्हा
विचार तुझे येत होते
तुझ्या नी माझ्या प्रेमाचे
ते गोड क्षण आठवत होते

सागर इतका विशाल आहे की,
त्याचा अंत करता येत नाही
तुझ मन इतक मोठं आहे की,
त्याची कल्पना करता येत नाही.

✍... अस्मिता चव्हाण बी. ए. भाग-१

... फूल ?

सर्वात आश्चर्यकारक फूल - वंडरफूल
घरात उगवणारं फूल - हाऊसफूल
सर्वात मजबूत फूल - पॉवरफूल
सर्वात सुंदर फूल - ब्यूटीफूल
सर्वांना फसवणारं फूल - एप्रिल फूल
रानात उगवणारं फूल - वनफूल
सर्वात गोड ते - स्वीटफूल

✍... अपर्णा उळागड्डे बी. ए. भाग-३

हिंदू, मुस्लीम, शीख, इसाई हम सब है भाई भाई

■ दिपाली पांडरपट्टे बी.ए.भाग-३

‘भारतीय जीवनाचा केंद्रबिंदू धर्म असून, त्याभोवती भारतीय जीवनपद्धती फिरते असे श्री सक्सेना यांनी आपल्या ‘सोशियालॉजी ऑफ इंडिया’ या ग्रंथात म्हणले आहे. असा हा विश्वव्यापकात्मक धर्म, प्रत्येक मानवी समाजाचे अविभाज्य अंग आहे. धर्म या केवळ अडीच अक्षरी शब्दात व्यक्तीच्या ऐहिक व पारलौकिक जीवनाचे मर्म सापडते. अशा या विविधतेने नटलेल्या भारतीय समाजातील व्यक्ती जेव्हा धर्म वेडी बनते, तारतम्य, विवेक, यांचा अभाव निर्माण होतो. तेव्हा हाच अडीच अक्षरी धर्म समाजाच्या, व्यक्तीच्या विनाशाला कारणीभूत होतो. गैरसमजुतीमुळे, अज्ञानामुळे, काही परकीय दुष्ट शक्तींच्या दुष्ट हेतूमुळे, व्यक्तीतील मुळ सहिष्णुवृत्ती बाजूला जाते व एकसंध समाजाचे चित्र पालटून जाते.

‘धर्मनिरपेक्षता म्हणजे निधर्मी, अधर्मी, पाखंडीपणा नव्हे तर तो एक विशाल दृष्टिकोन आहे. धर्मनिरपेक्षतेला सर्व धर्मांचे अस्तित्व मान्य आहे. केवळ स्वधर्मश्रेष्ठतावाद अमान्य आहे. ज्यामुळे व्यक्तीगत व सामाजिक जीवनास धोका पोहचतो, धर्मांधता वाढते व मानवतावादी व्यक्ती मानवताशून्य बनते. म्हणूनच धर्मनिरपेक्षता आवश्यक आहे. राजकीय, सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक क्षेत्रात धर्माचा अंतर्भाव असून नये तर ही सर्व क्षेत्रे धर्मापासून अलिप्त असावी. समाजात शांतता, सुव्यवस्था राखण्यासाठी अस्तित्वात असलेली ही राज्यव्यवस्था जेव्हा धर्मसत्तेच्या आधीन जाते तेव्हा ते राष्ट्र

धर्मनिरपेक्ष न राहता त्या विशिष्ट धर्माशी बांधले जाते. धर्माज्ञा व राजाज्ञा यांचा समन्वय आढळतो व व्यक्तहीच्या धार्मिक स्वातंत्र्यावर बाधा येते. म्हणूनच सर्वांना खऱ्या अर्थाने लोकशाहीचे जीवन अनुभवता यावे, आपल्या सामाजिक, राजकीय, जीवनात कोणीही ढवळाढवळ करू नये यासाठी धर्मनिरपेक्षता आवश्यक आहे. प्राचीन काळापासून भारतीय समाजात राजा अशोक, राजा अकबर, छत्रपती शिवाजी महाराज यासारख्या राजांनी, भागवत, सूफीपंथीय संतानी, धर्म साहित्यकारांनी सहिष्णुतेची भावना वृद्धीगत करण्याचे महान कार्य केले आहे. नंतर येणारे प्रबोधन युग औद्योगिक क्रांती, फ्रान्सची राज्यक्रांती यामुळे आधुनिक काळात धर्मनिरपेक्षतेचे महत्व वाढतच चालले. महात्मा गांधी, आचार्य विनोबा भावे, पंडित नेहरु, डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन, इंदिरा गांधी यासारख्या समाज सुधारकांनी धर्मनिरपेक्षतेचे तत्व स्वीकारले. भारतीय राज्यघटनाकारांनीही धर्मनिरपेक्षतेचे महत्व / तत्व राज्यघटनेत सामावून घेवून देशाची अखंडता टिकवण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. देशातील वाढता भाषावाद, प्रांतवाद, जातीवाद, धर्मांधता यापासून वाचविण्याचा एक संघ समाजाचा एक प्रभावी मार्ग म्हणजेच धर्मनिरपेक्षता तत्व होय.

पं. नेहरु म्हणतात, ‘‘भारत हे सर्वांचे सामाजिक घर आहे. या घरातील लोक कोणत्याही धर्माचे असोत त्यांचे हक्क आणि कर्तव्ये समानच असतील.

आमचे राष्ट्र हे संयुक्त राष्ट्र आहे.' या धर्मनिरपेक्षतेची संकल्पना प्रथम 'जॉर्ज जेकब हॉलिओक' यांनी इ. स. १८४६ मध्ये इंग्लंडमध्ये प्रतिपादन केली.

'भारतीय समाजाला भेडसावणाऱ्या अनेक समस्यांपैकी राष्ट्रीय एकात्मतेची समस्या ही एक गंभीर गुंतागुंतीची समस्या आहे. स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर भारताला भेडसावणाऱ्या ज्या अनेक समस्या आहेत. विशेषतः आर्थिक विकास, सक्षम प्रशासन, वैज्ञानिक विकास, निरक्षरता, चारित्र्य निर्मिती, दारिद्र्य आदी समस्यांपैकी प्राधान्यक्रम असणारी समस्या म्हणजे राष्ट्रीय एकात्मतेची समस्या होय.

'मानवी जीवनातील विविध समस्या, इच्छा, आशा - आकांक्षा, सुख - दुःखे ही सर्व जवळपास सारखीच असतात. देशा - देशात, राज्यांमध्ये समाजातील विविध गटात, जाती - जमातीत वैमनस्य निर्माण झाल्यास त्याचे दुष्परिणाम सर्वत्र पहावयास मिळतात. दिवसेंदिवस मानवातील संकुचितपणा वाढत चालला आहे.

'अवघाची संसार सुखाचा करीन, आनंदे भरीन तिन्ही लोक !' ही संतावाणी आपण विसरत चाललो आहोत. सर्व विश्वासाठी सुख मिळवण्याऐवजी आपण आपल्या स्वतःच्या दुःखदायक बंगल्याचे सुख पाहत आहोत. हीच संकुचित वृत्ती राष्ट्रीय एकात्मतेला घातक आहे. प्राचीनकाळी आपल्या ऋषीमुनींनी सर्व प्राणी मात्राविषयीची प्रार्थना म्हणजे -

सर्वेऽपि सुखिनः सन्तु, सर्वे सन्तु निरामयः ।

सर्वे भद्राणि पश्चंतु मा कश्चित दुःखमात्पयात ॥

सर्व प्राणीमात्रांचे कल्याण साधणारी, समन्वयाची दृष्टी वाढविणारी आहे. राजा अशोक, अकबर, चंद्रगुप्त, राजा छत्रपती आदींनीही एकता वाढविण्याचेच काम केले.

समर्थ रामदासांनी अगदी मोजक्या शब्दात परदुःख ओळखायची जाणीव आपणास करून दिली आहे ते म्हणतात,

'आपणास चिमोटा घेतला ।

तेणे जीव कासासीवस झाला ।

आपणावरून दुसऱ्याला ।

ओळखीत जावे ।''

भारताचा कोणताही राज्यधर्म नसला तरी तेथे सर्व धर्मियांना पूर्णतः स्वतंत्र स्थान आहे. विविध धर्मीय लोक येथे गुण्यागोविंदाने राहतात. १९९१ च्या जनगणनेनुसार भारतातील प्रमुख धर्मात ६९.७० कोटी लोक हिंदूधर्मीय असून देशातील जवळपास ८२.६९ टक्के लोकसंख्या हिंदूधर्मीय आहे. इस्लाम धर्मीय ९.५८ कोटी असून देशातील एकूण लोकसंख्येतील ११.३५ टक्के लोकसंख्या इस्लामधर्मीय आहे. शीख धर्मीय १.६५ कोटी असून १.९६ लोकसंख्या शीखधर्मीय आहे. बौद्धधर्मीय १.६५ कोटी असून १.९६ टक्के लोकसंख्या या धर्माची आहे. बौद्धधर्म ०.५९ कोटी असून ०.७१ लोकसंख्या या धर्माची आहे. जैनधर्मीय ०.४१ कोटी असून ०.४८ लोकसंख्या जैनधर्मीय आहे. इतर धर्मीय ०.३८ कोटी लोक वास्तव्य करतात.

माणूस हा उत्सवप्रिय आहे. उत्सवामुळे एक नवे चैतन्य निर्माण होते. आपल्या संस्कृतीत असणाऱ्या अनेक थोर परंपरांचे जतनही व्हावे व त्यात सर्वांचा सहभाग असावा असा दुहेरी उद्देश यामागे आहे. प्रत्येक धर्मातील सीमोल्लंघन पारंपारिक पद्धतीने न करता एका नव्या अर्थाने हे सीमोल्लंघन करावे. आपल्यातील अंध परंपरांनी आपल्या जीवनात अनेक सीमा निर्माण झाल्या आहेत. अशावेळेस त्या सर्व अंध परंपरांचे सीमोल्लंघन करणे आवश्यक आहे. सर्व धर्मियांनी परस्परांना सोने देऊन शुभेच्छा तर द्याव्यातच त्याचबरोबर ग्रामीण भागातील स्पृश्य अस्पृश्यतेच्या सीमांचे उल्लंघन करावे. हेच खरे सीमोल्लंघन ठरेल. अर्थात हे सर्व केवळ देखावा म्हणून किंवा राजकीय स्टंटबाजी म्हणून करू नये त्यात खरी आत्मीयता आवश्यक आहे. आज अनेक सेवाभावी संस्था केवळ देखावा म्हणून सार्वजनिक स्वरूपात राखी पौर्णिमा सारखा सणही साजरा करतात. त्यात सजीवता कमी असते. संक्रांतीच्या सणाच्यावेळी आपल्या मनाची विशालता वाढवावी

आपण होवून परधर्मीयांकडे जाणे, परस्परांना तिळगूळ देणे याने आपोआपच मनाचे भाव उदार होतात. मनाची कटुता कमी होते. ईद - ए - मिलाद, ख्रिसमस, गुरुनानक जयंती, आंबेडकर जयंती यासारखे सर्व धर्मीयांचे सण स्वयंस्फूर्तीच्या रीतीने सार्वजनिकरित्या साजरे केल्यास निश्चितच परस्परांविषयीचे कटुभाव विसरले जातील स्नेहभाव वाढेल. विशुद्ध स्नेहबंध निर्माण होतील.

पण दुर्दैवाने या सर्वांच्याबाबतीत असे न घडता धर्माधतेबरोबरच आपल्या देशात जात्यंधता वाढत चालली आहे. नेमकी हीच कमकुवत बाजू ब्रिटिशांनी हेरून जातीय, धार्मिक विषाची बीजे जनमानसात रुजवली. आजही या कटुवृक्षाची मुळे खोलवर जावून रुतून बसली आहेत. भारतीय जनतेत जातीय असंतोषाचा ज्वालामुखी सतत धगधगत आहे. त्याचा उद्रेक केव्हा न कोठे होईल हे सांगणे कठिणच होवून बसले आहे. या जातीय ज्वालामुखीच्या उद्रेकात अनेक निरापराध बालके, बाया - बापड्या वृद्ध यांचे बळी पडतात. पुणे, औरंगाबाद, जळगाव, भिवंडी, अहमदाबाद येथे झालेल्या दंगलीचे परिणाम अविस्मरणीय आहेत. तेव्हा अशा जातीय दंगलीपासून आपल्या मनाचा तोल सांभाळून ठेवण्याची गरज आहे. दंगलीमुळे प्रौढ व्यक्ती, तरुणपिढी उद्ध्विग्न होते.

खरे तर धर्म ही संकल्पना सर्वव्यापक व सर्वस्पर्शी आहे. पृथ्वी आणि आकाश या दोहोंचाही समावेश या संकल्पनेत होतो असे म्हणणे वावगे ठरणार नाही. काळ आणि अवकाशाला कवेत घेण्याचा प्रयत्न धर्माने केलेला आहे. मानवी जीवनाच्या सर्वच अंगांचा विचार धर्मशास्त्रांनी केलेला आढळतो. मानवाच्या लौकिक आणि पारलौकिक जीवनाचे नियंत्रण धर्म करीत आला आहे. मानवी जीवनाला व समाजाला आधार देणाऱ्या सर्व मूर्त आणि अमूर्त गोष्टींचा समावेश धर्मशास्त्रात झालेला आपणास आढळतो.

हिंदू धर्मात तर अनेक पंथ, उपपंथ व संप्रदाय आहेत. अनेक चालीरीती व उपासना पद्धती आहेत. अनेक

देवदेवता आहेत. हिंदू धर्मात अनेक जाती व जमातींचा भरणा आहे. त्यांच्या जातिनिहाय श्रद्धा, कर्मकांडे व उपासना पद्धती आहेत. जाति - जमातींना प्रादेशिकताही चिटकलेली आहे. भाषा भेदही आहेत. त्यांच्यात विवाह संबंध सहसा येत नाहीत. इतकी गुंतागुंत इतर कुठल्याच धर्मात नाही.

बौद्ध धर्मात महायान आणि हिनयान असे दोन पंथ निर्माण झाले. बौद्ध धर्म इतर देशांत गेल्यानंतर त्या त्या देशांतील सामाजिक आणि वैचारिक परिस्थितीचा त्याच्यावर परिणाम झाला आणि म्हणून तिथे बौद्ध धर्माच्या रंग - रूपात थोडा बहुत फरक पडत गेला. जैन धर्माची निर्मिती व विकास चोवीस तीर्थकरांनी केला. महावीर हे शेवटचे तीर्थकर. या तीर्थकरांच्या नंतर तीर्थकार कोणीच नाही व होणारही नाही, अशी भूमिका घेण्यात आली. जैन धर्मातही श्वेतांबर आणि दिगंबर असे दोन पंथ अस्तित्वा आले. ख्रिश्चन धर्मातही अनेक पंथ निर्माण झाले. येशू ख्रिस्ताचा शब्द हाच अंतिम शब्द मानण्यात आला यात शंका नाही. ख्रिश्चन धर्मातही अनेक संत व धर्ममार्तंड होऊन गेले. बायबलवर त्यांनी आपल्या पद्धतीने भाष्य केले. ख्रिश्चन धर्मात विविध अभिधान आहेत.

ईस्लाम धर्म हा एकस्तंभी धर्म मानला जातो. प्रेषित मोहंमदाचे शब्द हेच ईश्वराचे पवित्र शब्द आहेत. प्रेषित मोहंमद हेच इस्लामचे प्रथम आणि अंतिम प्रेषित आहेत आणि म्हणून इस्लाम हा पवित्र व अपरिवर्तनीय असा धर्म आहे, अशी मुसलमानांची श्रद्धा आहे. 'गुरु ग्रंथासाहेब' या शीखांच्या पवित्र धर्मग्रंथात विविध जाति - धर्मात जन्मलेल्या संतांचे व महापुरुषांचे विचार समाविष्ट करण्यात आलेले आहेत.

हा भारत देश माझा आहे. यातील सर्व नागरिक माझे बांधव आहेत अशी आपण प्रतिज्ञा म्हणतो परंतु आपल्या भारताचे खरेखुरे ज्ञान आपणास नाही. ते सारे प्रांत माझे या सर्व भाषा माझ्या हे सारे भाऊ अशी भावना उत्स्फूर्तपणे आपल्यात निर्माण झाल्यास राष्ट्रीय एकात्मता साधणे सोपे जाते. यासाठी स्वामी विवेकानंदांनी भारतीय तरुणाला केलेल्या

अवाहनाचे आज आपणास पुनश्च स्मरण करणे आवश्यक आहे. ते म्हणतात, "तू भारतवासी आहेस याबद्दल गर्व वाटू दे आणि अभिमानाने ललकार की, मी भारतीय आहे प्रत्येक भारतवासी माझा बंधू आहे. जगाला गर्जून सांग की अज्ञ भारतवासी, गरीब भारतवासी, दुःखी भारतवासी, ब्राम्हण भारतवासी, चांडाळ भारतवासी सर्वजन माझे बंधू आहेत. प्रत्येक भारतवासी माझा भाऊ आहे. भारतवासीच माझा प्राण आहे. भारताच्या देवदेवता माझ्या ईश्वरचरणी आहेत. भारतीय समाज हा माझ्या बालपणाचा पाळणा, माझ्या तारुण्याची फुलबाग, माझ्या वार्धक्याची वाराणशी आहे. बंधो उच्च स्वराने उद्घोष कर की भारताची माती माझा स्वर्ग आहे. भारताच्या कल्याणातच माझे कल्याण आहे."

अशा या विश्वबंधुत्व अवाहनाचे सदैव स्मरण युवा पिढीस होणे आवश्यक आहे. यातूनच समतेची, मैत्रीची भावना वृद्धिंगत होते.

अशा रीतीने सर्व प्रांत परस्परांची मुक्त कंठाने स्तुती करतील, एकमेकांचा गौरव करतील, एकमेकांपासून स्फूर्ती घेतील, स्पर्धेऐवजी सहकार, द्वेषाऐवजी प्रेमच परस्परांना

देतील. असा भव्य दिव्य देखावा प्रत्यक्ष रूपात दिसणे हीच आजच्या काळाची गरज आहे. मनाचा मोठेपणा, संयम हवा, स्वार्थ, अहंकार दूर सारायला हवा. युवापिढीत स्नेहरजूंचे पक्के बंध असावेत. भारत हीच माझी कर्मभूमी, मातृभूमी, पुण्यभूमी असावी, म्हणूनच -

गरज आहे - तुम्हां - आम्हां सर्वांच्या भगीरथ प्रयत्नांची. प्रखर राष्ट्रनिष्ठेची, निस्सीम देशभक्तीची. मनाच्या मोठेपणाची. उदात्त विचारांची व संयमित वर्तनांची. स्वार्थ अहंकार, द्वेष या शत्रूंना हटविण्याची, संपविण्याची. युवापिढीला कर्तव्य, कर्म यात स्नेहरज्जूंनी बांधण्याची. गरज आहे कर्मभूमी, मातृभूमी असलेल्या भारतमातेसाठी सर्वस्व समर्पित करण्याची.

हे सर्व अवघड वाटलं तरी अशक्य मात्र नक्कीच नाही. फक्त या साऱ्याला जिद्दीची आणि कृतिशिलतेची ओढ मात्र हवी.

आज आपण म्हणूनच म्हणतो की, "हिंदू, मुस्लीम, शीख, इसाई हम सब है भाई - भाई!"

□□□

मूळ मुद्दा असा की वीरवृत्तीचे आश्रयस्थान काय ? माणसाचे न्हदय ? त्याचे हात ? की त्याची हत्यारे ? यापैकी हत्यारे केवळ साधनमात्र आहेत. साधन कितीही तिक्ष्ण, कार्यक्षम आणि कुशल असले तरी ते अखेर साधनच. साधन वापरणारे हात जर मजबूत नसतील तर उपयोग काय ? हाच न्याय माणसांच्या हातांनाही लागू आहे. ते हात कितीही बळकट असले तरी त्यांना प्रेरित करणारे न्हदय जर दुबळे असेल तर ते हातही काही कामाचे नाहीत. तात्पर्य वीरतेचे आश्रयस्थान हत्यार किंवा हात नाहीत तर माणसाचे न्हदय आहे. सबब वीरवृत्तीची विकासासाठी माणसांच्या न्हदयाचा विकास होणे जरूरीचे आहे. वीरतेचा विकास म्हणजे शस्त्रबळाचा विकास किंवा बाहुबळाचा विकास नव्हे. तर मनोबळाचा विकास होय. अधिक निश्चित आणि असंदिग्ध भाषेत यालाच आत्मबळ म्हणावयाचे.

- दादा धर्माधिकारी

॥ भाव गंध ॥

तारुण्याच्या उंबरठ्यावर

आकाशात उडणारे ते मुक्त पक्षी,
झाडावर फुलेले ते सुंदर फुल,
आणि आयुष्यासाठी मोकळ्या झालेल्या वाटा,
याचा आनंद काही वेगळाच असतो,
म्हणून तर तारुण्याच्या उंबरठ्यावर,
प्रत्येक जण काही स्वप्ने रंगवत असतो !

नवीन जगाचा परिचय होत असतो,
कल्पनेचा स्वर्ग आवतरत असतो,
आणि आपण त्याचे प्यादे असतो,
याचा आनंद काही वेगळाच असतो,
म्हणून तर तारुण्याच्या उंबरठ्यावर,
प्रत्येक जण काही स्वप्ने रंगवत असतो !

मनातल्या इच्छा, सत्यात उतरण्याची,
हीच तर खरी वेळ असते
नवीन नात, नवीन मैत्री जोडण्याची,
हीच एक संधी असते.
मनगटातील ताकद आजमवण्याची
हीच आणि हीच वेळ असते.
याचा आनंद काही वेगळाच असतो,
तारुण्याच्या उंबरठ्यावर,
प्रत्येक जण काही स्वप्ने रंगवत असतो !

'जाणीव' शब्दाचा परिचय होत असतो,
'ध्येय' ज्वलारसाप्रमाणे उसळत असतं,
'आदर्श' कुणाला तरी सामोरे आणतो,
याचा आनंद काही वेगळाच असतो,
म्हणून तर तारुण्याच्या उंबरठ्यावर,
प्रत्येकजण काही स्वप्ने रंगवत असतो !

आता पुढे जगण्याची सुरवात असते,
सुखाची चाहल असते,
पण कष्टाची जोड असते.
तरीपण याचा आनंद काही वेगळाच असतो,
म्हणून तर तारुण्याच्या उंबरठ्यावर,
प्रत्येकजण काही स्वप्ने रंगवत असतो !

२६... सुनिता रेडेकर बी. कॉम. भाग-२

प्रितीमय भावना

तुझ्या गोड हसण्यात,
मन माझे विरघळते

तुझ्या गोड बोलण्यात,
माझे मी पण हरवते.....

तुझ्या स्वप्नाळु डोळ्यात,
माझे वास्तवच दिसुन येते

तुझ्या हातामध्ये,
माझे सर्वस्व दिसते

कशा कळाव्यात तुला माझ्या,
या जीवनाच्या यातना,
माझ्या या प्रितीमय भावना

२.. सुप्रिया पाकले बी. ए. भाग-१

मैत्री असावी अशी

मैत्री असावी अशी ॥

शब्दाशब्दातून जाणवणारी
नजरेतून समजणारी
स्पर्शाने उमगणारी
जिव्हाळा आणि प्रेमातून फुलणारी

मैत्री असावी अशी ॥

निखळ शुभ्र झन्याप्रमाणे वाहणारी
परिजातकाप्रमाणे बहरलेली
चंदणाप्रमाणे गंध देणारी

मैत्री असावी अशी ॥

सुखात सहभागी होणारी
दुःखातही साथ देणारी
चांगल्या गुणांचं कौतुक करणारी
तितक्याच चुका दाखवून देणारी

मैत्री असावी अशी ॥

कधी न तुटणारी
आणि मृत्यूनंतरही अमर राहणारी

मैत्री असावी अशी ॥

२.. गायत्री जावीर बी. ए. भाग-१

बोला बापुजी

बोला बापुजी बोला
जग सोडूनी का हो गेला
गोर गरिबांचे ऐकायला
कोणी नाही उरला.

जन्म स्थळ ते पोरबंदर
इंग्लंडला झाला बॅरिस्टर
सत्य गेले हो तुमच्या बरोबर
अहिंसा राहिली फक्त नावावर

शिष्य तुमचे सुधारले फार
स्वार्थाने त्यांना मारले ठार
आम्ही राबती रोज मरमर
नाही मिळे भाकर पोटभर

२.. गायत्री जावीर बी. ए. भाग-१

लाट मी किनाऱ्याची

लाटासारखी फेसाळ मी
कधी या तर कधी त्या किनाऱी
किनाऱ्याला देत अलिंगण
सामावते सागराच्या गर्भात
पौष्मिचा चंद्रला
घेते माझ्या कवेत
घेत उंच भरान्या
जमिनीला येऊन भिडते
चंद्राची शितलता मी न्याहाळते
सूर्याची सोनेरी किरणे मी उगवते
माझ्या उरात चंद्राला धरते
जीवनाचा अर्थ सांगते
उगवत्या कोवळ्या किरणांत

२६.. शिल्पा कुंभार बी. ए. भाग-२

डोळ्यातली आसवं

डोळ्यातले आसव जेव्हा गालावर येतात
मनातलं दुःख ओठांवर आणतात
डोळ्यातले आसव जेव्हा गालावर येतात
ऱ्हदयातील आनंद मोहरून टाकतात
आहो पण जेव्हा,
डोळ्यातले आसव फक्त पापण्या भिजवतात
काहीही न बोलता गुपचूप बसतात
आणि जेव्हा,
डोळ्यातले आसव डोळ्यातच राहतात
डोळ्यातल्या स्वप्नांना भावनाहीन करतात

२७.. मनिषा हजारे बी. ए. भाग-१

बाजार शिक्षणाचा

मांडलाय सध्या ज्ञानाचा बाजार
मांडलाय सध्या ज्ञानाचा बाजार
ज्ञानाच्या या बाजारात
शिक्षण झालयं महाग
प्रमाणपत्र गेली रद्दीच्या ढिगाऱ्यात
अन् पात्रता दिसु लागली पैशाच्या बंडलात
पैसेवाल्यांना प्रवेश मिळे महाविद्यालयात
गुणवत्तावाले उभे तिष्ठत दारात
सध्या ग्रॅज्युएट पडलेत दारोदारी अन् गल्लोगल्ली
अन् अंगठेबहादर बसलेत मोठ्यापदी
शिक्षणाचा आता झालाय खेळखंडोबा
महाविद्यालयाच्या आवारात दिसतो
फॅशन शो सारा.

नीतीमत्ता जिथे शिकायची

तिथे चालते गुंडागर्दी

त्याच आवारात दिसते

रॅगींगसारखी समस्या मोठी

तुम्हीच सांगा आता

ओतुन एवढा पैसे शिक्षण आम्ही घ्यायचे का ?

ज्ञानाची ती निखळ गंगा

पुन्हा आम्हास मिळेल का ?

२८.. शितल होडगे बी. ए. भाग-२

चौकट

दुःखातही हसत होतो
सुखातही रडत होतो
नकळत स्वप्न पाहत होतो

आम्ही त्या चौकटीत उभ राहून
आशा असताना फूलत होतो
निराशा असतानाही फूलत होतो
अनामीक नात टिकवत होतो

आम्ही त्या चौकटीत उभ राहून
कधी वाऱ्यासारखं फिरत होतो
जगाला पाठी सारत होतो
विचाराचं वादळ उठवत होतो

आम्ही त्या चौकटीत उभ राहून
अनेक स्वप्न रंगवत होतो
अनेक विचार करत होतो
प्रेमान प्रेमाला समजावत होतो

आम्ही त्या चौकटीत उभ राहून
काहीतरी गमवत होतो
काहीतरी मिळवत होतो
एकमेकांसाठी जगत होतो

आम्ही त्या चौकटीत उभ राहून

२... शिल्पा कुंभार बी. ए. भाग-२

सांजवेळ

सांजवेळ सगळीकडे ।
दिवे लागन झाली
परसातील सुवासिक
रातराणी फुलली

रातराणीचा सुगंध
वातावरणात मिसळला
सर्वांच्या मनात
आनंद बहरला

रातराणीची वेळ
मोठीच मोठी
गुपचुपपणे वारा येवून
देई तिला मिठी

वाऱ्याला म्हणे रातराणी
येऊ नको जवळ
चिडवतील मला बागेतले
मित्र माझे उथळ

हसरी लाजरी रातराणी
वाऱ्याशी लागली खेळू
चिमणी - पाखरांना - वेलींना
आपली गुपीतं लागली सांगू

सांजवेळी असा रातराणीचा
खेळ लागला रंगू
दिवसें - दिवसे रातराणी
खूपच लागली बहरू

३... मंगल कुंभार बी. ए. भाग-३

विचारधन

माणसाला दुःखे नसतात, असे माझे मुळीच म्हणणे नाही. दुःखाविना, प्रश्नाविना, अडचणींविना आयुष्य कसे असू शकेल ? जगणे म्हणजे अनंत प्रश्नांना तोंड देणे आहे. खरी गोष्ट अशी आहे की, अनुकूल परिस्थितीपेक्षा प्रतिकूल परिस्थितीच आपणाला खरे आव्हान देत असते. आपल्यातील सुप्त शक्तीचा शोध लागला, तर अशा वेळीच आपल्याला लागतो. जेवढ्या अडचणी अधिक, तेवढी आपल्या अंतरिक ताकदीचा वेध घेण्याची क्षमता अधिक आहे, असा आयुष्यात अनेकदा आपल्याला प्रत्यय येतो. हे नुसते गुळचट आशावादाचे बोलणे नाही की वरवरचे औपचारिक सांत्वनही नाही. मला इतकेच म्हणावेसे वाटते की, अनुकूल आणि सामान्यतः सुखासीन अवस्थेत आपल्याठावी असलेल्या ज्या निर्मितीच्या झऱ्यांच्या आपणास मागमूसही लागत नाही, ते बिकट अवस्थेत जास्त आवेगाने उसळून येतात आणि आपलीच एक वेगळी ओळख आपणास पटवून देतात.

- शांता शेळके

सिंदबादबरोबर मी अनेक देश पाहिले, अनेक भलीबुरी माणसे पाहिली, अनेक अनुभव घेतले. सिंदबादच्या सहवासामुळे मी वर्तमानकाळ विसरलो, त्या गल्ल्या विसरलो आणि जगाचा नागरिक बनलो. जग पाहण्याची मला तहान लागली. माझी सहानुभूती व्यापक झाली. मोठा झाल्यावर मी आधाशाप्रमाणे नाना देशांतील नाना लोकांची खबर घेऊ लागलो. त्यांच्याविषयी मिळतील ती पुस्तके वाचू लागलो आणि हातात बळ आल्यावर त्या न पाहिलेल्या लोकांच्या जीवनावर लिहू लागलो. इंग्लंडला गेलो, पॅरिसमध्ये दिवसरात्र भटकलो, हॉलंडमधील कोळ्यांबरोबर भाकरीसंगे चीज खाऊन ढेकर दिला - पण मी परक्या मुलुखात आहे, परक्या माणसांबरोबर बोलत आहे, खातपीत आहे, असे मला कधीच वाटले नाही. ते सारे माझे भाऊबंधू होते. कारण त्यांचे माझे लागेबांधे लहानपणीच 'अरबी भाषेतल्या सुरस आणि चमत्कारिक गोष्टी नी जुळवून दिले होते.

- वि. द. घाटे

नेहरू केवळ भारतीय नव्हते ते साऱ्या जगाचे नागरिक होते. स्वदेशात आणि साऱ्या जगतात शांतता नांदावी यासाठी ते रोज कार्यरत असत. संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या ('यूनो' च्या) कार्यवर त्यांची नितांत श्रद्धा होती. सर्व आंतरराष्ट्रीय तंटेबखडे त्या (यूनो) मार्फतच सोडविले जावेत असे त्यांना मनापासून वाटे. अखिल विश्व हेच एक मोठे कुटुंब आहे आणि शांती हीच प्रगतीची व सुखाची किल्ली आहे असाही त्यांचा दृढविश्वास होता. जागतिक शांततेसाठी कुठेही जायला आणि काहीही करायला त्यांची नेहमीच तयारी होती. त्यांनी भारताला सबळ व एकात्म (राष्ट्र) बनविले.

प्रथम श्रेणी प्राप्त - तृतीय वर्ष कला

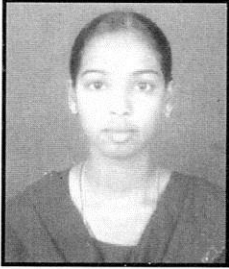
कु. मनिषा मुडशिगीकर
इंग्रजी

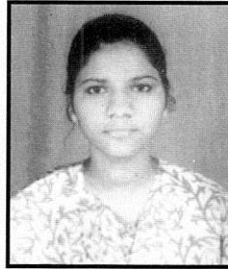
कु. मनोती नायकवडी
इंग्रजी

कु. सारीका पाटील
इंग्रजी

कु. रेश्मा सणदी
इंग्रजी

कु. परवीन शेख
इंग्रजी

कु. शीतल कुंभार
अर्थशास्त्र

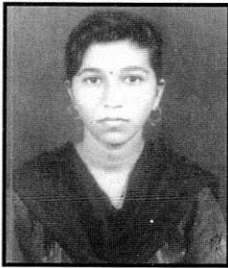
कु. राजश्री करके
अर्थशास्त्र

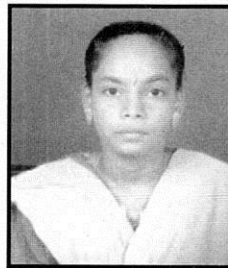
कु. नंदा मेटकरी
अर्थशास्त्र

कु. समीना मुक्केखान
अर्थशास्त्र

कु. हर्षला पाटील
अर्थशास्त्र

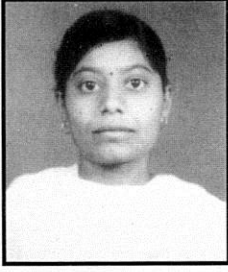

कु. रुपाली पाटील
अर्थशास्त्र

कु. स्नेहल पाटील
अर्थशास्त्र

प्रथम श्रेणी प्राप्त - तृतीय वर्ष कला

कु. पाटील स्वाती
अर्थशास्त्र

कु. उल्का सांडुगडे
अर्थशास्त्र

कु. रुपाली टोमके
समाजशास्त्र

कु. बबली कांबळे
समाजशास्त्र

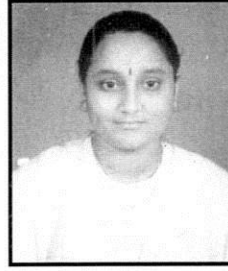
कु. वैशाली शेटके
हिंदी

कु. अनुराधा मठपती
हिंदी

कु. दिप्ती मोरे
हिंदी

कु. मेघा रावण
हिंदी

कु. उमाताई पाटील
हिंदी

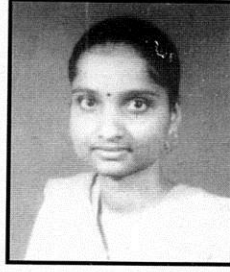
कु. अश्विनी एकांडे
होमसायन्स (गृहशास्त्र)

प्रथम श्रेणी प्राप्त - तृतीय वर्ष वाणिज्य

कु. नीता मोकाशी

कु. सुजाता पाटील

कु. रश्मी राबाडे

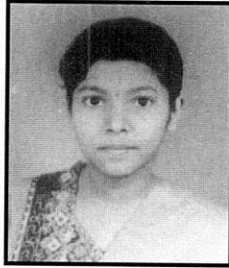
कु. किर्ली शिंदे

कु. राधिका सुतार

कु. अनमोली उपाध्ये

कु. स्वाती पाटील

कु. नलवडे कविता

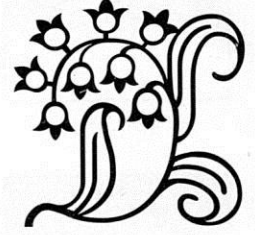
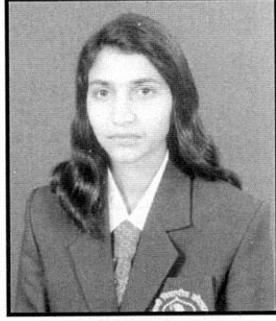
कमला २००३ नियतकालिकाचे सुयश

कु. अपर्णा उळागडे, बी.ए. भाग ३
A poem dedicated to my teacher
या कवितेस प्रथम क्रमांक

स्टुडंटस् कौन्सिल

कु. इंदिरा यादव

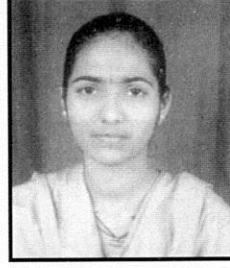
प्राचार्य नियुक्त प्रतिनिधी
सचिव विद्यार्थिनी मंडळ, कमला कॉलेज,
सचिव विद्यार्थी मंडळ, शिवाजी विद्यापीठ

कु. शितल शिंदे
क्रीडा प्रतिनिधी

कु. राजलक्ष्मी चव्हाण
राष्ट्रीय सेवा योजना व
प्रौढ शिक्षण प्रतिनिधी

कु. रुपाली हवालदार
राष्ट्रीय छात्र सेना
प्रतिनिधी

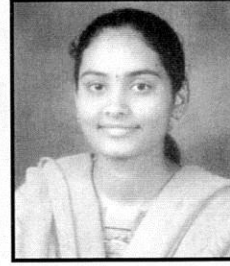
कु. पूनम पवार
सांस्कृतिक उपक्रम
प्रतिनिधी

कु. भाग्यश्री शेते
प्राचार्य नियुक्त
प्रतिनिधी

कु. निलोफर चिखलीकर
तृतीय वर्ष वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

कु. दिपाली पाटील
तृतीय वर्ष कला
वर्ग प्रतिनिधी

कु. प्रियदर्शिनी मोरे
द्वितीय वर्ष वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

स्टुडंटस् कौन्सिल

कु. शिल्पा कुंभार
द्वितीय वर्ष कला
वर्ग प्रतिनिधी

कु. वैभवी भोईटे
प्रथम वर्ष वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

कु. रुपाली डोरले
प्रथम वर्ष कला
वर्ग प्रतिनिधी

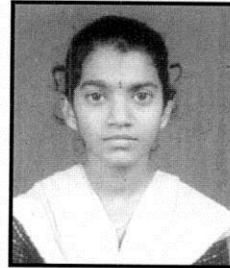
कु. कल्पना झरेकर
बारावी विज्ञान
वर्ग प्रतिनिधी

कु. शितल कोंडूसकर
बारावी वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

कु. गीता खोत
बारावी कला 'अ'
वर्ग प्रतिनिधी

कु. सीमा धुमाळ
बारावी कला 'ब'
वर्ग प्रतिनिधी

कु. राधिका पाटील
अकरावी विज्ञान
वर्ग प्रतिनिधी

कु. माधुरी पाटील
अकरावी वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी

कु. मयुरी कुंभार
अकरावी कला 'अ'
वर्ग प्रतिनिधी

कु. दिपाली पाटील
अकरावी कला 'ब'
वर्ग प्रतिनिधी

राष्ट्रीय छात्रसेनेतील कॅडेटचे सुयश

सार्जंट

कु. दिपाली पाटील

बी. ए. भाग ३

शॉर्ट सर्व्हिस बोर्ड दिल्ली येथे कोल्हापूर विभागातून
एकमेव / विशेष निवड, Pre-RDC - मुंबई

सार्जंट

कु. शुभांगी कदम

बी.कॉम. भाग ३

थल सैनिक कॅम्प इंडिया I, II, III करीता निवड
ऑल इंडिया ट्रेकिंग कॅम्प-सिक्कीम

एल./सी.पी.एल

कु. श्रध्दा भुरमे

बी.कॉम. भाग १

ATC कोल्हापूर, TSC सांगली
RDC - I कोल्हापूर

एल./सी.पी.एल.

कु. अश्विनी पाटील

बी.कॉम. भाग १

ATC कोल्हापूर, TSC - सांगली
RDC - I, II, III Intergroup - I औरंगाबाद

कॅडेट

कु. निलिमा पाटील

बी.ए. भाग १

ऑल इंडिया ट्रेकिंग कॅम्प-सिक्कीम
ATC कोल्हापूर,
TSC - सांगली

एल./सी.पी.एल.

कु. भाग्यश्री रोटे

बी.ए. भाग १

TSC - सांगली, RDC - कोल्हापूर,
ATC - फायरिंगमध्ये रौप्यपदक

कॅडेट

कु. निता माने

बी.कॉम. भाग १

RDC - I, II, III
Intergroup - औरंगाबाद

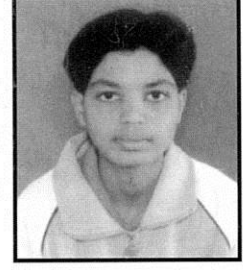
जिमखाना

कु. सुप्रिया बेडेकर
अश्वमेध व अखिल भारतीय
आंतरविद्यापीठ स्पर्धेकरिता निवड

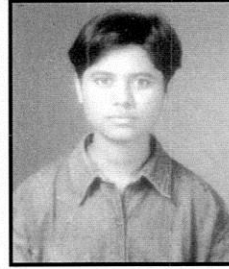
कु. अनुराधा सावंत
अश्वमेध स्पर्धेत सहभाग

कु. उज्जला काटे
अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ
खो-खो स्पर्धेत सहभाग

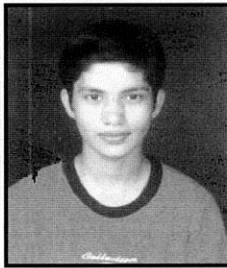
कु. मंदाकिनी सुर्यवंशी
अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ
क्रिकेट संघात निवड

कु. प्रितम राजे
अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ
क्रिकेट संघात निवड

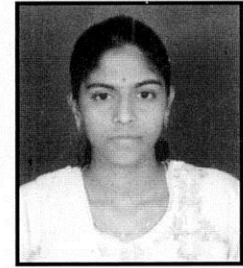
कु. वैशाली धटे
कोल्हापूर झोन व राज्यस्तरीय
बॉक्सिंग स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

कु. रोमा सावंत
कोल्हापूर झोन बॉक्सिंग स्पर्धेत
प्रथम क्रमांक

कु. विनया मोरे
राज्यस्तरीय ज्युदो स्पर्धेत
सहभाग

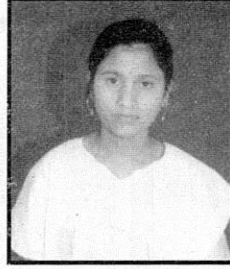

कु. वंदना पाटील
राज्यस्तरीय ज्युदो स्पर्धेत
द्वितीय क्रमांक

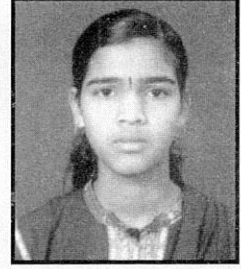
जिमखाना

कु. ज्योती रजपूत
राज्यस्तरीय ज्युदो स्पर्धेत
द्वितीय क्रमांक

कु. सुनिता कांदेकर
जिल्हास्तरीय बुध्दीबळ स्पर्धेत
प्रथम क्रमांक

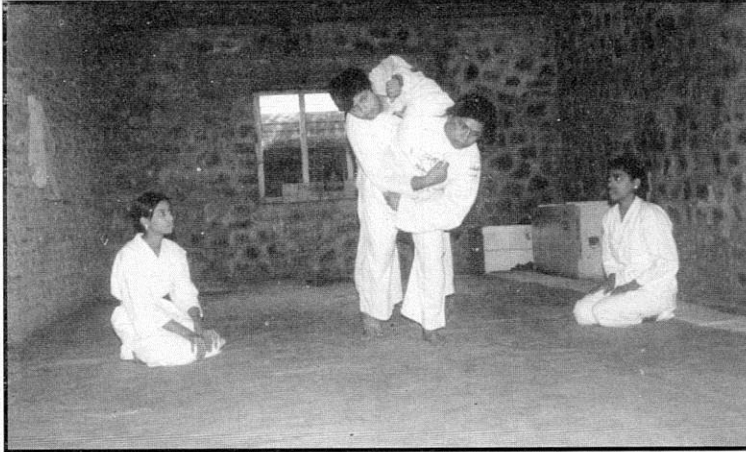
कु. तनुजा पाडळकर
भालाफेक स्पर्धेत शहर स्तरावर
प्रथम क्रमांक

कु. सविता रावण
जिल्हास्तरीय हॅण्डबॉल स्पर्धेत सहभाग

कु. पूनम गवळी
शहरस्तर खो-खो संघात सहभाग

प्रौढ निरंतर शिक्षण विभागांतर्गत
श्रीमती एस. एम. काळे (ज्युदो कोच) कोर्समधील विद्यार्थिनींना
'हरायगोशी' चे प्रात्यक्षिक दाखविताना

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

मा. प्राचार्यांच्या समवेत जिल्हास्तरीय अजिंक्यपद विजेता
टेबल टेनिस संघ

मा. प्राचार्यांच्या समवेत कोल्हापूर झोनमध्ये
अजिंक्यपद विजेता संघ

मा. प्राचार्यांच्या समवेत शासकीय जिल्हास्तरीय खो-खो
स्पर्धेतील उपविजेता संघ

जिल्हास्तरीय अजिंक्यपद विजेता हॅण्डबॉल संघ

मा. प्राचार्यांच्या समवेत कोल्हापूर झोन व राज्यस्तरीय
स्पर्धा सहभागी बास्केट बॉल संघ

'जिमखाना डे' प्रसंगी खेळाडू विद्यार्थिनींना पारितोषिक
प्रदान करताना मा. प्राचार्य

हिंदी विभाग

“ सिर्फ अपने ही लिए जब जीने लगते हैं आदमी
तब उनकी हर चीज बिकाऊ हो जाती है ।
जब जोखिम उठाने की आदत मिट जाती है
हर कौम मर जाती है -

जब अपनी कमजोरियाँ सुनने से डर लगता है
जब सच को दबाना ही नीति बन जाती है
जब झूठ का ही सिक्का कामयाबी से चलता है
तब ईमानदारी खतरनाक हो जाती है -

यह माना
कि लोग बहुत सहनशील होते हैं
और दुनिया हर जुल्म
जरा जल्दी भूल जाती है
पर एक बात फिर भी
कभी भूलती नहीं है, दोस्त
सब करने की हद भी
एक दिन टूट जाती है
जब कुछ नहीं होता
तब क्रांति हो जाती है ।”

... गिरिजाकुमार माथुर

गद्य-परिमल

दहशतवाद बना तिसरा महायुद्ध

सुश्री अपर्णा उळागड्डे ०१

संचार माध्यमों में हिंदी का स्थान

सुश्री सविता धनगर ०४

कैसे सुलभ जीवन बिताएं

सुश्री सुनिता गायकवाड ०६

बढती विकृति: घोटाला..घोटाला..घोटाला

सुश्री वैशाली कुंभार ०८

जीवन चलने का नाम !

सुश्री अंजना कागलकर ११

जो बच गए वो !

सुश्री राजलक्ष्मी चव्हाण १३

ठंडा मतलब.. नीमू पानी !

सुश्री सुनिता वायदंडे १५

कमला

कॉलेज

२००३-२००४

अं त हं ग

पद्य-परिमल

बेटी

सुश्री समीना जमादार १८

बडे

सुश्री अनामिका १९

कल और आज

सुश्री स्नेहल जाधव १९

भूल

सुश्री समीना जमादार २०

कीमत

सुश्री दमयंती जाधव २०

कितना बदल गया इन्सान !

सुश्री जयश्री तोडकर २१

भ्रष्टाचार

सुश्री मृणालिनी नलवडे २१

जिंदगी

सुश्री संजीवनी वारके २२

डॉली

सुश्री राजलक्ष्मी चव्हाण २२

कोशिश

सुश्री सिंधु वायदंडे २२

दहशतवाद बना तिसरा महायुद्ध

■ सुश्री अपर्णा उळागडे कला भाग-३

१५ अगस्त १९४७ को हमारा भारत आजाद हुआ। स्वराज तो हमें मिल गया लेकिन सुराज्य कहाँ मिला? हमारे देश की इस आजादी को पाने के लिए हमारे अनगिनत देशप्रेमियों ने अपने खून की नदियाँ बहाई। इस कीमती आजादी के लिए इन्होंने तन-मन-धन न्यौछावर कर दिया। परंतु इस अनमोल सृष्टि के हमें दो-दो पहलु दिखाई देते हैं। जैसे रोशनी के साथ अंधेरा, सच के साथ झूठ, न्याय के साथ अन्याय, दिन के साथ रात, खुशी के साथ गम जुड़े होते हैं। बिलकुल उसी तरह आजादी के साथ आतंक जुड़ गया है। आज कल दुनिया के कोने में इस दहशतवाद की जड़ें इतनी गहराई तक पहुँच गई हैं कि इन जड़ों को उखाड़ फेकना बहुत मुश्किल है। हाँ मगर नामुमकीन नहीं। आतंक ! आतंक ! क्या है यह आतंक? आतंक का मतलब है-

आ-आजादी को खतरा पहुँचानेवाला।

तं-समाज को तंग कर देने वाला।

क-कडवाहट घोलनेवाला।

आतंकवाद पहले मनुष्य के मन में होता है। वह वहीं पर रूका तो आगे उत्पात नहीं होगा।

'आतंकवाद' कल था और आज भी है। आतंकवाद का इतिहास बहुत पुराना है। हिटलर ने

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

नाझीवाद स्थापन करने का प्रयास किया। उसने लाखों ज्यू लोगों की हत्या की। सारे विश्व को महायुद्ध का शिकार होना पड़ा। यह भी एक प्रकार आतंकवाद ही था। २० वी शताब्दी में जो इस्लाम मूलतत्त्वियों ने किया वह भी आतंकवाद ही है। भारत तो दो दशकों से इस आतंकवाद का सामना कर रहा है। इसमें हजारों निष्पाप लोगों की हत्या हुई। पंजाब, जम्मू-कश्मिर अतिरिक्त उत्तर प्रदेश, बिहार, ओरिसा, गुजरात इन राज्यों को भी आतंकवाद का सामना करना पड़ रहा है। भारत ने बार बार इन आतंकवादी कारवाइयों की कल्पना विदेशियों को दी थी पर उन्होंने इसपर ध्यान नहीं दिया।

हमारा भारत भी इस आतंकवाद की शिकंजा से बच पाया कितने दशकों से भारत अकेला उठकर आतंकवाद से मुकाबला कर रहा है। कश्मिर को भारत का स्वर्ग और दुनिया का चाँद कहा जाता था। लेकिन किसे पता था कि यही चमकता हुआ चाँद आगे जाकर दहकता अंगारा बन जाएगा? आज कश्मिर में चारों ओर मौत और भय ही फैला हुआ है। ईश्वर ने मुक्त हाथों से जहाँ कुदरत को बिखरा था वहीं आज दहशतवाद की देन से लार्शें बिखरी हुई दीखती हैं, जिनको अंत में एक कफन भी नसीब नहीं होता कितने बदकिस्मत है लोग।

खैर यह आतंकवाद सिर्फ हमारे देश में ही सीमित नहीं हैं बल्कि यह दुनिया के लिए एक चुनौती। बन गया है।

आतंकवादियों की कोई तत्त्वप्रणाली नहीं होती। उनकी तो सिर्फ आचारप्रणाली होती है। इन आतंकवादी संघटना का मुख्य उद्देश्य युवापीढी को बहकाना ही होता है। इन नवयुवकों को अपने अपने झूठे ध्येयवाद से भडकाकर उन्हें अपनी संघटना में शामिल किया जाता है। क्योंकि किसी भी देश का मुख्य आधार होती है-युवापीढी। इन्हीं युवकों के आधार पर ही एक राष्ट्र अपनी उन्नति कर सकता है। अपने ध्येयवाद को पूरा करने के लिए ये आतंकवादी जात, वंश, भाषा और धर्म की ढाल बनाते हैं। जैसे देखा जाए तो हर धर्म शांति और प्रेम का संदेश देता है। धर्म के नाम पर कलह निर्माण करनेवाले स्वार्थी, सत्ता-पिपासू, नरराक्षस हिंसा के बीज बोते हैं और इसी विषारी बीज से निर्माण होता है आतंकवाद का वृक्ष।

भारत को आतंकवाद से पहला नुकसान हुआ वह हमारी स्व. भूतपूर्व प्रधानमंत्री इंदिरा गांधी की हत्या से। ३१ अक्टूबर १९८४ को इंदिरा गांधी की हत्या हुई। इसके बाद अनेक बार आतंकवादी हमले हुए। लष्करप्रमुख वैद्य इनकी पूना में १० अगस्त १९८६ को हत्या हुई। माजी प्रधानमंत्री राजीव गांधी इनकी २१ में १९९१ को तमिलनाडू में हत्या हुई। १२ मार्च १९९३ में मुंबई में १२ जगह हुए बमविस्फोट और हाल ही में १३ दिसंबर के संसद भवन के हमले ने भारत की सभ्यता एवं भारतमाता की अस्मिता पर ही प्रहार किया है। इस प्रकार इस आतंकवादी हमले से भारत ने दो प्रधानमंत्री, एक लष्करप्रमुख और हजारों सैनिक और सामान्य नागरिकों को खो दिया है।

इक्कीसवीं शताब्दि का स्वागत कितनी खुशी और जल्लोष के साथ हुआ। लोगों की खुशी का ठिकाणा

नहीं था। कितनी आशाएँ और उम्मीदों की पूर्ति के सपने देखे थे। क्योंकि उन्नीसवीं शताब्दी में जितनी उन्नति हुई, उतनी उन्नति बीसवीं शताब्दी में हुई। इसी कारण इक्कीसवीं सदी पृथ्वी पर नंदनवन निर्माण करेगी ऐसी सभी की आशा थी। परंतु आशा हमेशा इन्सान को धोखा देती है। हुआ कुछ और ही! इक्कीसवे शतक के प्रारंभ में ही आतंकवादी ने उग्र रूप दिखा दिया।

हमारी लड़ाई आतंकवाद के खिलाफ है किसी एक धर्म के खिलाफ नहीं। कब तक हम इस आतंकवाद के पेड़ की डालियाँ काटते रहेंगे? इस आतंकवादीरूपी पेड़ को जड़ से उखाड़ देना होगा। समझदारी इसी में है कि सिर्फ भारत के ही नहीं बल्कि सारी दुनिया के लोगों को, नागरिकों को सतर्क रहना चाहिए। दुसरों के घर में आग लगी हो तो हमें उसे बुझाने की कोशिश करनी चाहिए क्योंकि यह याद रखना चाहिए कि वहीं आग हमारे घर पहुंचते देर नहीं लगेगी। हमें आपसी स्वार्थ को टुकरा देना चाहिए। कई माताओं ने अपने लाडलों को, बहनों ने भाईयों को, पत्नियों ने पतियों को दहशतवाद को मिटाने में खो दिया। उन्होंने भी गर्व से यहीं कहा-

“अपनी आजादी को हम
हरगीज मिटा सकते नहीं,
सर कटा सकते हैं लेकिन,
सर झुका सकते नहीं।”

११ सितंबर २००१ को हुए आतंकवाद के हमलें ने तो सभी की आँखें खोल दी। ११ सितंबर २००१ को अमेरिका पर हुए हमले से जिहादी अतिरेकी की सजीव प्रतिती हुई। इस आतंकवादने मानवता का बहुत बड़ा नुकसान किया है। “वर्ल्ड ट्रेड सेंटर की इमारत अमरिका की आर्थिक सामर्थ्य की नाक समझी जाती थी। उसपर ही आतंकवादियों ने हमला किया। अमरिका ने ही पहले आतंकवाद के बीज बोए। आतंकवाद को

प्रोत्साहन दिया। पर इस हमले से अमरिका आक्रमक बन गई है। इससे हजारों संख्या में मनुष्य हानी हुई। पेंटॉगन ये लष्करी सत्ता और व्हाइट हाऊस राजकीय सत्ता का प्रतीक माना जाता है। इस पर ही आतंकवादियों का हमले का उद्देश्य था और वो उन्होंने किया। ११ सितंबर के दिन हुए आतंकवादी हमले ने समृद्ध संपन्न महासत्ता के पर्वत को हिला दिया है।

“औस्मा-बिन-लादेन” आतंकवाद का आजका नया चेहरा है” और “अलकायदा यह रौद्र रूप और तालिबान यह विकृत मनोवृत्ति है।”

मानवता का खतरा बने इस आतंकवाद को साँप की तरह अपने पाँव से ही कुचलना होगा। मानवता के मूल्य हैं-सेवा, दया, क्षमा, शांति, परस्पर सहयोग की भावना, परोपकार, त्याग, निष्ठा इन्हें भी आतंकवादियों ने निशाना बनाया है। इन मूल्यों का संघटन ‘मानवता’ कहलाता है और अपनातेवाला ‘मानव’। उसकी सुरक्षा हम सबका कर्तव्य है। इसीका दूसरा नाम देशभक्ति है। देशभक्ति के लिए खतरा बने व्यक्ति को दहशतवादी कहकर मिटाना ही होगा। आज आतंकवाद हमारे मानवता के लिए खतरा बना है। आज तक दुनिया ने दो-दो महायुद्धों को मुँहतोड़ जवाब दिया है। लेकिन आज भी दहशतवाद तिसरा महायुद्ध बन गया है। उसकी वजह से लोगों का जीवन नरक-सा हो

गया है। इसलिए मैं यहीं कहना चाहूँगी-
आतंक आतंक मचा है-
इसका शिकार बूढ़ा-बच्चा भी है
अगर इन्सान सच्चा है
तो दुनिया का भविष्य अच्छा है।
इसपर गंभीरता से हमें कोई कार्रवाई करनी है इसलिए
अंत में मैं सिर्फ इतना कहना चाहूँगी-

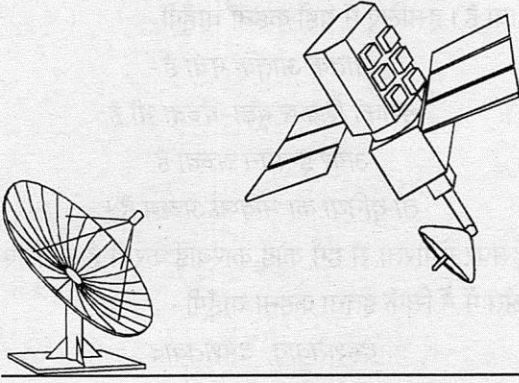
दहशतवाद, दहशतवाद
कर देगा दुनिया बरबाद
करना है इससे हर देश को आबाद
तो चलो बोलें इन्सानियत जिंदाबाद
इन्सानियत जिंदाबाद
इन्सानियत जिंदाबाद

आतंकवादियों ने इस बुरे / काले कारनामों को ‘जिहाद’ जैसा सलोना नाम दिया लेकिन इसमें मरनेवाले कौन है? आम जनता ही ना? आतंकवादियों का हुलिया ऐसा होता है जैसे “मुँह में राम और बगल में छुरी” लेकिन हमें यहाँ राम नहीं बल्कि रहीम कहना होगा जैसे ‘मुँह में रहीम और बगल में छुरी।’ लेकिन इस खिंचातानी में आम मासूम जनता पिसती जा रही है। जिसका इस आतंक से कोई लेना देना नहीं है। न ही कोई राजनीति वे जानते हैं और ना ही इसके दाँवपेच।

□□□

“घृणा का भाव मनुष्य की असमर्थता का प्रमाण है। जिसे तोड़कर हम इच्छानुसार गढ़ सकते हैं, उसके प्रति घृणा का अवकाश ही नहीं रहता पर जिससे अपनी रक्षा के लिए हम सतर्क हैं, उसी की स्थिति हमारी घृणा का केन्द्र बन जाती है। जो मदिरा के पात्र को तोड़कर फेंक सकता है, उसे मदिरा से घृणा की आवश्यकता ही क्या है? पर जो उसे सामने रखने के लिए भी विवश है, और अपने मन में उससे बचने की शक्ति भी संचित करना चाहता है वह उसके दोषों की एक-एक ईंट जोड़कर उस पर घृणा का काला रंग फेरकर एक दीवार खड़ी कर लेता है, जिसकी ओट में स्वयं बच सके। हमारे नरक की कल्पना के मूल में भी यही अपने बचाव का विवश प्रयत्न है। जहाँ संरक्षित दोष नहीं, वहाँ सुरक्षित घृणा भी सम्भव नहीं।”

- महादेवी वर्मा

संचार माध्यमों में 'हिन्दी' का स्थान

■ सुश्री सविता धनगर कला भाग-३

शिक्षा का माध्यम एक बड़ी समस्या है। अंग्रेजी संस्कृति में पले-बढ़े, गुलाम बने शिक्षित अधिकारी, कर्मचारी, अंग्रेजी माध्यम, अंग्रेजी शिक्षा और अंग्रेजी संस्कृति को ही सर्वश्रेष्ठ मानते हैं। "तन तो आज स्वतंत्र हमारा, पर मन आज्ञाद नहीं है।" वाली स्थिति हो गई है। भारत बहुभाषी राष्ट्र है। भाषिक विविधता में राष्ट्रीय एकता स्थापित करने के लिए बहुत सोच-समझकर शिक्षा में त्रिभाषा सूत्र को सूचित किया गया। इसमें राष्ट्रभाषा हिंदी को द्वितीय स्थान मिला।

मनुष्य जिज्ञासू प्राणी है। वह निरंतर अपने अनुभवों से संप्रेषण माध्यमों को उत्कृष्ट एवं सुलभ बनाता आया है। इसका परिणाम भौगोलिक सीमाएँ, दुविधाएँ समाप्त हो गयीं। आज के संचार माध्यम भी मानव की ही नई खोज है। इसमें दूरदर्शन संच, टेलिफोन, संगणक, इंटरनेट, रेडियो, इ-मेल, फॅक्स आदि संचार माध्यम हैं।

आज दूरदर्शन संच शहरों से लेकर गाँव तक हर घर-घर में पहुँच गया है। इस पर अनेक फिल्में, मालिकाएँ, समाचार जैसे हिंदी कार्यक्रमों का आयोजन होता है। जिससे अनपढ़ आदमी भी हिंदी को आसानी से समझकर बोल भी सकता है। इसे पढ़ने या लिखने की जरूरत नहीं होती। टी. वी. हमें दिखाती भी है और सीखाती भी है। दूरदर्शन पर हिंदी कार्यक्रमों के जरिए खेती के लिए आवश्यक जानकारी, बिमारियों के बारे में

जानकारी मिलती है। जैसे कि, पोलिओ के बारे में- "दो बूँद जिंदगी के", कुष्ठरोग के बारे में- "एमडीटी खाओ, कुष्ठ मिटाओ" आदि।

आज कल तो दूरध्वनियों की तो प्रतियोगिता ही लंगी है। रिलायन्स, नोकिया, बी.पी.एल. आदि दूरध्वनि के माध्यम हैं। इसमें भी ज्यादातर हिंदी भाषा का ही प्रयोग किया जाता है। उसमें तरह-तरह के गेम, मैसेज होते हैं जिनका माध्यम हिंदी होता है। आज घर-घर में दूरध्वनि की आवाज सुनाई देती है, इसके कारण हिंदी का प्रयोग हर जगह होने लगा है।

बीसवीं शताब्दी का सबसे महत्वपूर्ण आविष्कार संगणक ही है, जिससे आज का मनुष्य सबसे अधिक प्रभावित है। वस्तुतः संप्रेषण, मनोरंजन और ज्ञान के प्रसार में नई औद्योगिकी के रूप में संगणक का विशेष तौर पर महत्वपूर्ण योगदान है। संगणक का प्रयोग प्रसारण, मौसम, विज्ञान, अंतरिक्ष, वैज्ञानिक अनुसंधान, सरकारी तंत्र, शिक्षा, साहित्य एवं कला, सामाजिक कल्याण आदि क्षेत्रों में हो रहा है। अर्थात्, ज्ञान-विज्ञान, कला तथा तकनीकी का कोई विषय या क्षेत्र संगणक से अछूता नहीं है। जहाँ तक हिंदी भाषा का संबंध है, द्विराष्ट्र के सिद्धांत को अमान्य करके चलनेवाले इस देश को संविधान 'राष्ट्र' नहीं 'संघराज्य' कहता है और हिंदी को राजभाषा के पद पर प्रतिष्ठित करता है। आज हिंदी राष्ट्रभाषा नहीं, राष्ट्रीय भाषाओं में एक है।

आज सरकारी कामकाज में विविध यांत्रिक उपकरणों में हिंदी भाषा का प्रयोग आवश्यक हो गया है। जैसे-इलेक्ट्रॉनिक्स, टाइपरायटर, पतालेखी मशीन, टेलेक्स आदि उपकरणों से एक और सरकारी कार्य को निपटाना अधिक सुविधाजनक हो गया है, तो दुसरी ओर कार्य के निष्पादन में गति भी आ गई है। कार्यालय में कम्प्यूटर पर हिंदी में दो प्रकार के कार्य होते हैं। एक शब्द संसाधन और दूसरा डाटा संसाधन। शब्द संसाधन के अंतर्गत कार्यालयी पत्र, टिप्पणी, मसौदा, लेख, प्रतिवेदन, परिपत्र, सूचनाएँ, आदेश आदि तैयार करना तथा लघुपत्रिकाएँ छापना आदि काम किए जाते हैं। डाटा संसाधन के अंतर्गत वस्तुसूचि, कर्मचारियों के पद एवं पदभार से संबंधित संपूर्ण विवरण, पन्ने, पदश्रेणी, वेतन, वेतनपच्ची, परीक्षा परिणाम, ग्रंथालय सूचि आदि तैयार करने का महत्वपूर्ण कार्य किया जाता है। सिर्फ इतना ही नहीं भारत सरकार के राजभाषा विभाग ने कुछ ऐसे सॉफ्टवेअर्स के प्रयोग की सिफारिश भी की है, जिसमें वर्तनी जाचक और हिंदी शब्दकोश सम्मिलित हैं।

इंटरनेट आज एक सर्वव्यापी सत्ता बन गया है। इंटरनेट के द्वारा सूचना-तंत्र मानव की मुट्ठी में बंद होता जा रहा है-अलाद्धिन के चिराग की तरह। इलैक्ट्रॉनिक संचार युग का यह सर्वाधिक विस्मयकारी, सक्षम और तेज सूचना-संवाहक पूरे समाज को बदलने में प्राणपण से जुटा है। आज हम इंटरनेट पर लगभग वह सब कुछ कर सकते हैं जो हम भौतिक दुनिया में करते हैं। हम इंटरनेट पर किताबें, अखबार पढ सकते हैं, पर्यटन का मजा ले सकते हैं, संदेश भेज और मँगा सकते हैं, रेडिओ सुन सकते हैं, टी.वी. देख सकते हैं, उपलब्ध सामानों के कैटलॉग देखकर मनपसंद चीजें खरीदी जा सकती हैं।

संचार माध्यमों में एक और ऐसा माध्यम है जो हम कहीं भी लेकर जा सकते हैं। वह है-रेडिओ। इस संच की कीमत भी कम है और इसका आकार और वजन भी कम है। यह हिंदी भाषा का संचार करनेवाला

महत्वपूर्ण साधन है। क्योंकि-

“हिंदी समझना बहुत आसान है,
हिंदी समझाना भी बहुत आसान है।”

आज कल हिंदी फिचर फिल्म की तो रेलचेल ही लगी है। हमारी हिंदी फिल्में देश-विदेशों तक के लोग देखते हैं, क्योंकि इन फिल्मों में जो संदेश होता है वह सभी को अच्छा लगता है। हमारे यहाँ के गीत जो हिंदी भाषा में लिखे होते हैं वह गुनगुनाना देशी तथा विदेशियों को भी अच्छा लगता है और उन गीतों का संगीत तथा गीतों का भाव महसूस करना एक बड़ी बात वे लोग मानते हैं।

आज स्पर्धात्मक परीक्षा जैसे एम.पी.एस.सी. और यु.पी.एस.सी. का माध्यम भी हिंदी है।

संचार माध्यमों में हिंदी का प्रयोग कई सालों से हो रहा है। लेकिन २१ वी शताब्दी के आरंभ में ही संचार क्रांति प्रभावी बन गई है। इलेक्ट्रॉनिक विस्तार, कम्प्यूटर, ई-मेल, फॅक्स आदि में हिंदी के प्रयोग से संचार क्रांति ने सूचना महामार्ग का निर्माण किया है। समूचा विश्व सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक घरातल पर सिमटकर विश्व एक गाँव सा बन रहा है। संचार माध्यम व्यक्ति का मनोरंजन करने के साथ-साथ उसे शिक्षित और जागरूक बनाते हैं। संचार व्यवस्था एक व्यवसाय का रूप ले रही है और उसमें हिंदी का प्रयोग वृद्धि ला रहा है। सचमुच हमें आखिर कहना पडता है कि-

“भारत हमारी प्यारी जननी,
हिंदी हमारी मीठी वाणी।”

आज सभी संचार माध्यमों में हिंदी के प्रयोग से कार्यक्षमता में वृद्धि, उसमें गुणात्मक सुधार तथा समय की बचत की दृष्टि से वर्तमान युग में कम्प्यूटर ई-मेल, फॅक्स आदि संचार-माध्यम तथा हिंदी भाषा की प्रगति का प्रतीक है। इसलिए-

“अनेकता में एकता है,
हिंदी की विशेषता।”

□□□

कैसे सुलभ जीवन बिताएँ

■ सुश्री सुनिता गायकवाड कला भाग-३

“जीवन क्या है ?

जीवन जीने की राह है

जीवन सुख-दुःखों का दरिया है,

जीवन आशा-निराशा है,

जीवन जीने की परिभाषा है।”

जीवन सुख-दुःख, आशा-आकांक्षा, मोह, माया, मत्सर इनके मिलन से बना हुआ है। इसमें छिपा हुआ रहस्य कितना गंभीर है जो असीमित सागर जैसा है। पंचेन्द्रियों के संगम से बना हुआ जीवन है। आज हर एक इन्सान ख्वाबों को लेकर दुनिया में जीना चाहता है। जीवन सिर्फ सुख से नहीं दुःख के सागर से भरा हुआ है। २६ जनवरी २००१ को गुजरात में भूकंप हुआ उसमें कई लोग मारे गए तो कई लोगों के सपनों को साकार करके बसाए हुए मकान उजड़ गए। तब भी उन लोगों ने अपने लिए मौत नहीं माँगी बल्कि, कुछ दिनों के बाद उन्होंने वापस अपने मकान बनाकर नए जीवन की शुरुवात की। नारी को ही देखिए अगर उसका पति शराबी हो तो भी उसपर कितने ही दुःखों के संकट आ जाए वह मरने से ज्यादा जीना ही पसंद करेगी। इससे यह अनुमान मिलता है की भले ही कितने दुःख, संकटों के बादल छाए हो या बरसे हो पर इन्सान अपना जीवन बिताने की लालसा को नहीं छोड़ता।

“जीवन एक सुखमय फूल है,

जो सुख की धारा को लेकर खिलता है,

और दुःख के साथ मुरझाता है।”

क्या करें, हम सिर्फ जीवन की घड़ियाँ बराबर करने में इतने उलझे हुए हैं कि इसपर विचार करने का वक्त ही नहीं मिलता। हमारे समाज में कई लोग होते हैं, जो सिर्फ स्वार्थी भावनाएँ लेकर जीवन बिताना चाहते हैं। जैसे की हमारे कुछ नेता ही लीजिए जो अपनी कुर्सी हासिल करने के लिए क्या कुछ नहीं करते, हर एक मनुष्य को अपने जीवन की चिंता होती है। फिर झोपडी में रहनेवाला हो या इमारत में रहनेवाला हो।

आज महँगाई बढ़ गई है, इसका कारण है बढ़ती आबादी। औद्योगिकरण होने से गाँव के सभी लोग पैसा कमाने के लिए शहर आने लगे। यह आधुनिकता गाँव में पहुँची और वहाँ शहरों जैसी स्थिति निर्माण हो गयी। सभी जगह मशीने आने से लोग बेकार हो गए। युवकों ने जल्दी से जल्दी ‘पैसेवाले’ होने की भावना में समाज का अहित करने का भी निर्णय लिया और समाज में दहशत, खून, बलात्कार जैसे राक्षसों को बढ़ाने में महत्वपूर्ण भूमिका निभायी। ये असुरक्षितता सारे समाज के सिर पर नंगी तलवार की तरह अपना साया रखी हुई है।

आज अनेक डिग्रियाँ हासिल किए पर भी नौकरी नहीं मिलती। नौकरी दिलाने का प्रलोभन दिखाकर पैसे वसूल किए जाते हैं। पैसे लेकर भाग जाते हैं। हर मोड़ पर युवक के सामने समस्या खड़ी होती है। मनुष्य का निर्वाह का साधन तो 'पैसा' है। उसे कमाने के रास्ते सही हो या गलत इसकी वे फिक्र नहीं करते। ऐसे भावना के लोगों को अधिक संपत्ति कमाने में उनका जीवन सुलभ है ऐसा लगता है। फिर वह संपत्ति ब्लॉक मनी हो या व्हाईट मनी।

शैक्षणिक क्षेत्र में पैसे का गुलदस्ता देकर ही पदार्पण किया जा रहा है। 'शिक्षा ही मनुष्य के जीवन का सुलभ मार्ग है।' आज पहली कक्षा से लेकर महाविद्यालयीन शिक्षा तक बिना पैसे लिए प्रवेश नहीं दिलाया जाता। इंजिनियरिंग और मेडिकल के लिए तो दो लाख, चार लाख के बिना बात ही नहीं। आज इन्सान के लिए ये बात संभव नहीं है। ऐसी शिक्षण प्रणाली के कारण हमारे जीवन की सुलभ मार्ग की दिशा ही बदल गई है।

किसी को देश के लिए जान न्यौछावर करने में जीवन सुलभ है ऐसा लगता है तो किसी को दूसरों के सुख-दुःख में शामिल होना यह जीवन सुलभ है ऐसा लगता है। हर इन्सान सुख की आशा से ही जीवन बिताना चाहता है और सुख पाने के लिए जाने-अनजाने में बहुत कुछ कर बैठता है। वो सिर्फ सुख चाहता है लेकिन सुख पाना या उसकी कीमत समझना ही तो दुःखों की राहें

पार करनी ही होगी। सुख पैसों से खरीदा नहीं जाता इसलिए सुखी जीवन उनके पास होते हुए वह सुख को ढूँढता है। जैसे कबीर ने कहा है-

“मोकों कहाँ ढूँढे बंदे, मैं तो तेरे पास में।

ना मैं देवल ना मैं मस्जिद, ना काबे कैलास में।

ना तो कोने क्रिया-कर्म में नहीं योग-बैराग में।

खोजी होय तो तुरतै मिलिहौ,

पलभर की तालास में।

कहैं कबीर सुनो भाई साधो,

सब स्वाँसों की स्वाँस में।

जीवन सफल बनाने के लिए और जीवन में कामयाबी पाने के लिए सुख का साथ चाहिए। हमारा जीवन मोमबत्ती के समान है। हमारा जीवन तभी सुलभ होगा जब हम अपने जीवन में पूरा जीवन तो बहुत दूर पर कुछ पल अपनी स्वार्थी भावना छोड़ के किसी दूसरों के काम आए। मनुष्य ने आए हुए हर संकट के साथ सामना करना चाहिए। अपनी संपत्ति के लिए बढ़ती आशाएँ छोड़कर कुछ पल दूसरों के दुःखों को समर्पित करना है। इस सवाल के बारे में मेरी यही राय है की-

“जीवन तो एक सरोवर है,

जिसमें हमें तैरना है,

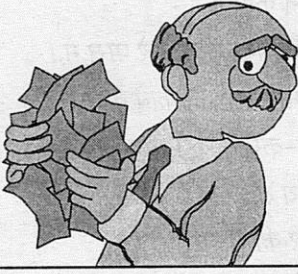
आये कितनी भी मुसीबतें,

उनको पार कर जाना है।”

□□□

“आकाश मंडल के उत्तर में एक नक्षत्र राशि का नाम सप्तऋषि मंडल है और यह सप्तऋषि मंडल जिस नक्षत्र की परिक्रमा करता है; उसका नाम ध्रुव नक्षत्र है। मुझे ऐसा लगा कि इस देश के ही नहीं, समस्त संसार की राजनीतिक दृष्टियाँ जिसकी परिक्रमा करती हैं, उसका नाम 'महात्मा गांधी' है।”

-डॉ. रामकुमार वर्मा

बढती विकृति : घोटाला...घोटाला...घोटाला

■ सुश्री वैशाली कुंभार कला भाग-३

“देख तेरे संसार की हालत क्या हो गई भगवान
कितना बदल गया है इन्सान।”

इन पंक्तियों को देखकर आजके जीवन में बढ रहे घोटालें, भ्रष्टाचार, अव्यवस्था, कलह, बढती अराजकता, जातिभेद आदि का पर्दाफाश हो जाता है।

घोटालेरूपी यह राक्षस एक रात्रि में आसमान से नीचे धरती पर नहीं आया तो मुझे तो ऐसा लगता है कि, इस भ्रष्टाचार या घोटालों का ‘भ्रष्टासुर’ नाम का कोई राक्षस होगा। और उसने भगवान की कडी तपस्या करके भगवान का मन जीत लिया होगा। जिससे भगवान उसके सामने खडे हो गए और उन्होंने उसे कहा होगा कि, “हे वत्स! तुमने मेरी इतनी कडी तपस्या क्यों की? तुम्हें क्या चाहिए?”

तब भ्रष्टासुर ने कहा होगा कि,-

“हे भगवान! तुम मुझे ऐसा वरदान दो कि मैं जहाँ भी जाऊँगा वहाँ मैं बढता ही चला जाऊँ।”

इस बात को भगवान ने मान्य करके उसे-

“तथास्तु!” कहा होगा। और उसे पृथ्वीपर भेज दिया होगा। और उसी कारण ये राक्षस कहीं भी, कैसे भी, कभी भी दबे पाँव आ जाता है और पूरे समाज पर अपना अधिकार जमाता है।

इस ‘भ्रष्टासुर’ या घोटालेरूपी राक्षस का कोई

एक ही स्थान नहीं रहा। तो वह आज पूरे पृथ्वीपर सभी जगह रहा है।

‘भ्रष्टाचार’ आज का ‘शिष्टाचार’ बन गया है। आज के हर क्षेत्र में यह दबे पाँव आकर अपना साम्राज्य फैला रहा है। इसने अपना असर सारी जगह रखा है।

हम देखते हैं जैसे कि शिक्षाक्षेत्र, आरोग्यक्षेत्र, अनाज का क्षेत्र, पानीक्षेत्र, विद्युतक्षेत्र, जानवरों का चारा, स्टैपपेपर, किरोसिन, संरक्षण व्यवहार यहाँ तक की बच्चों को मिलनेवाली सुविधाओं तक सारे क्षेत्र में ‘घोटाला’ दिखता है।

शिक्षा का क्षेत्र पवित्र क्षेत्र कहलाता है। लेकिन इस घोटालेने तो उसे भी अपवित्र बना दिया है। आज बच्चों के अॅडमिशन से ही भ्रष्टाचार की शुरुवात होती है। जिसके पास पैसे होते हैं वही आज पढ सकता है।

आरोग्य के क्षेत्र में भी घोटाला है जिसे देखकर आम आदमी चकरा जाता है। सरकारी अस्पतालों से मिलनेवाली मुफ्त दवाईयों को भी ये लोग बेंच देते हैं। गरीबों को बिना दवाईयों के ही अपनी जान गँवानी पड रही है। इसके साथ बडे-बडे अस्पतालों में तो मरीज को बेसुध करके उसके शरीर से किडनी, खून, आँखे जैसे अवयव निकालकर परदेस में बेच दिया जाते हैं। इसी कारण आम आदमी किसी अस्पताल जाने से भी डरता है।

राजनीति एक ऐसा क्षेत्र है जो इस घोटालोंका आश्रयदाता है। आज के राजनीतिज्ञ अपनी सत्ता को कायम रखने के लिए इसी 'भ्रष्टासुर' का उपयोग कर लेते हैं। चुनाव में वोटों को पाना, चुनाव के बाद जनता तक सुविधाएँ न पहुँचाना इसी के कारण इन नेताओंके घर पैसा और संपत्ति भर जाती है। अपना स्वार्थ पाने के लिए तो नेता लोग 'जानवरों के चारे' को भी नहीं छोड़ते। वहाँ भी घोटाला करते ही हैं।

संरक्षण के लिए आवश्यक शस्त्रों के उत्पादन में भी घोटाला दिखाई देता है।

इसी के साथ अभी-अभी कुछ दिन पूर्व सरकारी स्टैंप का घोटाला सामने आया। जिसमें करोड़ों रुपयों के नकली स्टैंप बनाकर बेचे जाते रहे। और इस घोटाले में तो अनेक महत्त्वपूर्ण राजकिय हस्तियों का हाथ दिखाई दिया। तो आम जनता किसपर विश्वास करे? क्योंकि इन घोटालों से जो भी हानी होती है यह सब आमजनता की जेब से ही पूरी की जाती है।

इन घोटालों की कीमत देखकर तो आम आदमी पगला जाता है। कितने अनगिनत करोड़ों रुपयों का घोटाला किया जाता है।

विद्युत क्षेत्र का घोटाला हो या पानी के क्षेत्र का, आज देश में कितने ही धरण बनाएँ हैं लेकिन उनका घोटाला तो उस पानी से भी अधिक है। देश में रास्ते बनाए जाते हैं लेकिन हर वर्षा ऋतु के बाद रास्ता पानी में बहकर चला जाता है। क्योंकि रास्ता बनाते वक्त ही उसमें कम दर्जे का साहित्य डाला जाता है। जिसमें रास्ता कच्चा बन जाता है। और रास्ते के साथ उसमें लगाए रुपह भी बहकर जाते हैं।

देश में कितनी ही नदियाँ प्रदुषित हो गई है। उनकी शुद्धता के लिए सरकार पैसा बहाती है लेकिन उन नदियाँ को प्रदुषण से मुक्त करने में आज तक उन्हें

असफलता ही मिल रही है।

आज इन घोटालों की संख्या 'नया दिन, नया घोटाला' इसप्रकार हुई है। इस घोटालों का साम्राज्य बैंक, शिक्षा, आरोग्य, संरक्षण आदि सभी जगह फैल गया है।

बैंकों के घोटालों को देखकर आम आदमी अपने रुपए बैंक में रखने से डरता है।

सरकारी उद्योग तो हमेशा बीमार ही रहते हैं। जहाँ प्रायव्हेट उद्योग अपनी उन्नति कर रहे हैं वहाँ सरकारी उद्योगों में सिवाय घोटालों के सिवा कुछ दिखाई नहीं दे रहा है।

भारत में बढ़ते घोटालें और भ्रष्टाचार से आज आम आदमी अपने आपको असुरक्षित महसूस कर रहा है। इन घोटालों को देखकर एक चुटकुला याद आता है की- "एक बार भारत, रूस और अमरिका के प्रधानमंत्री भगवान के पास जाते हैं। फिर रूस के प्रधानमंत्री भगवान से कहते हैं कि, -

"हे भगवान! यह घोटाला हमारी देश से कब तक जाएगा?"

तो भगवान कहते हैं कि-

"अगले सौ वर्ष तक जाएगा!"

फिर अमरिका प्रधानमंत्री वही प्रश्न भगवान से पूछते हैं। तो भगवान उन्हें कहते हैं कि-

"पचास वर्ष तक जाएगा।"

फिर भारत के प्रधानमंत्री भगवान से वही प्रश्न पूछते हैं। तो भगवान तो रुकते हैं। फिर बहुत सोचकर कहते हैं -

"देखो वत्स! इसके लिए तो मुझे तुम्हारे देश में फिरसे जन्म लेना पड़ेगा।"

इसप्रकार 'घोटालोंरूपी' इस राक्षस का साम्राज्य हमारे देश में फैलता ही जा रहा है।

...लेकिन इस फैलते हुए साम्राज्य को सभी भारतीयोंने प्रयत्न करके रोकना ही होगा। इसके लिए हम सभी नौजवानों की ईमानदारी, सच्ची लगन, कर्तव्य परायणता के साथ अपना-अपना काम करना होगा। साथ ही हमे जागरूक और सशक्त बनना होगा। होनेवाले जुल्म के खिलाफ आवाज उठानी होगी। 'घोटालेरूपी' राक्षस को हर व्यक्ति के मन से निकाल बाहर फेकना ही होगा। भ्रष्टाचारी व्यक्ति के खिलाफ हमे कठोर कारवाई करनी होगी। इसलिए भ्रष्टाचार का इस्तेमाल करनेवाले लोगों को कड़ी सजा देनी होंगी। जिससे वह फिर से यह भूल कभी नहीं करेगा।

इसके लिए हमे खुली आँखों से इसका मुकाबला करना होगा। इस घोटालों को देखकर आज तो हम बस यहीं कहेंगे की-

“न कोई प्रजा,
न कोई तंत्र,
यह आदमी के
खिलाफ आदमी
का खुला
षडयंत्र।”

□□□

“शरीर वृद्धि के साथ मनोवृद्धि होती है। लडकों की मनोवृद्धि करनी है, उनको शिक्षा देनी है, तो शारीरिक श्रम कराके उनकी भूख जाग्रत करनी चाहिए। परिश्रम से उनकी भूख बढेगी। जिसको दिनभर में तीन बार अच्छी भूख लगती है, उसे अधिक धार्मिक समझना चाहिए। भूख लगना जिंदा मनुष्य का धर्म है। जिसे दिनभर में एक ही दफा भूख लगती है, संभवतः उसका जीवन अनीतिमय होगा। भूख तो भगवान का संदेश है। भूख न होती तो दुनिया बिलकुल अनीतिमान और अधार्मिक बन जाती। फिर नैतिक प्रेरणा ही हमारे अंदर न होती। किसी को भी भूख-प्यास अगर न लगती तो हमे अतिथि-सत्कार का मौका कैसे मिलता? सामने यह खंभा खडा है। इसका हम क्या सत्कार करेंगे? इसको न भूख है, न प्यास। हमे भूख लगती है, इसलिए हमारे पास धर्म है।”

- विनोबा भावे

“हिल-मिलकर जीने के क्षण बँट जाएँ तो रिश्तों की मित्रता की उम्र बढ जाती है, विश्वास दूर तक जीता रहता है। इसे ही हम जिला ले तो बहुत है, नारी तो इन क्षणों का नंदनवन हुआ करती है और अच्छी नारी किसी भी क्षेत्र में क्यों न रहे इस नंदनवन को सूखने नहीं देती, उसकी उपस्थिति ही नंदनवन की छुवन है, महक है, ऊर्जा है।”

- रज्जन द्विवेदी

“तमाम रिश्तो में स्नेह और सहजता जरूरी होती है, झूठा अहं अकेला भी बनाता है और न कुछ सीखने ही देता है। खुलकर चलो, खुलकर मिलो, सब गले लगाते मिलेंगे, रास्ते खुद ही बनाने पडते हैं, जीने और बढने के लिए, छल से बनाए रास्ते मृगतृष्णा से ज्यादा नहीं होते, सही ढंग से जीने के लिए सँकरापन और धूप सहनी ही पडती है, हँसी बोकर ही गुलाब की चाहत की जा सहती है, तो हँसो...हँसना सीखो...”

- रज्जन द्विवेदी

जीवन चलने का नाम !

■ सुश्री अंजना कागलकर कला भाग-३

“इस पथ का उद्देश्य नहीं है शान्त भवन में टिके रहना, किंतु पहुँचना उस सीमा पर जिसके आगे राह नहीं।”

जीवन एक अनवरत संघर्ष है, नदी की धारा सदा बहती रहती है। सागर की लहरे सदैव गतिशील रहती हैं, हवा एक क्षण के लिए भी विश्राम नहीं लेती, सूरज और चाँद नियमित रूप से निर्धारित समय पर उगते और डूबते रहते हैं इसी भाँति जीवन निरन्तर गति का प्रवाह है। जीवन, सीमा और उपलब्धि के दो बिन्दुओं को मिलानेवाली रेखा है।

जीवन को आगे बढ़ाने के मार्ग में कई समस्याएँ उत्पन्न होती हैं। मगर कहा जाता है कि समस्याएँ जीवन की राह को और भी मजबूत करती हैं। तथा उनके उद्देश्य को पूर्ण करने के लिए प्रेरित करती हैं। कठिनाईयों के पर्वत से टकराकर हम खामोश नहीं हो जाते, निराशा की तळहट्टी में गिरकर हम चुप नहीं हो जाते, उपलब्धि की चोटी पर पहुँचकर फिर एक नया लक्ष्य गढ़ ले और सदा आगे बढ़ते रहे, चलते रहे यही जीवन है। काँटों का जंगल हो या फूलों का उपवन, खुशी के चहकते फूल हो या दुःख-दर्द का अंधकार जीवन सदा चलता रहे, बढ़ता रहे यह जीवन की सटीक परिभाषा है अनिश्चय के चौराहे पर खड़े एवं शान्त रहना या फिर किसी दृढ़ निश्चय के अभाव में पीछे मुड़ जाना यह जीवन का उद्देश्य नहीं,

क्योंकि जीवन का कर्म एवं उद्देश्य है चलना सिर्फ आगे बढ़ना।

जब हम स्थिर हो जाते हैं तो हम मानते हैं कि जीवन भी स्थिर हो गया है। मगर जीवन स्थिर नहीं होता है। जीवन का उद्देश्य सतत कर्म की साधना है तथा इस कर्म साधना का काम कभी भी कर्म विहीन नहीं हो सकता।

जीवन कर्म पथ है तथा संघर्ष की लम्बी साधना यह संघर्ष और कर्म तब तक बना रहता है जब तक सांस चलती है मगर संघर्ष की समाप्ति तब भी नहीं मानी जाती है संघर्ष से बचकर कहीं भागा नहीं जा सकता, आदिम काल में गुफा से अन्धकार में बसनेवाला मनुष्य जीवन के संघर्ष की राह से होकर ही सभ्यता के उँचे दुर्ग रच सका, संघर्ष की राह में ही हमें जीत की चोटियाँ भी मिलीं।

हम जीवन के जिस मोड़ पर हैं वह हमारी एक स्थिति है वह हमारा अंत नहीं है। हम अज्ञान और अन्धकार में लिपटे हुए हैं। समस्याओं के कोहरे की जाल में फंसे हुए हैं। मोह, अज्ञान और भ्रम में बँधे हैं। जीवन बताता है कि हमें सदैव इससे आगे निकलना है। मनुष्य की सदा से ही यही साधना रही है कि हम आगे बढ़ें, ऊपर उठें यही जीवन का सही मूल तंत्र है।

चाहे किसी भी दृष्टि से देखे यही हमारा लक्ष्य होना चाहिये कि चलना ही जीवन है। जीवन का चलना एवं रूकना कर्म पर निर्भर करता है।

जीवन को आगे बढ़ाने के लिए 'मन और तन दोनो' का योग होना चाहिये अर्थात् हमारे मन के संकल्प पर हमारा कर्म निर्भर करता है। साथ ही साथ तन की क्षमता पर भी कर्म निर्भर करता है।

तन तथा मन दोनों जीवन रूपी रथ के दो पहिये हैं एक के खराब होने पर आगे नहीं बढ़ा जा सकता अर्थात् हमें मन को कठोर बनाते हुए तन की सहनशीलता के साथ कर्म करना है। आगे बढ़ना है सिर्फ आगे बढ़ना है बुराइयों और असत्य के कुहासे से निकलकर अच्छाई और सत्य की ओर बढ़ते रहना है।

□□□

“वही भाषा शक्ति-सम्पन्न और सजीव मानी जाती है, जो दूसरी भाषा के शब्दों को ग्रहण कर उन्हें अपने रंग में रंग ले।”

- बाबू श्यामसुन्दरदास

“स्वतंत्र विचार भी करे कि आपके साहित्य में किन बातों की पूर्ति अभी नहीं हुई है और उनकी पूर्ति किस प्रकार हो सकती है।”

- महामहोपाध्याय पं. रामावतार शर्मा

“हिन्दी भाषा एक ऐसी सार्वजनिक भाषा है, जिसे सब भेद-भाव छोड़कर प्रत्येक भारतीय ग्रहण कर सकता है।”

- महामना पं. मदनमोहन मालवीय

“भाषा भी देश के अनुसार बनती है, इसको बनानेवाली प्रकृति देवी है।”

- पं. जगन्नाथप्रसाद चतुर्वेदी

“भाषा हृदय को उत्तेजित करती है, मन की भावनाओं को दृढ़ बनाती है, आत्मा को शुद्ध रखती है।

- राजर्षि पुरुषोत्तमदास टण्डन

“भाषा और संस्कृति में खिलवाड़ करनेवाले राजनीतिज्ञ आते हैं और चले जाते हैं। भारतीय संस्कृति की प्रतीक हिन्दी सदा अमर रहेगी।”

- राजर्षि पुरुषोत्तमदास टंडन

“भारतवर्ष में अनेक भाषाएँ हैं और अनेक धर्म हैं, तथापि सबकी तह में संस्कृति का एक ही स्रोत बहता है, जिससे जो चाहता है कुछ खोकर अपनी प्यास बुझाता है।”

- देशरत्न डॉ. राजेन्द्रप्रसाद

“भाषा जातीय जीवन और उसकी संस्कृति की सर्वप्रधान रक्षिका है। वह उसके शील का दर्पण है और उसके विकास का वैभव है।

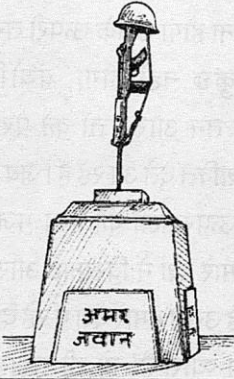
- गणेशशंकर विद्यार्थी

“दुनिया से कह दो, गांधी अंग्रेजी नहीं जानता।”

- महात्मा गांधी

“राष्ट्र का प्राण साहित्य होता है और उस साहित्य का निर्माण कर्ता समाज का बहुत बड़ा सेवक होता है।”

- देशरत्न डॉ. राजेन्द्रप्रसाद

जो बच गए वो ...

■ सुश्री राजलक्ष्मी चव्हाण बी.ए. भाग-२

“देख तेरे संसार की हालत
क्या हो गयी है भगवान
कितना बदल गया इन्सान”

२६ अगस्त का अखबार सवेरे सवेरे पढते समय मन पर दुख, भय और असुरक्षा के काले बादल छा गए। गणेशोत्सव के कुछ ही दिन पहले ऐसी दुर्घटना घटी थी, मुम्बई के सबसे ज्यादा भीड़भाड़ रहनेवाले जव्हेरी बाजार और गेट वे ऑफ इंडिया इन दो स्थानों पर। जहाँ कुछ आतंकवादियों ने छियालीस लोगों की जाने ली और एकसौ पचास लोगों को कुछ ही क्षणों में घायल कर दिया। जो कुछ बच गए वो भय और असुरक्षा के आगोश में अपने संबंधियों के मौत की खबर सुनतेही ऐसे चीख रहे थे मानों हर रोज भीड़ की आवाजे सुननेवाला परिसर चीखों से गूँज उठा था।

बमविस्फोट की खबर सुनतेही 'सुरक्षा अब खत्म हो गयी' जैसे स्वर कानों में घुमने लगे। गणेशोत्सव के नजदीक आनेपर यह विस्फोट घटा जिसकी खबर हर सामान्य नागरिक लेने के लिए मजबूर हो गया। अब तो विरोधी पार्टी के लोगों ने सरकार पर विस्फोट के बाद दोषारोप करना शुरू किये। ये तो राजकीय स्तोम है। लेकिन आम जनता का क्या? मुंबई की जनसंख्या सवाकोटी के ऊपर जा चुकी है। इतनी बढ़ती आबादी

को तो सुरक्षा प्रदान करना भारत सरकार तो क्या विश्व की कोई भी सुरक्षा व्यवस्था सक्षमता से सुरक्षा नहीं दे सकती। फिर मुम्बईवासियों का क्या? और राजधानी दिल्ली में खलिस्तान और एलटीटीई के आतंकवादियों ने जैसे विस्फोट किए थे वैसेही विस्फोट यहाँ किए गए। वरना एकही समय तीन स्थानों पर विस्फोट करने के लिए कितना नियोजन किया गया होगा? इसका अर्थ मुम्बई में और भी ऐसी सामग्री होगी जो इस्तेमाल करने पर एकही पल में समूची मुम्बई की निशानी मिटा सकती है। इस घटनाओं का काम भ्रष्टाचारी स्वार्थी नेता उठाते हैं। इन घटनाओं पर काबू पाना इतना आसान नहीं है।

इतना सब होनेपर भी भारत अहिंसाप्रिय देश है इसलिए ये दहशत और आतंक सहता आ रहा है। हमारे देश का छोडो, वहा अमरिका में ग्यारह सितम्बर को 'वर्ल्ड ट्रेड सेंटर' पर जो हमला हुआ वो भी आतंक का ही हिस्सा है। लेकिन अमरिका तो आतंकवाद को हटाते हटाते पाकिस्तान जैसे आतंकवादी राष्ट्र को मदत भी करने लगी। उसके पीछे रहके अमरिका ने ये साबित किया है कि, अमरिका पुरी तरह उनकी तरफ से है। किसी की तरफ कितना होना इसको कोई मर्यादा भी तो है। आजादी की शुरुआत से ही अमरिका के राज्यकर्ताओं ने पाकिस्तान की तरफदारी करनी शुरु की थी, लेकिन

एक ना एक दिन इसके दुष्परिणाम अमरिका को भुगतनेही पड़ेंगे। पाकिस्तान अब आनेवाले सालों में 'अण्वस्त्र शक्ति' बनने के लिए युरेनिअम को इकट्ठा करने में अब गढ़ गया है और अमरिका ने उनके अण्वस्त्र तंत्रज्ञान के तरफ ध्यान न देनेसे ही इराण, लिबिया और उत्तर कोरिया को उनका 'तंत्र' पता चल गया है। इसके लिए अमरिका को ही कुछ करना होगा। नहीं तो इसका पहला धोखा अमरिका को और दूसरा धोखा अपने भारत देश को होगा और इस बारे में भारत को ही अधिक सावधानी बरतनी चाहिए।

पाकिस्तान ने अपनी अण्वस्त्र शक्ति या तंत्रज्ञान दहशतवादियों के हाथ में सौंप दिया तो विश्व का विनाश होने के लिए बहुत कम वक्त लगेगा। इसलिए भारत देश हर वक्त कहता आ रहा है कि दहशतवाद को

जड़ से ही मिटाना होगा उसके ऊपरी तन और पत्तों को नष्ट करने से कुछ नहीं होगा, क्योंकि जड़ही इन दहशतवादरूपी तन और पत्तों को प्रेरणा एवं आतंक फैलाने के लिए शक्ति देते आ रहे हैं। जब जड़ को उखाड़ दिया जाए तो ऊपरवालों की क्या मजाल दहशतवाद फैलाने की? हमारे देश में विस्फोट और आतंक की जो घटनाएँ घटती है उसमें हमारे देश में रहे देशद्रोही 'जिनको देश से भी पैसा प्यारा है' वो भी सहायता करते होंगे, इसीलिए इसे रोकना और भी कठिन हो रहा है। इस बारे में भ्रष्ट, स्वार्थी नेताओं पर विश्वास करने के बजाय हमें भी अपनी दक्षता लेनी चाहिए। तभी इन घटनाओं को रोकना आसान हो जाएगा।

□□□

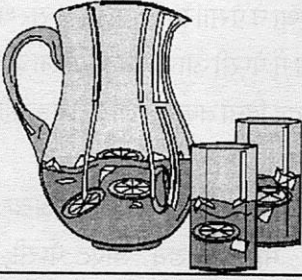
“दिल्ली रेडियो ने भूतपूर्व आलोचक और नई कविता के शास्ता कवि को कुछ अपेक्षाकृत और भी नए कवियों के साथ बुक कर लिया था, इसलिए जब प्रोग्राम के बाद बाहर निकले तो निहायत भन्नाए हुए थे- चेहरा उतरा हुआ और पांव लडखडाए हुए। सभी लोग दुनिया भर की टीका-टिप्पणियाँ करते हुए पार्लियामेंट स्ट्रीट जा रहे थे। पर ये कविजी एकदम चुप।

कमलेश्वर से चुप नहीं रहा गया और निहायत ही संजीदा स्वर में बोला, “...साहब क्या आप घंटे भर के लिए अपना चेहरा उधार दे देंगे?” सब लोग चौकें-यह क्या मांग है? कवि ने प्रश्न-दृष्टि से देखा, गला सूखा हुआ होगा, इसलिए उन्होंने इशारे से ही पूछा, “क्यों?” तब कमलेश्वरने कहा, “बस, सिर्फ घंटे भर को ही चाहिए। फिर लौटा दूंगा।” अब सब ने आग्रह किया, “क्यों भाई? आखिर मकसद तो बताओ?” तो कमलेश्वरने निहायत मासूम लहजे में जवाब दिया,

“जूते खाने का मन करता है।”

इस तरह उस कवि महाशय के अहंकार को उन्होंने अपने एक मजाक से चुरचूर कर दिया और सब लोग दिल खोलकर हसने लगे। इस मजाक में एक डंक भी था, जो उस तथाकथित अहंभावी कवि के लिए आवश्यक था और वह कार्य कमलेश्वर ने अपने हाजिर-जवाबी बुद्धि और मजाकिये स्वभाव से पूरा किया।

- राजेन्द्र यादव

ठंडा मतलब नींबू-पानी

■ सुश्री सिंधू वायदंडे कला भाग-३

“ठंडा मतलब कोका कोला
ठंडा मतलब कोका कोला”

आज का युग इसी नारे में खो गया है। इस विषय के बारे में सोचते समय में एक बात बताना चाहूँगी कि, सांगली जिले के तुंग गाँव में बच्चों के लिए एक शिविर का आयोजन किया गया। उस शिविर में बातचित के समय बच्चों से कुछ सवाल पूछे गए। जैसे कि, ‘पिछली गर्मी में थम्सअप, पेप्सी जैसे शीतपेयों का सेवन जिन्होंने नहीं किया वह हाथ ऊपर उठाए? बच्चों में से एक भी हाथ ऊपर नहीं आया। ‘कितनी बार सेवन किया?’ यह पूछने पर सामूहिक जवाब मिला, ‘बहुत बार।’ जिन्होंने बीस से अधिक बार सेवन किया वह हाथ ऊपर करे? उस पर ७५% बच्चों ने हाथ ऊपर उठाए। यह दृश्य प्रातिनिधिक है। अन्य स्थानों पर भी इससे भिन्न दृश्य नहीं दिखाई देगा। यह करिश्मा है इन कंपनियों के विज्ञापनों का और उन्होंने निकाली पाँच रुपये की बोतल का। इसलिए इन कंपनियों को देहातों का ग्राहक मिला। शहरी लोगों के साथ-साथ ग्रामीण लोगों के हाथों में भी यह प्रतिष्ठित समझा जानेवाला पेय आ गया। उन्होंने भी अपनी प्यास बुझाने के लिए इन पेयों का स्वीकार किया। पिछले दो सालों का सबसे बड़ा, जब को भारी पडनेवाला परंतु अपरिहार्य बना हुआ परिवर्तन देहातों में दिखाई देता है।

आज हम किसी भी शहर या गाँव में गए तो वहाँ के होटल और दुकानों में इन पेयों को हम पा सकते हैं। कोई इसे अपनी खुशी के लिए पिता है, कोई प्रतिष्ठा के लिए। लोगों के इस प्रतिसाद के कारण इन कंपनियों का प्रचार-प्रसार हुआ। विशेष रूप से ग्रामीण लोगों की बढ़ती मांग के कारण पाँच रुपये की बोतलों की कमी महसूस होने लगी। छोटे-छोटे गाँवों से लेकर अकाल पीडित इलाकों में भी शीतपेयों की बढ़ती माँग चिंता का विषय बनी है। असल में इन शीतपेयों का सेवन हमारे स्वास्थ्य के लिए हितकारक है या नहीं इसके बारे में कोई नहीं सोच रहा। पेप्सी, फंटा जैसे शीतपेयोंसे तो फलों के रस, नींबू शरबत, गन्ने का रस ही अपनी सेहत के लिए गुणकारी है और कम दामों में उपलब्ध भी है। लेकिन उसकी ओर देखने के लिए कोई तैयार नहीं। दूध का दाम आज १८ से १९ रुपया प्रति लिटर है और इस शीतपेय की २०० मि. ली. की एक बोतल ५ रुपये में मिलती है। परंतु उसमें भी भ्रष्टाचार कर वह बोतल ६ रुपये में बेची जाती है। लोग १२ रुपया खर्च कर दो बोतल खरीद लेते हैं। लेकिन उन्ही पैसे से दूध या फलों का रस नहीं खरीद लेते। होटल या ‘कौड़ीक हाऊस’ में भी दूध लेने वाले ढूँढने पर भी नहीं मिलेंगे। नींबू शरबत, दूध, कोकम शरबत, गन्ने का रस आदि शरीर को

लाभदायी पेयों की आज कोई कीमत नहीं रही, आज जो शरीर को अहितकारक है उसे खरीदने में लोग रुचि ले रहे हैं। यह देख मेरे मन में एक सवाल उठता है, कि क्या लोग अपने स्वास्थ्य की ओर ध्यान दे रहे हैं? अगर इसका जवाब नहीं है तो मुझे लगता है कि, लोगों को इन पेयों के बारे में कोई भी जानकारी नहीं है। और इसलिए मेरा उद्देश्य यही है कि, मैं आपको इन शीतपेयों के बारे में अधिक जानकारी दूँ। शीतपेयों की ३०० मि. ली. की बोतल में कम-से-कम १० चम्मच चीनी और १५० कैलरीज ऊर्जा होती है। अगर दिन में हम २००० कैलरीज ऊर्जा जला सकते हैं और अगर हम दुसरा कोई भी शारीरिक मेहनत का काम नहीं करते तो एक साल में लगभग १५ पौंड वजन बढ़ने की संभावना है। इस पेयों की निर्मिती प्रक्रिया में 'प्लोइनेटेड' जल का उपयोग किया जाता है और वो शरीर के लिए घातक है।

पेप्सी, थम्सअप, कोका-कोला जैसे शीतपेयों के नियमित सेवन से दाँत खराब होते हैं, क्योंकि शीतपेयों में जी चीनी होती है, उसमें से बैक्टेरिया निकलकर हमारी लार में मिलते हैं तब एक आम्ल तैयार होता है और उस कारण दाँतोपर जो इन्मेल होता है वह नष्ट हो जाता है और दाँत सड़ जाते हैं। शीतपेयों के नियमित सेवन से हड्डियाँ कमजोर हो जाती हैं क्योंकि शीतपेयों के सेवन से हड्डियों के लिए उपयुक्त फॉस्फरस और कैल्शियम की कमी महसूस होने लगती है। यदि हम लो-फॅट दूध पिते हैं तो हमें कैल्शियम की कमी महसूस नहीं होगी। शीतपेयों में 'कैफिन' २० से ७० मि. ली. ग्राम होता है इससे शीतपेय पीने की आदत पड़ जाती है। जो निश्चित ही हानीकारक है। शीतपेयों में कार्बनडाय ऑक्साईड की मात्रा भी होती है इससे पेट की समस्या बढ़ जाती है।

पेप्सी और कोका-कोला इन बड़ी-बड़ी कंपनियों ने भारत के लोगों पर चलाया यह ठंडा विषप्रयोग

प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रूप से कैसे और क्यों होता है? इसका अहवाल 'सेंटर फॉर सायन्स अॅन्ड एनव्हारमेंट' इस नई दिल्ली की संस्था ने प्रसारित किया। इस संस्थाने अपने अनुसंधान केंद्र में पेप्सी और कोका-कोला की जाँच की और लगभग पंद्रह दिनों तक हुई जाँच ने बहुतही भयानक नतीजा निकाला।

कोका-कोला, थम्सअप और अन्य शीतपेयों में, जैसे फंटा, माऊंटेन ड्यू, डाएट पेप्सी, मिरिंडा, ऑरेंज, मिरिंडा लेमन, ब्ल्यू पेप्सी, ७ अप, कोक, लिम्का, स्प्राइट जैसे बारह शीतपेयों में कृमियों का प्रमाण अधिक होने का दावा किया गया। इस संस्था का आरोप है कि, कोका-कोला, फंटा जैसे शीतपेयों में कृमियाँ मिलने लगी तो कृमीनाशक बनानेवाली कंपनियों की आवश्यकता ही क्या?

इन शीतपेयों का असर केवल शरीर स्वास्थ्य पर ही होता है ऐसा नह बल्कि अप्रत्यक्ष रूप से खेती की धान उत्पादकता पर भी होता है। इस संदर्भ में केरल के पलक्कड जिले में एक घटना घटी, पलक्कड जिले में 'कोला' कंपनी का एक प्रकल्प है, उसमें से जो कूड़ा-कचरा निकलता है वो एक अच्छी खाद है, ऐसा इस कंपनीका मानना था इसलिए उस कंपनीने यह खाद वहाँ के किसानों को मुफ्त में दे दी। आश्चर्य की बात तो यह है कि, जो किसान जिस युरिया, कंपोस्ट जैसी खाद पर २७० से ३५० रुपय खर्च करते थे उन किसानों ने इस मुफ्त की खाद को खुशी से ले लिया और अपनी खेती में बिखेर दिया। लेकिन उनकी खुशी ज़्यादा दिन तक नहीं टिक पायी क्योंकि, कुछ ही हफ्तों में उस खाद के अनिष्ट परिणाम दिखाई दिए, उस कचरारूपी खाद में 'कार्सिनोजन कॅडमीयम' इस घातक रसायन का प्रमाण अधिक होने का आरोप 'बी.बी.सी.' नामक ब्रिटिश नभोवाणीने किया। उस जहरीली स्वाद के कारण वहाँ

रहनेवाले लोगों का स्वास्थ्य बिगड़ गया। कॅन्सर, दृष्टिदोष, हार्मोन्स जैसी बीमारियों का प्रमाण बढ़ने लगा। गर्भपात और अकाली प्रसूति का प्रमाण भी बढ़ने लगा इसके साथ-साथ किसानों के मित्र समझे जानेवाले प्राणी साँप, केछुआँ इनका प्रमाण कम होने लगा। खाद की मात्रा ज्यादा होने के कारण जमिन पे पडा बरसात का पानी दूषित हो गया परिणामतः कुओं का, तलाबों का पानी भी दूषित हो गया।

इस प्रकार शीतपेयों के कारण मनुष्य का शरीर स्वास्थ्य बिगड़ गया तथा भारतीय अर्थव्यवस्था और समाजव्यवस्था का मूलाधार जो अपनी 'खेतीव्यवस्था' इसपर भी अपने प्रिय शीतपेयों का दुष्परिणाम होने लगा है। इसके साथ-साथ खेती की जमिन भी कम होती जा रही है, क्योंकि यह शीतपेयों की कंपनियों खेती की जमिन जादा रुपयों से खरीदकर उसपर अपनी कंपनियों खोलते है इसके बारे में एक उदाहरण देना चाहूँगी जो गुरगाँव का है। वहाँ एक अमेरिकन कंपनीने ५०,००० हेक्टर जमिन खरीद ली वो भी सरकार की इजाजद से। जहाँ तक मैं जानती हूँ, भारत में एक गाँवकी जमिन साधारणतः १ हजार से १२०० हेक्टर इतनी होती है हिसाब से उस शीतपेय की कंपनीने सरकार से ५०

गाँव खरीद लिए है। जहाँ साधारण किसानों से सेलिंग के कारण १०-१५ एकर से अधिक जमीन नहीं रख सकते वहाँ इन परदेसी कंपनियों ५० गाँव की जमिन खरीद रहे है और हमारे किसानों को मजदूर बना रहे है।

इन सभी बातों का विचार करते समय मुझे यही प्रश्न सताता है की, यदि इन शीतपेयों में कृमियों की मात्रा मिलाने की जिन्हे जरूरत लगती है उन कंपनियों के पेयों को केंद्र सरकार इजाजत देती ही क्यों है? उन्हें तो 'चले जाव' के आदेश देने चाहिए। और जो सिनेस्टर या खिलाडी इन शीतपेयों का विज्ञापन करते है उनपर रोक लगानी चाहिए।

भारत में पहले जमाने में नींबू पानी, छाछ, गन्ने का रस इनका उपयोग किया जाता था, लेकिन आज झूठी प्रतिष्ठा के कारण शहरवासियों के साथ साथ ग्रामीण लोगों के हाथ में भी पेप्सी, फंटा आ गया और हमारी नानी का 'छाछ का घडा' कहाँ खो गया पता नहीं। अगर इसी प्रकार इन ठंडे पेयों का सेवन हमारे लिए अनारोग्य का वरदान बनने लगा तो "ठंडा मतलब कोका-कोला" कहने की बजाए - "ठंडा मतलब नींबू पाणी" कहना ही उचित होगा।

□□□

"चिंता को लोग चिंता कहते हैं। जिसे किसी प्रचंड चिंता ने पकड़ लिया है, उस बेचारे की जिंदगी ही खराब हो जाती है; किन्तु ईर्ष्या शायद चिंता से भी बदतर चीज है; क्योंकि वह मनुष्य के मौलिक गुणों को ही कुंठित बना डालती है।"

- रामधारीसिंह 'दिनकर'

"हिमालय की अमल-धवल चोटियों का मुकुट धारण करनेवाला हमारा यह देश चिरन्तनकल से जिस भाषा में बोलता, गाता और गरजता आया है, हिन्दी उसी भाषा का परम्परागत प्रसाद है।"

- गोस्वामी गणेशदत्त

॥ काव्य कमल ॥

बेटी

घर में पैदा हुई बेटी,
फिर आरमानों के साथ पली,
नाजों से वो बडी हुई,
ज्यों फूलों की कोमल कली,
बढकर उसने रखे जवानी में अपने कदम,
जल्दी से उसकी शादी हो जाए,
मां सोचती रही हरदम।

फिर एक दिन विवाह कर दिया,
सुयोग्य वर देखकर,
विदा किया मां-बाप ने,
वह चली पिया के घर,
सोफा, गहने, नकदी,
स्कूटर चली वो साथ लेकर,
जो बन पडा वो
दिया माता-पिता ने,
मकान भी गिरवी रखकर।

फिर एक दिन चिट्ठी आई,
बेटी तुम्हारी लाचार है,
आपका प्यारा दामाद
मांगता है अभी मोटार-कार,

बाप का माथा ठणका,
बेटी से मिलने वो चला,
माँ फूट-फूट कर रो पडी,
सूना आसमान भी हिला,
पिता जब ससुराल पहुँचा
तो देखा बेटी तो जल पडी थी।
तडपते हुए उसकी तो
आखरी सांस निकल रही थी,
कहते सिलेण्डर फट गया,
कपडों को आग लग गई,
बहुत कोशिश की ना बुझी,
हमें तो किस्मत छल गई,
मां-बाप को देखते ही,
जली बेटी की सिर्फ
पलकें खुली थी,
इसी तरह हुई
खत्म कहानी बेटी की।

- सुश्री समीना जमादार कला भाग-१

बड़े

“बड़े हमें देते हैं राष्ट्रभक्ति की सीख
लेकिन वे सुनते हैं चाय पीते-पीते राष्ट्रगीत।
बड़े हमें देते हैं सीख कभी न झगडने की,
लेकिन वे रिश्तेदारों से झगडते हैं दुश्मनों की भाँति।
बड़े हमें देते हैं सीख सब कुछ समान बाँटकर लेने की,
लेकिन वे हमेशा बात करते हैं जादा पाने की।
बड़े हमें सीख देते हैं, झूठ न बोलने की,
लेकिन खुद सच बोलते हैं कभी-कभी।
बड़े करते हैं भ्रष्टाचार का विरोध जमकर,
लेकिन अपना काम पहले करवाते हैं पैसे देकर।
बड़े हमसे कहते हैं कि, पैसा सब कुछ नहीं,
लेकिन आपस में बाते करते हैं पैसे बिना कुछ नहीं।
यह सब देखकर सोचते हैं छोटे,
क्या असत्य में बड़े होते हैं, “बड़ें”?

-अनामिका

कल और आज

हर हिंदू, हर मुस्लिम, हर सिक्ख, ईसाई,
हम सब हिंदी हिंदुस्तानी हैं।
इस जग में हमारी अलग पहचान,
अलग-अलग है हमारी संस्कृति,
फिर भी बंधे हैं हम एकता में।
लेकिन आज बदल रही है यह तस्वीर,
हमारे यहाँ होते थे उदात्त मूल्यों के विस्फोट,
लेकिन आज हो रहे हैं बारुद के विस्फोट।
दूसरों के दुःखों को देखकर
आता था हमारे आंखों में पानी
लेकिन आज दूसरों के
दुःख देखकर आती हैं हँसी।
हम बड़ों का करते थे आदर
और छोटों से करते थे प्यार
परंतु आज करते हैं
बड़ों का अनादर और छोटों का तिरस्कार।
जीते थे हम दूसरों के लिए करके त्याग,
आज जीते हैं हम सिर्फ
अपने स्वार्थ के लिए।
हिंदू-मुस्लिम भाई-भाई रहते थे प्यार से,
आज रह नहीं सकते लड़े बिना।
अब वक्त आ गया है हमें बदलने का,
अपने को पीछे मूडकर देखने का,
सब को अपनाकर एक साथ आगे बढ़ने का,
भारत का नाम विश्व में ऊँचा करने का,
और इकबाल के सूर में सूर मिलाकर कहने का,
“हिंदी है हम, हिंदी हैं हम,
वतन है हिंदोस्ता हमारा।”

- सुश्री रनेहल मधुकर जाधव कला भाग -२

भूल

जो कभी भूल न करता,
उसे भगवान कहते हैं।
जो भूल जानने के बाद भी भूल करता है,
उसे इन्सान कहते हैं।
जो भूल करके कुछ सीखता है,
उसे बुद्धिमान कहते हैं।
जो जान-बूझकर भूल करता है,
उसे बेईमान कहते हैं।
जो बार-बार भूल करता है,
उसे नादान कहते हैं।
जो भूल करके भी मुस्कुराता है,
उसे तो शैतान कहते हैं।

- कु. समीना जमादार कला भाग-१

कीमत

दुःखों के बिना खुशी की कीमत हो जाएगी कम,
खुशी है ज्यादा इस जगत में अगर ढूँढने जाएँ हम,
गिनो अपनी खुशियाँ तो दुःख लगने लगेंगे कम,
दुःख ही दुःख है, न है खुशियाँ यहां,
यह है तुम्हारा भ्रम
नही रोयेंगे दुःखो पर,
कभी खा लो यह कसम,
दुःख-सुख, सिर्फ हो सुख तो लगेगा,
फीका यह जीवन मर्म,
लडना है दुःखो से हमें, लेते हैं जनम,
झेल सको दुःखो को,
पा सको खुशियाँ करो ऐसे कर्म,
लडो दुःखों से न बनाओ इसे बेकारण अपना गम,
सामना करने से हो जाएगी सारी परेशनायियाँ खतम,
यह उपदेश देती सबको मेरी कलम,
बात है यह बिल्कुल सच्ची, झूठ नहीं कहतें हम,
दुःखों के बिना खुशी की कीमत हो जाएगी कम।

- कु. दमयंती जाधव कला भाग-३

कितना बदल गया इन्सान...

देख तेरे संसार की हालत क्या हो गई भगवान?

कितना बदल गया इन्सान।

पिछे पड गई इन्सानियत,
पैसा ही बन गया है भगवान,
कितना बदल गया है इन्सान।

छल-कपट से जीत लिया सब,

रिश्ते-नाते भी किए उस पर कुर्बान,

कितना बदल गया इन्सान।

नई पीढी की तो कुछ अलग ही शान,
गुटका-लगान खाके
मां-बाप को करते हैं परेशान,
कितना बदल गया इन्सान।

मां-बाप की किसी को नहीं है परवाह,

कहते हैं हमें पालना-पोसना इनका फर्ज ही है ?

कितना बदल गया इन्सान।

सरहद पर लडता है जवान,
लेकर मुट्ठी में अपनी जान,
पर देशद्रोही बिगाडते हैं
उनके बने-बनाए प्लॅन
कितना बदल गया इन्सान।

इस स्थिति से तरना है तो,

यही है एक ही उपाय,

सभी को बनना चाहिए अच्छा इन्सान।

- सुश्री जयश्री तोडकर

भ्रष्टाचार... एक अभिशाप

कोई अगर किसी से पूछे-

भ्रष्टाचार क्या है ?

वह कहेगा-

भ्रष्टाचार इक्किसवी सदी मे मिला प्रसाद है।

पर कोई मुझसे यह पूछे कि, भ्रष्टाचार क्या है
तो मैं कहूंगी-भ्रष्टाचार एक अभिशाप है।

इसी भ्रष्टाचार ने ही देश की जडे बनाई खोखली,

इसी भ्रष्टाचार ने नहीं दी बुद्धिमानों को नौकरी,

इसी भ्रष्टाचार ने नहीं दिया गरीबों को इन्साफ,

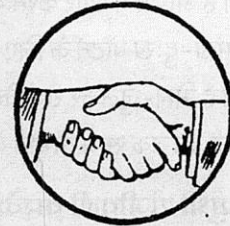
यह ड़स गया न्याय-व्यवस्था को बनके सांप,

अगर करना है दूर इस भ्रष्टाचार को-

तो हो जाओ एक और कर दो दूर

इस भ्रष्टाचार के अत्याचार को...!

- सुश्री मृणालिनी नलवडे कला भाग-३

डॉली

घनी घनीसी मुलायम उसकी जुल्फें है
रास्ते से ठुमककर जाती है जब जब वो
तब बच्चों से लेकर बूढ़ों तक
सभी का ध्यान जाता है उसपर
रहती है वो अपने में ही मस्त
हर वक्त अपनी अदाओं से करती है इशारें
कभी अपनी बालों को सवारे
नाम है उसका 'डॉली'
जनाब, ऐसी है हमारी कुत्तिया मतवाली

- सुश्री राजलक्ष्मी चव्हाण कला भाग-२

जिंदगी

जिंदगी है जीने के लिए
हँसकर बिताने के लिए।
जिंदगी है दर्द जानने के लिए
और उसे सुलझाने के लिए।
जिंदगी है आपस में प्यार करने के लिए,
सभी सुख-दुःख बाँटने के लिए।
जिंदगी है मिल-जुलकर रहने के लिए
आखिरी दम तक साथ निभाने के लिए।

- सुश्री संजीवनी वारके कला भाग-२

ENGLISH SECTION

*The world is too much with us; late and soon
Getting and spending, we lay waste our powers
Little we see in Nature that is ours;
We have given our hearts sway, a sordid boon.
This sea that bares her bosom to the moon,
The winds that will be howling at all hours
And are up-gather'd now like sleeping flowers,
For this, for everything, we are out of tune.
It moves us not. Great God I'd rather be
A pagan suckled in a creed outworn,
So might, I standing on this pleasant lea,
Have glimpses that would make me less forlorn,
Have sight of Proteus rising from the sea;
Or hear old Triton blow his wreathed horn.*

- William Wordsworth.

Contents

Prose Section

1. **Asha : A Ray of Hope** - *Miss Preetam Shivaji Shelar*
B.Com. II
2. **'To Eat or Not to Eat ?'** - *Miss Sangeeta Shamrao Mane*
B.A. II
3. **It is Never Too Late** - *Miss Madhavi Madhukar Gaikwad*
B.A. II
4. **Food Adulteration** - *Miss Rupa Rajendra Patil*
B. A. II

Poetry Section

1. **The Flowers** - *Miss Shradha Bhurke*
B.A. I
 2. **The Road Taken** - *Miss Mandakini Suryawanshi*
B.A. I
 3. **Find Happiness** - *Miss Aparna Utgadde*
B.A. III
 3. **My Valentine - My Sister** - *Miss Jayashri Todkar*
B.A. III
-

ASHA : A RAY OF HOPE

■ Miss Preetam Shivaji Shelar

B.Com. II

Kamala was restless after receiving a letter from her son. She wondered, was really Ramesh who had written the lines 'Aai, don't come now I am in hurry and Suman has got her workshops. We are very busy. When we will be free, I will write you a letter then come to me. Take care of yourself. Besides you have your company in the village here no one is going to share company with you. It will be better for you if you spend some time in the village.....' What a good thing she thought that her husband was not alive to see this transformed son, who has been controlled by his wife Mira. Kamala tore the letter and threw it in the dustbin with contempt. What else she would have done? It was silent afternoon everyone in the lane was inside their house. Only Kamala was feeling as if she was on the road under open sky alone.

He tried to sleep but it was impossible for her. She was twisting and wrigling her body as if she had great pain. She reminded the birth and childhood of Ramesh. They had no child even after many years of their marriage. They had

gone to Putrada temple and had taken vow that if they get a child they would visit the temple every year. Kamala was thinking, had I committed any mistake by not attending temple annually? Because the practise was over after the death of her husband. She started cursing herself for the mistake she had committed and woke up suddenly. Went in front of pujaghar and prayed the god, eyes filled with tears she was not uttering a word, yet she was saying something.

It was four o'clock in the afternoon. She went to bathroom sprinkled some water on her face, smoothed, her hair and crimped saree and went out. She did not know where she was going. People had started their work after afternoon siesta. They were asking after her health, son, his letter and she was giving casual answers. She came to her senses when she heard temple bells she retraced to the cobbled steps led towards the temple. She stood in the sanctum with folded hands, said nothing and just came out. As she stepped out of the temple a small boy who had been staring at her with open-

mouthed fascination. For a moment she was tempted to go near the boy but the next moment she changed her mind and went home hurriedly.

She could not forget the face of the child. Now and then it flashed in her mind and she became restless. She was thinking what was the connection of her with the boy. She had seen many boys and girls previously. But there was something very appealing in the face of the boy. In between she was thinking about Ramesh and Mira and was feeling lonelier than ever. Somehow she cooked rice and tried to swallow it, but it was very hard for her. Neighbouring granny came to chat with her. It was her routine. But today Kamala spoke with her without her mind in the talk. After sometime the granny went and Kamala was again absorbed for some time. The thought of her sons changed her behaviour. She could not sleep. She was thinking overnight.

She got up early in the morning after daily ablutions she performed puja, did all daily work and she waited for the evening. Why? She did not know.

At five in the evening she went hurriedly to the temple. Her eyes were searching the boy but alas! he was seen nowhere. She sat on the steps. She was totally dejected and to her surprise she saw the same boy was climbing the steps looking at her. She woke up and went to see him. Kamala stood transfixed. A strange feeling of satisfaction came over her. She asked him his name and he said, "Chhota." The name seemed a pet one

to her repeated her question and the answer was the same. He added everyone called him Chhotu and this is his real name. She inquired after his parents, house, school and an answer to all the questions was big 'No'! A pang of sorrow shot-through Kamala. Here was a poor little thing orphan and alone in this vast world. She glanced over his shoulders vaguely thinking about Ramesh and suddenly asked the boy, 'Do you like to come with me?' Chhotu said 'no' because he wanted permission from his aunty.

Kamala became curious to know who the aunty of Chhotu was? So she asked him, 'Where is your aunty?' and he pointed a finger towards a middle aged woman surrounded by many children. Kamala went near her and said, 'Namaskar, I am Kamala,' The woman greeted her and introduced herself. 'Namaskar, I am Asha the rector of Aniket Orphanage.' Everything was quite clear as sunshine before her. She looked at the faces of poor little children. They were quite happy in the company of each other and their aunty.

Kamala inquired after the orphanage. Asha invited her and insisted that she should visit the orphanage at least once. Kamala nodded and all the children moved along with their aunty. She had not seen these people earlier. In a nearby village this Aniket Orphanage had been started by Ashadevi before five years and she had devoted her life to this orphanage. Kamala went home and she missed the boy and Ashadevi, too.

Next day she determined something and woke up with great zeal. Prepared herself and boarded a bus that carried her to the village Sarangpur. When she got off the bus she made inquiry and somehow found the destination. When she entered the gate she was given warm welcome by Ashadevi and took her in her office. Kamala was very much happy to receive this warm welcome. After some time Kamala gathered all her courage and said, 'Can I adopt Chhotu?' The question was not so unexpected. Yet Ashadevi hesitated to answer. After sometime she spoke very gradually, 'See, Sister! first of all I have to ask Chhotu about it. And things are not so easy as you think it to be. It has a long legal procedure, physical, mental and economic condition the persons who wants to adopt a child is taken into consideration but all those things apart. First of all you have ask the child. Wait a minute I will call him and you ask it yourself' So, she went inside. Kamala was calculating. 'I have enough money left by my husband besides his pension so, there is no question of it. I have a house of my own and about physical condition, though I am above fifty I can take care of him.

Meanwhile, Chhotu came in the office and Kamala asked him hopefully, 'Would you like to come with me? She was expecting a positive answer but the boy said, "No" and Kamala was wonderstruck. She asked the reason of it and he said, 'I've got everyone here Aunty, my brothers and sisters, I don't want to go

anywhere'. Kamala was listening at the boy's saying. After some time he went inside and Kamala raised up to return. She took leave of Ashadevi and came back. She was thinking over the boy and what he said.

She had learnt a lot from the boy of ten who was orphan who could live without his real mother or father very happily then why she should not without her son? That little orphan boy taught her many things. Her mind was heavy before but within a moment the burden from her mind released and she sighed contentedly thinking 'I can too leave like Chhotu without least expectations of favour from others'. That night she slept peacefully without having a dream or a thought.

In the New Year, may your right hand always be stretched out in friendship, but never in want.

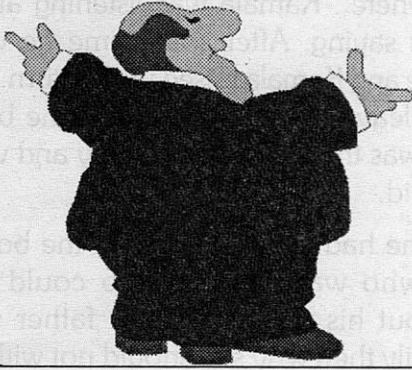
- Irish Toast

~~~~~  
*Nothing in man is more serious than his sense of humour; it is the sign that he wants all the truth.*

**-Mark Van Doren**

~~~~~  
There is no distance on this earth as far away as yesterday.

- Robert Nathan

'TO EAT OR NOT TO EAT?'

■ *Miss Sangeeta Shamrao Mane*

B.A. II

I really don't understand whether to eat or not to eat. When I see beautiful slim heroines and models I wonder how can they maintain themselves. My Granny says one should eat ghee and butter in young age that lasts for lifetime. The other day I read an article on fat consumption and struck to read not to eat fatty food as it is a welcome invitation to various diseases. My mother says when she was young she ate whenever was given without hesitation and her parents were never worried about her malnutrition. And now there was no variety of doctors as they are today. 'Doctors of Nutrition,' 'Doctors of Diet', 'Doctors of Weight loss', 'Doctors of Weight Gain', and what not. We run after them for one reason or the other.

As my mother said she was list worried about obesity caused by eating when she was young but I beg to differ. No longer is this virtue in today's civilised world. Becuase everyone is living under the threat of diseases and stress caused by obesity. Therefore, job of today's housewife has been rather difficult. She

has to be a child psychologist - cum - nutritionist, the little woman behind the successful (healthy) man, besides being an ordinary wife and mother.

It is all right again but when there is question of choices one gets baffled. Another area of debate is which oil is useful some people say soya, sunflower, saffola the other would say groundnut oil is the best, what all ordinary man does is he buys sometimes this and the other day some different. Same is the case with tea. Since childhood it was fostered in our mind that tea is hazardous to health and coffee likewise contains poisonous element but new inventions foster in our mind that three cups of tea a day are helpful to keep our heart in healthy condition. Salads from raw vegetables are good for kids and adults, I read, because they provide fiber and give necessary vitamins hence prevent constipation so I started eating raw food daily much to the disgust of my taste. The next week I read that well washed vegetables meant the loss of valuable water, soluble vitamins. Again I was in quandry 'wheather to it or

not to eat' and to the greater surprise and disgust I suffered due to gaestro and our good old doctor advised to avoid raw vegetables. Moreover this salad eating business came to an end after reading an article protesting the idea of raw food because we do not know the conditions in which vegetables are grown and transported.

Somewhere I heard about use of pesticides over crops which are hazardous. They cause various diseases. Therefore I suggested my mother to wash rice, dal, vegetables thoroughly but again I came to know that washing of grains and vegetables means great loss of vitamins and nutritious elements. Hand polished rice was recommended by my doctor but I saw increasing craze for polished white and shining rice. Mother said that she never heard this craze for Basamati in her youth. Again the question remains with milk. When I saw the advertisement on T.V. about a glassful milk everyday. I was inspired and started taking milk and was very much pleased because I was under impression that then I was the healthiest indeed and this idea of mine shattered by an article written by a modern rishi, saying 'no animal drinks milk of other animal and milk in animals is provided to infants only. Once they become capable to walk and get their own food they do not consume milk.' That means nature does not allow any animal to consume milk for lifetime but only human beings drink milk of another animal which is ridiculous and unnecessary according to him. So, the

result is quite clear. I left drinking milk.

Indian spices have medicinal property, I heard it somewhere therefore use of spices in Indian food is made deliberately. Once I believed no food on the earth would have been tastier than Indian food enriched by various spices. I read a book also explaining importance of each spice grown in India and used in kitchen while preparing food but this belief in Indian use of spices shattered when my cousin, who has become doctor recently, declared one day 'stop eating spicy food' which is not useful for our health. I was so baffled that I really did'nt understand what to do.

And then arose a puzzling problem, indeed! non-vegetarian food, you know ! My granny says that stock of mutton, bones etc. is useful to get strength and to overcome weakness. We see people are crazy after non-veg food. It is not necessary to describe here how non-veg lovers devour it. I have seen some people who are adicts of such a food. But vegetarinas are known to be healthier and live longer than their meat eating counter parts. Today, in foreign countries, who are basically meat-eaters there is a wave of being vegetarian. The question in mind remains unanswered whether we are pure vegetarians?

The list will be longer. I am yet in bafflement but sometimes I tend to believe in my granny's doctrine. She says one should eat that food which one can digest without calculating its repurcussions.

IT IS NEVER TOO LATE

■ *Miss Madhavi Madhukar Gaikwad*

B.A. II

Many a time we have people saying, 'But it is too late now.' About young generation which is going out of control, about spoiled political atmosphere, about unsuccessful marriage ties, about unfulfilled hobbies but in my opinion this is feeble excuse to escape from challenges of life. There is never too late to redeem past mistakes never too late to make a fresh start.

One of my grandfather's friend retired recently. All the colleagues and family members were a little bit worried about him. After spending 38 years of busy life suddenly he was going to meet a new life where there is no hurry for anything. Clock was immaterial in this serene but lusterless life but to everyone's surprise the next day of his retirement day was as if new day of his new life. He woke up early in the morning and went for jogging. Came back so contentedly as never before. He later on went to his music room and listened music and height of it was when he went for music class, in the evening. Every family member was worried but day by day he was engaging

himself in various activities and was feeling younger. He used to say musingly that it was his new 'Janma'. I was really inspired by him as well as by Seema aunty who lives in my neighbourhood.

Seema aunty is a middle aged woman who has two sons. One is an engineer and the other one is an officer in a bank. All day long she used to spend most of her time in front of T.V. watching family soaps. She was getting bored, feeling restless to realise her emptiness. One day while watching a serial she saw the famous dancer and actress Sudha Chandran. She knew that Sudha Chandran is a woman of great strength physical as well as mental. Seema aunty knew how she overcame the mishap which had taken place in her youth and now how she has 'stood up on her own legs.' Seema aunty was inspired by her life story and on a particular moment decided to join Bharatnatyam class. Her both the sons were quite baffled. Her husband, Ramesh Uncle, was greatly surprised. Nothing created hindrance in the determination of Seema aunty. She not only joined the

class but also learned the art very gradually and started performing publicly. I think when the middle-aged woman can reach such a height in her life why should not we ? We are young dynamic and we must be ready to accept the challenges of life.

Lamenting over past mistakes without amending them in the greatest sin according to me. It happens that certain things remain unattainable in our life but one should not give them up hopelessly. Churchill started his hobby of painting when he was forty plus. When he was wandering aimlessly he saw paintbox meant for school children. He bought it immediately and started painting. He was so much absorbed in the hobby later in his life that he gave a suggestion to all those persons who are frustrated in their life to have a paintbrush and to give a try. Painting is really an absorbing hobby. The story of Churchill is not only inspiring but is worth imitating.

We hesitate to start afresh. Many times various ideas born in our mind but before getting proper shape they die down supported by innocent looking excuse, 'it is too late'. But friends let's not get complexed. There are many examples of great people who started new things in their life when they had crossed their sixties.

In the last week by chance I attended a programme arranged by a group meant for senior citizens. I saw variety of people there engaged in various activities. They

were very happy to find the new arena of their life. I really felt ashamed of myself and eventually the young generation who spent most of their precious time in giving excuses for this matter or that.

Friends, let us take a lift which we get from these various people. Why not search our mind and explore if there is some good deed left undone? Even if a long time has elapsed, let us not assume that it is too late.

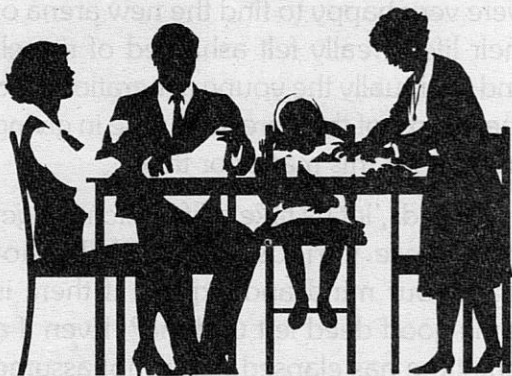
'What is Life ?'

- Life is beautiful* - *Worship it*
- Life is a challenge* - *meet it*
- Life is a dream* - *realise it*
- Life is sorrow* - *overcome it*
- Life is tragedy* - *face it*
- Life is song* - *sing it*
- Life is game* - *play it*
- Life is promise* - *fulfill it*
- Life is struggle* - *accept it*
- Life is duty* - *perform it*
- Life is journey* - *enjoy it*

- *Collected by*

Aparna Ulagadde

B. A. III

'FOOD ADULTERATION'

■ *Miss Rupa Rajendra Patil*

B.A. II

It is right of every human being to get pure things. Do we get pure things? Lamentably answer is no. Adulteration of food is so rampant today that our life has been threatened by it.

Adulteration of food in India is practised by the trade. As the consumers want to get maximum things at minimum rates. To check malpractices prevention of food Adulteration Act was passed in 1954 and came into force from June 1, 1955. It requires that food be pure, wholesome and honestly labelled. The definition of adulteration is 'The addition of a foreign or an inferior substance and the removal of a vital element. Adulteration may be intentional or unintentional but - most of the times it is harmful.

In intentional food adulteration certain things are used such as starch, coal, cowdung powder, chips, stones, colours, mud, chalk powder, water, saccharine, etc.

The age old quarrel of housewives with milkmen is wellknown to everyone as

water in milk is commonly used that one can not find out the quantity of adulterant. Same is the case with ghee and butter very commonly Vanaspati is mixed in it. In Khoa, too, starch is used commonly. In edible oils, mineral oil, castor oil is mixed. In sweetmeat and Ice-cream a non permitted coal tar dye is used. In hing soap stone is mixed or some other earthy matter is also used. In tea-leaves, husk with colour is mixed.

Today contamination through water causes various diseases. As various solids are dissolved in water they can not be separated which causes kidney and diseases related to digestion. There should be a treatment form of water but unfortunately it is not in existence. Pesticides used for crops are mingled in water now a days mineral water has been supplied in packed bottles but one can not say surely whether it is pure or not.

Various objects are used for adulteration in honey, pulses, coffee, tea, chilli powder etc. various non-permitted colours are used. In red chilly powder sudan red is

mixed. When it was exported to France it was readily rejected. Sudan red so dangerous that even in industries it is not used. Ex-licence of such exports were cancelled immediately. But unfortunately in India such quick actions are not taken.

To give extra shine and glitter to fruits and vegetables cheap oils are used. So we should beware of most attractive, shiny fruits and vegetables. Shiny red apples, violet brinjals may be tempting but smell test should be made before buying. To our great surprise artificial colour is used in watermelon and saccharin is used to sweeten it.

Raw food such as meat, fish, milk and vegetables grown on sewage are likely to be contaminated with harmful microorganisms. After cooking, some microorganisms are generally destroyed but some remain undisturbed such contaminated food causes serious illness. In cereal products, defectively processed meat and fish, egg, raw vegetables grown on sewage exposed food or sale in unhygienic surroundings, contaminated milk and milk products, raw vegetables, cause various symptoms like nausea, vomiting, abdominal pain, diarrhoea, salivation, fever, septic, sore throat, muscular pains and life is endangered by various diseases like cancer, liver damage, anaemia and even death.

Metallic contamination can cause anaemia, insomnia, muscular paralysis and brain damage. Fish caught from

contaminated water, mercuric salt, affect brain. Fruits sprayed by lead arsenate, drinking water cause dizziness, chill, cramps and paralysis leading to death. Food contaminated by rat poison create muscular twitching and convulsions. Water or beer contaminated by cobalt causes cardiac failure. Acid foods in contact with tarnished copper ware cause paralysis and even brain damage. Food stored in galvanised iron ware causes vomiting and dizziness. Contamination of pesticides in all types of foods causes acute or chronic poisoning causing damage to liver, kidney, brain and nerves leading to death.

Incidental adulteration also causes damage to human body, simultaneously there are packaging hazards like polyethylene, polyvinyl chloride and allied compounds are used to produce flexible packaging material create a health hazard. There are some newer adulterants such as toxic lentils, flours made from mouldy wheat, animal fat in bakery products and industrial contaminants etc.

Effective means of food quality can be achieved by legislative measures, certification schemes and public participation and involvement in the programme. The Indian government has created agencies and institutions to contract this menace. Number of regulations are made, food inspectors are given power to fight against this evil. Fruit products order, meat products order, cold storage order has been made. There is

also Bureau of Indian standards The FPO, PFA are enforced by the Department of Health. The AGMARK is set up. A lot of care is taken in laying down the AGMARK grade and in affixing the AGMARK quality label. There is and Export Inspection Council, Consumer protection Act has been made FAO, WHO food standard programmes are carried out.

In spite of all these efforts adulteration and contamination has been continued.

Common man is unaware of all these and is victimized everyday. We can do at least simple tests of touch, smell and examine to find out adulteration in ghee and butter we can take a melted ghee and hydrochloric acid and add a pinchful of cane sugar after five minutes crimson colour in lower acidic layer shows the presence of vanspati. Milk can be tested either by lactometer or by simple test of dropping milk on a polished vertical surface. The drop of pure milk either stops or flows slowly leaving a white trail whereas adulterated milk with water flows immediately, coloured tea leaves sprinkled on wet filterpaper would immediately release added colour.

Adulterated tea dust sprinkled on lime shows colour proving presence of coal tar dye. In sugar chalk powder is mixed. Such sugar dissolved in a glass of water settles down chalk at the bottom. Papaya seeds can be separated out from pepper as they are shrunken oval in shape and greenish brown or brownish black in colour. A

hydrochloric acid test proves adulteration of trumeric. Iron fillings in rawa can be found out by moving a magnet through it. Stirring of a spoonful of simple salt in a glass of water proves mixing of chalk powder in common salt as chalk powder is insoluble it settles down. Adulterated pulses can be kept immersed in water for half an hour after stirring colour separates.

There are very simple tests that we can do at home. At the same time awareness is very important which must be fostered very deliberately. Orientation of consumers is essential. Adulteration is so common that it is said comically perhaps we may not digest pure food.

What is EDUCATION

- E - *Etiquette*
- D - *Discipline*
- U - *Understanding and Universality*
- C - *Creativity*
- A - *Awareness*
- T - *Transformation*
- I - *Integration*
- O - *Optimist*
- N - *Nobility*

- Collected by
Aparna Ulagadde, B. A. III

'OPTIMISM'

■ *Miss Lalita Tukaram Patil*

B.Com. II

An optimistic is definitely a much better fighter in the battle of life than a pessimist. That's why be so strong that nothing can disturb your peace of mind.

Life is not all fun teasy going, far from it there are many rough times and for the most part we let the hard times dull our enthusiasm. We are always not and bothered, have hasitation, fear while carring out any work. Whi it is? When we want to do something that seems to be at dead end, then remember only one thing that is "I cand do it, I will do it". It really works because everyone is gifted with some strenths, only we have to realisete. We can not real know what super a complishments are waiting insides. What ever we do is entirly depends on alls and we are doing it in according with our morals and principals and these are based on our attituded and self esteem. What's inside of us that makes us go up in our attitude. Most of our attitude worshiped durring our formative years and a depends upon the envirnment around us. Now lets start to observe up to how much

extend we affects the envirnment or viceversa. Second one is self-esteem.

Self-esteem is the way we feel about ourselves. Poor self-esteem leads to lack of self respect. If you have infiriour feeling for yourselves then you will be a maximiser always build positive self. Because it makes up to build a popoptimistake attitude and believe and when we become the believer and ourselves then we will be on the road which lives us to our ambition. Positive self-esteem makes a person self motivated and ambitious. Therefore self-esteem and attitude are the two sides of a coin and it helps to extend our vision and shows how big the world is.

Superstition is foolish, childish, premitive and irrational - but how much does it cost you to touch wood ?

-Judith Viorst

Poems.....

The Flowers

*The flowers you had given
are still fragrant and fresh.
My lost mind is still searching
the way your flowers have shown.
Those flowers create pangs
perhaps those may not touch you.
Memories of those moments cluster
when a question pierces my mind.
Why after all you did give
me these TWO Flowers ?*

Miss Shradha Bhurke

B. A. I

The Road Taken

*I always think about the road taken.
Many questions arise
sometimes positive, sometimes negative.
The road taken is not of choice
But it is of a compulsion for me.
I have to lead the road which cannot be
changed.
It is full of dangers and difficulties
Because my road is of an Indian Woman.*

Miss Mandakini Suryawanshi

B. A. I

Find Happiness

*Find happiness in nature
in the beauty of mountain
in the serenity of the sea.
Find happiness in friendship
in the fun of doing things together
in sharing and understanding each other
Find happiness in your family
in the stability of knowing that someone
cares in the strength of love and honesty.
Find happiness in yourself
in your mind and body
in your values and achievements
Find happiness in good and honest deeds*

Miss Aparna Utgadde

B. A. III

My Valentine - My sister

*You are my Valentine
You are my lifeline
You stay with me
like the sunshine.
You gave me
All the fun and fine
You introduced me of mine
And told to always shine
You gave me all kind of love,
So I am your beloved one.*

Miss Jayashri Todkar, B. A. III

अ
ह
वा
ल

वि
भा
ग

अं त हं ग

- जिमखाना अहवाल
- राष्ट्रीय छात्र सेना (N.C.C)
- राष्ट्रीय सेवा योजना (N.S.S.)
- प्रौढ व निरंतर शिक्षण समिती
- स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन आणि व्यक्तिमत्व विकास समिती
- वादविवाद मंडळ
- तक्रार निवारण समिती
- लोकसंख्या शिक्षण मंडळ
- मराठी वाङ्मय मंडळ
- हिंदी साहित्य मंडळ
- इंग्लिश फोरम
- सामाजिक शास्त्र मंडळ
- निसर्ग व पर्यावरण जाणिव जागृती मंडळ
- योगा व स्वास्थ्य जागृती मंडळ
- कॉमर्स फोरम
- विविध कला व गुण विकास मंडळ
- गुंजारव भितीपत्रक अहवाल
- प्राध्यापक प्रबोधिनी
- कमला हेल्थ क्लब
- सहल विभाग
- लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती
- माजी विद्यार्थिनी संघ
- अपयशातून यशाकडे
- ग्रंथालय अहवाल
- प्रसिद्धी विभाग
- विद्यार्थिनी कल्याण निधी विभाग
- साक्षरता अभियान
- वार्षिक दिन अहवाल
- आर्ट सर्कल
- विद्यार्थिनी मंडळ
- यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ पदवी आणि संगणक अभ्यास केंद्र

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ प्रसंगी विद्यार्थिनींच्या कलागुणांचे कौतुक करतांना प्रमुख पाहुणे माजी खा. उदयसिंहराव गायकवाड व संस्थेचे पदाधिकारी

कमला महाविद्यालयाचा आदर्श विद्यार्थीनीचा पुरस्कार स्विकारताना कु. दिपाली पाटील

ऑल इंडिया सिक्कीम ट्रेक मध्ये आमच्या सहभागी कॅडेट माधुरी जोशी, कॅडेट निलीमा पाटील, सार्जेंट शुभांगी कदम

सार्जेंट दिपाली पाटील दिल्ली येथील S.S.B. ट्रेनिंगच्या कोर्स मधील अडथळा शर्यत पार करताना

N.C.C. 'डे' मधील आमच्या यशस्वी विद्यार्थिनी

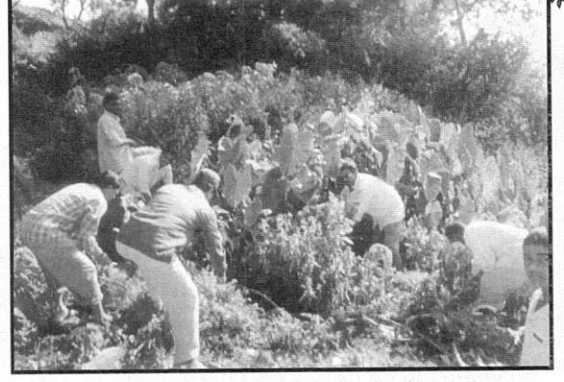

N.I.C. कॅम्प नागपूर येथील स्मार्ट कॅडेट पारितोषिका- सोबत कॅडेट - कालिंदी नाईक निंबाळकर

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

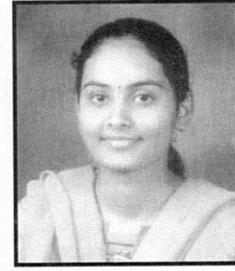
मौजे धबधबेवाडी येथे ग्रामस्वच्छता करताना
एन.एस.एस.च्या विद्यार्थिनी

मौजे धबधबेवाडी येथे राष्ट्रीय सेवा योजने तर्फे श्रमसंस्कार
शिबिरामध्ये ओढ्यातील केंदाळ काढताना एन.एस.एस. च्या विद्यार्थिनी

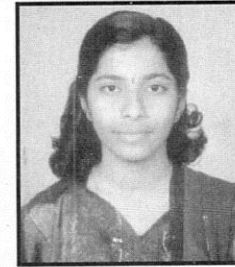
कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा प.पू. काकाजी यांच्या जयंती दिनी
रक्तदान करताना एन.एस.एस. व एन.सी.सी. च्या विद्यार्थिनी.

कु. दिपाली प्रताप पाटील
कोल्हापूर जिल्हा वकृत्व विकास समिती आयोजित
राज्यस्तरीय वकृत्व स्पर्धेत दुसरा क्रमांक
प्राप्त करणारी आमची वादविवाद पटू

स्पर्धात्मक परीक्षा मार्गदर्शन आणि व्यक्तिमत्व विकास
समिती आयोजित उद्योगजकता शिबिराचे उद्घाटन
करताना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील

कु. प्रियदर्शिनी मोरे
परामर्ष विचार प्रतिष्ठान कोल्हापूर व नरेंद्र विद्यापीठ, कोल्हापूर
यांनी आयोजित केलेल्या जिल्हास्तरीय निबंध लेखन
स्पर्धेत अनुक्रमे प्रथम व द्वितीय क्रमांक प्राप्त

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

लोकसंख्या विस्फोटाचे दुष्परिणाम प्रकट करणारा प्रयोगशील उपक्रम.

चंद्रकांत मांडरे कलासंग्रहालयास अभ्यासपूर्ण भेट देणाऱ्या मराठी वाडमय मंडळाच्या विद्यार्थिनी.

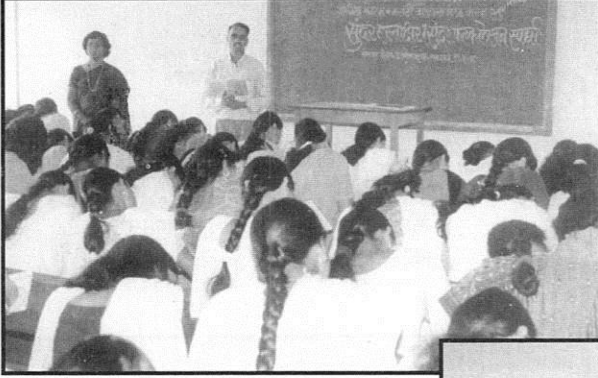

कमला महाविद्यालयाची माजी विद्यार्थिनी व कवयित्री सौ. मयुरी सावंत यांच्या 'पर्णधून' या काव्यसंग्रहाचे प्रकाशन करताना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील

'हिंदी दिना' निमित्त आयोजित 'हिंदी काव्य में हास्य व्यंग' या विषयावर 'हास्य तरंग' व्यक्त करताना डॉ. आनंद वास्कर

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

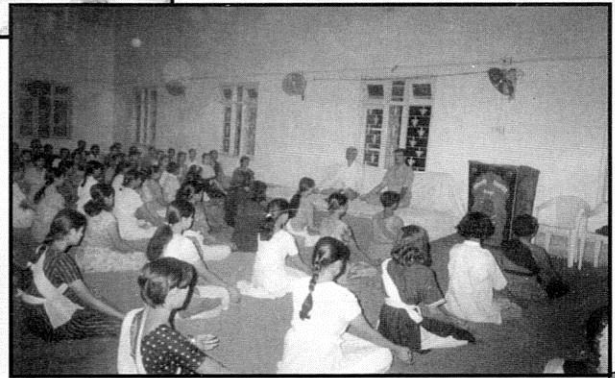
इंग्लिश फोरम व मराठी वाङ्मय मंडळ
आयोजित सुंदर हस्ताक्षर व फलक लेखन स्पर्धेत
सहभागी विद्यार्थिनी.

कमला नेचर लव्हर्स क्लबच्या विद्यार्थिनी
निसर्गाच्या सानिध्यात पक्षीनिरीक्षण करताना

नैसर्गिक तेल संवर्धन कार्यक्रमांत मनोगत व्यक्त
करताना कमला नेचर लव्हर्स क्लबच्या
विद्यार्थिनी.

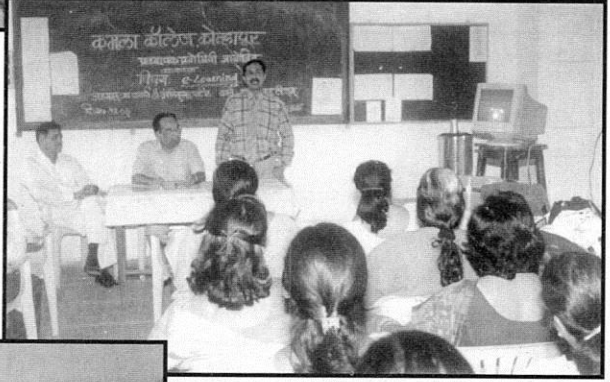
'योगाय नमः'
'निरोगी स्वास्थासाठी योगसाधना'
या उपक्रमांत सहभागी विद्यार्थिनी.

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

प्राध्यापक प्रबोधिनीच्या उपक्रमात
'बोरकरांची कविता' या विषयावर विचार
मांडताना प्रा. सुजय पाटील

प्राध्यापक प्रबोधिनीच्या उपक्रमात
'ई-लर्निंग' या विषयावर विचार मांडताना
श्री. टी. एम. गरुड

'सागर किनारी...' गणपतीपुळे येथील
सहलीचा मनमुराद आनंद लुटताना
आमच्या विद्यार्थिनी.

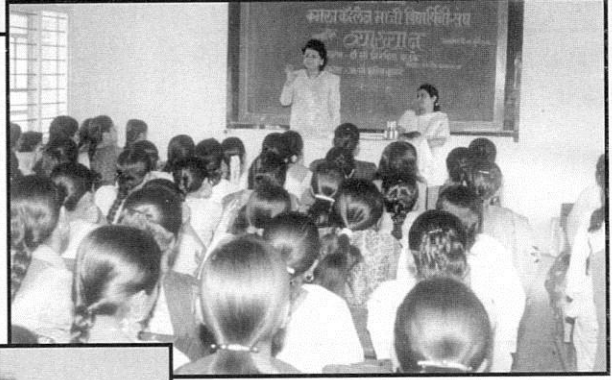
'आम्ही इतिहास कन्या'
बुलंद इतिहासाचा साक्षीदार
'विजयदुर्ग' च्या सानिध्यात
आमच्या विद्यार्थिनी.

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती आयोजित 'बोलत्या व्हा' कार्यक्रमांत मनमोकळेपणाने विचार मांडताना कु. भक्ती कुलकर्णी.

कमल कॉलेज माजी विद्यार्थिनी संघामार्फत आयोजित व्याख्यानात 'वैवाहिक समायोजन' या विषयावर विचार मांडताना डॉ. निवेदिता फडके

'मना करा रे प्रसन्न !'
अपयशातून ... यशाकडे
या कार्यक्रमांत मार्गदर्शन करताना
मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील व
इतर मानोसपचार तज्ञ व सहभागी विद्यार्थिनी.

विद्यार्थिनींच्या दळणवळणाची समस्या सोडविण्यासाठी तक्रार निवारण समितीमार्फत आयोजित कार्यक्रमांत के.एम.टी. बस पास वितरण समारंभात विचार मांडतांना महापौर मा. मारुतिराव कातवरे

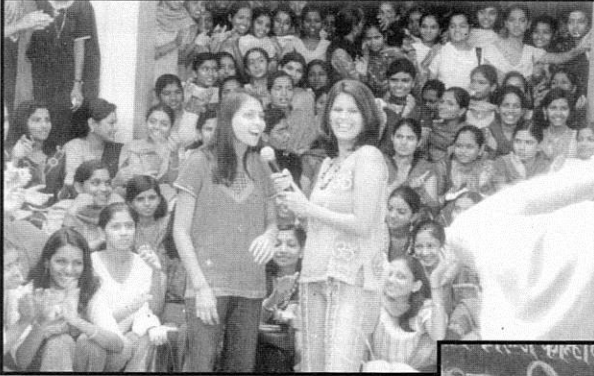

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

राज्यस्तरीय पारितोषिक प्राप्त आमचा पथनाट्य संघ 'शिक्षणाचा बाजार' हे पथनाट्य सादर करताना

'आर्ट सर्कल' च्या विद्यार्थिनी अल्फा टीव्ही मराठी च्या एकांकिका स्पर्धेत एकांकिका सादर करताना

'कॉलेज माझी जान' या कार्यक्रमांत ई टी.व्ही. मराठीच्या कलाकारांसमवेत आमच्या विद्यार्थिनी.

'आदर गुरुजनांचा' 'शिक्षक दिना' निमित्त मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांना अभिवादन करताना आमच्या विद्यार्थिनी

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

'अशी असवी कविता....'
काव्यवाचन स्पर्धेत कविता सादर
करताना कु. कल्पना आडे

'यांना कस विसरून चालेल ?'
चेतना अपंगमती संस्थेतील विद्यार्थ्यांबरोबर
मैत्रीपूर्ण संवाद साधताना आमच्या
मानसाशास्त्र विभागाच्या विद्यार्थिनी.

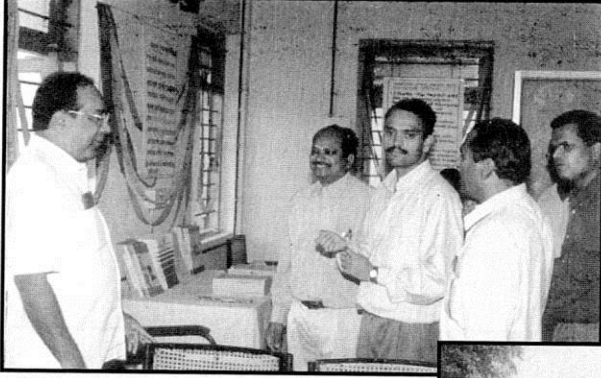

वारणा दूध संघास अभ्यासपूर्ण भेट देणाऱ्या
आमच्या समाजशास्त्र विभागाच्या
विद्यार्थिनी.

कै. ति. काकाजींच्या पुण्यतिथी निमित्त
आयोजित कार्यक्रमांत
'मुख्य शिक्षण-एक दुर्लक्षित व वाट चुकलेला विषय'
या विषयांवर विचार प्रकट करताना गोव्याचे
माजी शिक्षणमंत्री प्रा. गोपाळराव मयेकर

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

'ज्ञान गंगा घरोघरी'

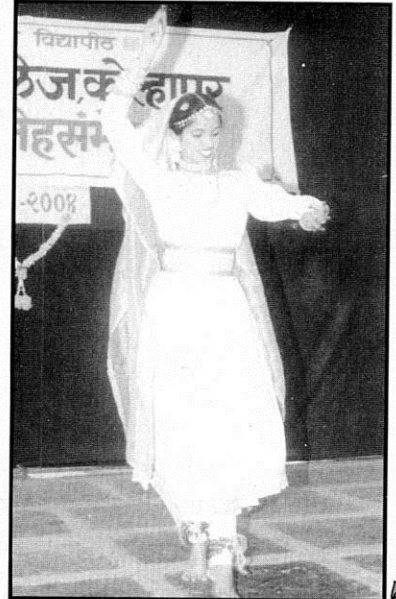
यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या
कमला कॉलेज मधील अभ्यास केंद्र
कार्यालयाच्या उद्घाटनप्रसंगी
मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील
केंद्र संचालक प्रा. नेताजी पोवार व इतर

'ज्ञान गंगा घरोघरी'

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या
कमला कॉलेज मधील पूर्व तयारी सप्टेंबर २००३
ची 'प्रथम बॅच'

वार्षिक दिनानिमित्त आयोजित फुड फेस्टिव्हलचे
उद्घाटन करताना प्रा. डॉ. भारती शेळके

'कथक नृत्य'

सादर करताना कु. स्वेता नाझरे

उपक्रमशील 'कमल दलांचे' विखुरले परागकण

'ईस्ट अॅण्ड वेस्ट' भारतीय व पाश्चिमात्य
नृत्याचा उत्कट मिलाफ सादर करताना
आमच्या विद्यार्थिनी

'माँ तुझे सलाम'
देशप्रेम विषय गीत सादर करताना
आमच्या विद्यार्थिनी.

'गंगु बाजाराला जाते'
कोळी नृत्य सादर करताना
आमच्या विद्यार्थिनी.

युवक महोत्सवातील पारितोषिक
प्राप्त 'जोगवा नृत्य' सादर करताना
आमच्या विद्यार्थिनी.

‘वराच्या अती अपेक्षांचा अंत’ (पेट्रसिल स्केच)

सन १९९४

॥ वधू पाहिजे ॥

अपेक्षा : उच्चविद्याविभूषित, उच्चभू, स्वजातीय, आकर्षक, गोरी, उंच, लांब केस, कलानिपूण, गृहकर्तव्यदक्ष, नोकरीवाली, कॉम्प्युटर साक्षर, चष्मा नको, पत्रिका, रक्तगट, वगैरे, वगैरे, वगैरे

सन १९९८

॥ वधू पाहिजे ॥

अपेक्षा : उच्चविद्याविभूषित, स्वजातीय, आकर्षक, गोरी, कलानिपूण, गृहकर्तव्यदक्ष, नोकरीवाली, वगैरे, वगैरे

सन २००१

॥ वधू पाहिजे ॥

अपेक्षा : उच्चविद्याविभूषित, आकर्षक, गृहकर्तव्यदक्ष, वगैरे

सन २००४

॥ वधू पाहिजे ॥

अपेक्षा :

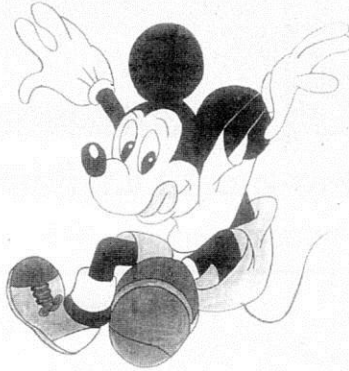
..... (Only Vadhu).

अती केली आशा, पदरी पडली निराशा

कु. समिना जमादार

बी.ए. भाग १

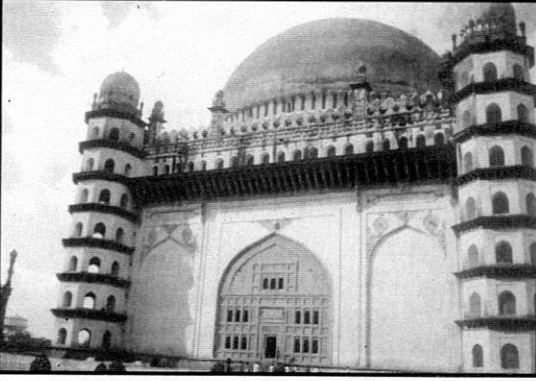
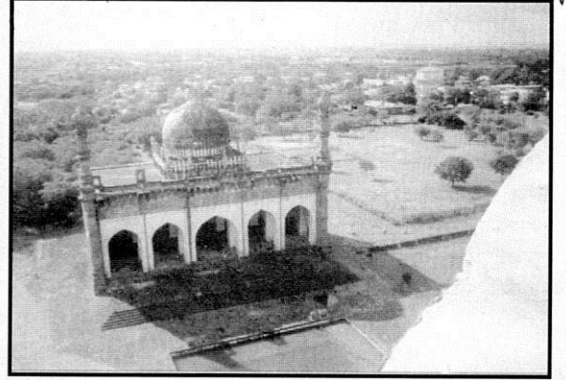
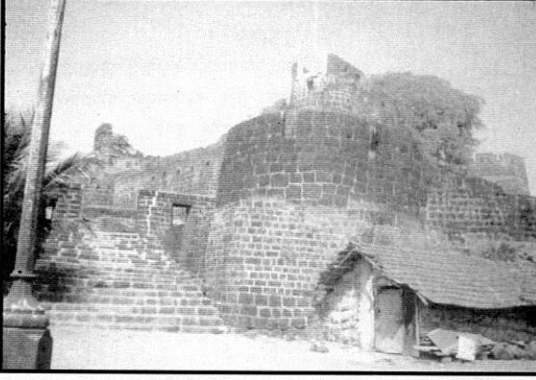
(टॉटर कलर पेंटिंग्ज)

कु. सोनीया काशिद

बी.ए. भाग १

कलाविष्कार

वैभवशाली स्थापत्यकलेचे साक्षीदार

सर्व छाया : कु. राजलक्ष्मी चव्हाण बी.ए. भाग २

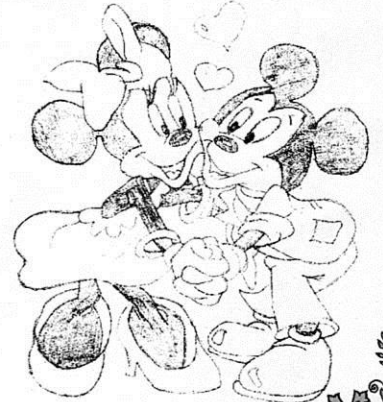
(पेन्सिल स्केच)

2004

कु. गायत्री जावीर बी.ए. भाग १

जिमखाना अहवाल

कमला महाविद्यालयाच्या सिनियर संघाने बास्केट बॉल, व्हॉलीबॉल, हॅण्डबॉल, खो-खो, ज्यूदो, शूटिंग, अॅथलेटिक्स, बॉक्सिंग, बुद्धिबळ इ. क्रीडा प्रकारामध्ये कौतुकास्पद यश मिळविले. आंतरविभागीय स्पर्धेत खो-खो संघाला तृतीय क्रमांक मिळाला. तसेच अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ स्पर्धेकरीता विद्यापीठाच्या संघात खो-खोमध्ये कु. सुप्रिया बेडेकर, उज्ज्वला काटे यांची निवड झाली व महाराष्ट्र आंतरविद्यापीठ अश्वमेध, अमरावती या स्पर्धेकरीता बास्केटबॉल संघामध्ये कु. अनुराधा सावंत व सुप्रिया बेडेकर यांची निवड झाली. महाविद्यालयाच्या क्रिकेट संघाने कौतुकास्पद कामगिरी केली व अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ स्पर्धा पाँडिचेरी येथे झालेल्या स्पर्धेकरिता कु. ज्योती काटकर, प्रीतमराजे व मंदाकिनी सूर्यवंशी यांची निवड झाली.

कनिष्ठ विभागाच्या संघाने विविध क्रीडा प्रकारात सहभाग घेत खो-खो व व्हॉलीबॉलमध्ये शहरस्तरावर विजेतेपद मिळविले. तसेच टेबल टेनिस संघाने जिल्हास्तरावर अजिंक्यपद मिळवून विभागीयस्तरावर उपविजेतेपद मिळविले.

जिमखाना विभागाच्या सर्व यशस्वी उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

जिमखाना विभाग संचालिका

- प्रा. श्रीमती एस. एम. काळे

- प्रा. श्रीमती एस. एस. पाटील

राष्ट्रीय छात्र सेना (N.C.C) अहवाल

कमला महाविद्यालयातील राष्ट्रीय छात्रसेनेच्या वीरांगणांची घोडदौड सतत चालूच आहे. मागील वर्षीच्या घोडदौडीपेक्षा एक पाऊल पुढेच पडलेले दिसून येते.

शैक्षणिक वर्ष २००३-२००४ मध्ये विविध ठिकाणी झालेल्या कॅम्पमध्ये आमच्या विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या व त्यांनी चमकदार कामगिरी करून दाखविली. ११ कॅडेटस्नी अॅन्युअल ट्रेनिंग कॅम्प पूर्ण केला. तसेच १४ कॅडेटस् 'बी' प्रमाणपत्र परीक्षा व १२ कॅडेटस् 'सी' प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण झाल्या. त्याचबरोबर २ कॅडेटस्नी 'नॅशनल इंटिग्रेशन कॅम्प नागपूर' येथे पूर्ण केला. या कॅम्पमध्ये कॅडेट कालिंदी नाईक निंबाळकर हिला 'सुवर्णपदक' व 'स्मार्ट कॅडेट' या किताबाने गौरविण्यात आले. यावर्षी S.G.T. दिपाली प्रताप पाटील हिची S.S.B. स्पेशल ट्रेनिंग दिल्लीसाठी कोल्हापूर विभागातून एकमेव निवड झाली मिलीटरी सर्व्हिसेस मध्ये डायरेक्ट एन्ट्री कॅडेट विभागातून तिची झालेली निवड विशेष महत्वाची वाटते. तसेच महाविद्यालयात व इतर ठिकाणी वेळोवेळी आयोजित केलेल्या रक्तदान शिबिरात, सायकल रॅलीमध्ये व इतर सांस्कृतिक कार्यक्रमांत विद्यार्थिनींनी सहभाग घेऊन योग्य कामगिरी पार पाडलेली आहे.

राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- 2/Lf श्रीमती वर्षा साठे

एन्.सी.सी. विभाग प्रमुख

राष्ट्रीय सेवा योजना (N.S.S.)

“ समाजसेवा हीच खरी ईश्वरसेवा ” हा मुलमंत्र नवीन पिढीला देऊन स्वतःचे व समाजाचे वैचारिक आरोग्य निरोगी ठेवणारी समाजोपयोगी योजना म्हणजे राष्ट्रीय सेवा योजना होय. या योजनेत आमच्या महाविद्यालयाच्या १५० विद्यार्थिनी व ४ प्राध्यापक कार्यरत आहेत. अहवाल सालात या योजनेअंतर्गत राबविण्यात आलेले उपक्रम खालीलप्रमाणे.

१) ऐतिहासिक पन्हाळ गडाच्या पायथ्याशी वसलेले मौजे धबधबेवाडी ह्या दत्त घेतलेल्या खेड्यात सदस्य विद्यार्थिनींनी व प्रकल्प अधिकारी यांनी वर्षभर विविध लोकोपयोगी उपक्रम संपन्न केले. त्याठिकाणी २०-११-२००३ ते २९-११-२००३ या १० दिवसांच्या कालावधीत श्रमसंस्कार शिबीर घेण्यात आले. या कालावधीत शारीरिक व वैचारिक श्रमाचे प्रामुख्याने कार्य केले गेले. याप्रसंगी सदर गावामध्ये श्री. अनिल चव्हाण जिल्हा सचिव अंधश्रद्धा निर्मुलन समिती, प्रा. रेखा पंडित, प्रा. सुखदेव भोळे शिवजी विद्यापीठ राष्ट्रीय सेवा योजना समन्वयक इ. तज्ञ मान्यवर व्यक्तींचे अंधश्रद्धा निर्मुलन, स्त्रियांचे आरोग्य, ग्रामस्वच्छता इ. विषयांवर व्याख्याने आयोजित करण्यात आली.

२) शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर च्या वतीने शिवाजी विद्यापीठ सौंदर्यवृद्धी उपक्रम राबविला जात आहे. त्या उपक्रमांतर्गत वृक्षारोपणाचा कार्यक्रम आयोजित केला होता, त्यावेळी आमच्या विद्यार्थिनींनी विद्यापीठ परिसरामध्ये वृक्षारोपण केले.

३) कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांच्या जयंतीनिमित्त राष्ट्रीय सेवा योजना व एन. सी. सी. यांच्या संयुक्त विद्यमाने रक्तदान शिबीराचे आयोजन केले होते. यामध्ये कमला कॉलेजचे सेवक, प्राध्यापक व विद्यार्थिनींनी सहभाग घेतला.

४) शाहू स्मारक भवन येथे दि. ११-८-२००३ रोजी महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने संस्कृत पंडित दिन मा. नामदार लक्ष्मणराव ढोबळे यांच्या प्रमुख उपस्थितीत संपन्न झाला. त्यावेळी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विद्यार्थिनी व प्रकल्प अधिकारी या कार्यक्रमात सहभागी झाले.

५) ताराराणी विद्यापीठाच्या परिसरातील गाजर गवताचे निर्मुलन करून निलगिरीची रोपे लावण्यात आली.

६) जन साक्षरता दिना निमित्त दि. ८-९-२००३ रोजी 'जनसाक्षरता काळाची गरज' या विषयावर श्री. नांदे गुरुजी यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. त्याचबरोबर पन्हाळा येथे भाई माधवराव बागल विद्यापीठातर्फे घेण्यात आलेल्या सामाजिक कार्यकर्ता शिबीरामध्ये आमच्या विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या.

७) अंधश्रद्धा निर्मुलन समिती, सातारा यांच्या वतीने घेण्यात येणाऱ्या "वैज्ञानिक जाणवा प्रकल्प" परीक्षा उद्बोधन वर्गास व परीक्षेस १०० हून अधिक विद्यार्थिनींनी सहभाग घेतला.

८) सन २००३-२००४ सालापासून महाराष्ट्र शासनाच्या परिपत्रकानुसार आमच्या महाविद्यालयात 'विवेक वाहिनी' सुरू करण्यात आलेली आहे. तीच्या ध्येय व उद्देशानुसार राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या व इतर विद्यार्थिनींना त्यामध्ये सहभागी करून घेऊन त्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी विविध उपक्रम राबविले जात आहेत.

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वरील सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. एन्. एस्. शिरोळकर

प्रा. ए. एस्. घस्ते

प्रकल्प अधिकारी

प्रा. जे. बी. पाटील

प्रा. डॉ. बी. व्ही. शेळके

सहाय्यक प्रकल्प अधिकारी

प्रौढ व निरंतर शिक्षण समिती

विद्यार्थिनींच्या शैक्षणिक विकासाबरोबरच त्यांच्या अंगभूत कला गुणांचा विकास व्हावा म्हणून प्रौढ व निरंतर शिक्षण समिती व गृहशास्त्र विभागामार्फत दि. १२-१२-२००३ ते १९-१२-२००३ दरम्यान ज्वेलरी मेकींग चा कोर्स घेण्यात आला सदर अभ्यासक्रमाचा १४ विद्यार्थिनींनी लाभ घेतला. अभ्यासक्रमास कु. प्रियदर्शनी मोहीते बी. ए. भाग-३ हिने प्रशिक्षक म्हणून काम केले. तसेच दि. २२-१२-२००३ ते ३१-१२-२००३ दरम्यान ड्रेस डिझाईनिंग (पंजाबी ड्रेस) चा कोर्स घेण्यात आला. सदर अभ्यासक्रमास १४ विद्यार्थिनींनी प्रवेश घेतला व श्रीमती शोभा शिंदे यांनी प्रशिक्षक म्हणून मार्गदर्शन केले.

गृहशास्त्र विभागांतर्गत कॅमलीन कंपनीतर्फे तीन दिवसांच्या पेंटिंग कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. दि. २५ ऑगस्ट ते २७ ऑगस्ट २००३ व दि. १५ सप्टेंबर ते १७ सप्टेंबर २००३ या कालावधीत दोन बॅचमध्ये कार्यशाळा घेण्यात आली सदर कार्यशाळेचा ३७ विद्यार्थिनी व तीन प्राध्यापकांनी लाभ घेतला. कॅमलीन कंपनीच्या छंद विकास मार्गदर्शिका श्रीमती मेघा जामसांडेकर यांनी मार्गदर्शिका म्हणून काम केले. जिमखाना विभागाच्या सहयोगाने १९८५ पासून ज्युदो कराटे हा एक महिन्याचा कोर्स राबविला जात आहे. या कोर्समुळे विद्यार्थिनी स्वसंरक्षणाच्या बाबतीत आत्मनिर्भर होण्यास बरीच मदत होत आहे.

- प्रा. श्रीमती रेखा पंडित विभाग प्रमुख

स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन आणि व्यक्तिमत्व विकास समिती

२१ व्या शतकाची आव्हाने पेलण्यासाठी विद्यार्थिनींना सक्षम, समर्थ बनविण्यासाठी विद्यार्थिनींचा परिपूर्ण व्यक्तिमत्व विकास होणे गरजेचे आहे. त्यादृष्टीने स्पर्धात्मक परीक्षा मार्गदर्शन व व्यक्तिमत्व विकास समिती सदैव प्रयत्नशील असते. यावर्षी समितीमार्फत विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

३०-८-२००३ रोजी प्रा. आर. के. गायकवाड यांचे 'विविध स्पर्धा परीक्षांना सामोरे कसे जावे ?' या विषयावर व्याख्यान झाले. दि. १७-९-२००३ रोजी 'विमा प्रतिनिधी - मुलींसाठी एक उत्तम करिअर' या विषयावर श्री. उज्ज्वल दिवाण विकास अधिकारी - आयुर्विमा महामंडळ यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. दि. २९-९-२००३ रोजी महाविद्यालयाची विद्यार्थिनी कु. मनीषा भोसले (आयुर्विमा प्रतिनिधी) बी. कॉम. भाग - १ हिचे 'आयुर्विमा क्षेत्रातील माझे अनुभव' या विषयावर व्याख्यान सादर करण्यात आले. दि. २८-११-२००३ रोजी 'ब्युटी पार्लर कोर्स - मुलींसाठी एक उत्तम संधी' या विषयावर श्रीमती प्रिया चोरगे संचालिका शृंगार - ब्युटीपार्लर यांचे व्याख्यान सादर करण्यात आले.

२-१-२००४ रोजी 'क्लार्क ग्रेड परीक्षांची तयारी' या विषयावर श्री. सुर्वे यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. १९-१२-२००३ रोजी 'मल्टिमिडिया अँड फॅशन डिझायनिंग' या विषयावर अरेना मल्टिमिडिया व कमला कॉलेज यांच्या संयुक्त विद्यमाने परिसंवादाचे आयोजन करण्यात आले.

दि. ८-९-२००३ ते १०-९-२००३ या कालावधीत कमला कॉलेज व उद्योजकता विकास केंद्र यांच्या संयुक्त विद्यमाने तीन दिवसांचे उद्योजकता परिचय शिबिराचे आयोजन करण्यात आले.

वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. डॉ. व्ही. व्ही. मेंदगी

विभाग प्रमुख

‘वक्ता दशसहस्रेशू’

वादविवाद मंडळ

सध्याच्या स्पर्धेच्या युगामध्ये व्यक्तिमत्त्व विकासाचे महत्त्व अनन्यसाधारण असे आहे. व्यक्तिमत्त्व विकासातील आवश्यक घटक म्हणजे वक्तृत्व कला व त्यातून येणारा आत्मविश्वास. आमच्या विद्यार्थिनींच्यामध्ये या दोन्ही घटकांचा विकास व्हावा म्हणून आम्ही ‘वादविवाद’ मंडळामार्फत सदैव प्रयत्न करतो. दि. ९ सप्टेंबर २००३ रोजी ‘राष्ट्रीय खेळ दिना’ निमित्त वक्तृत्व स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. यामध्ये अनेक विद्यार्थिनींनी उत्स्फूर्त सहभाग घेतला. तसेच शिवाजी विद्यापीठांतर्गत व राज्यस्तरीय खुल्या वक्तृत्व व निबंध लेखन स्पर्धेत आमच्या विद्यार्थिनींनी भाग घेऊन यश मिळविले. कु. दिपाली प्रताप पाटील हिने दि. २८-१२-२००३ रोजी मुरगूड येथे आयोजित केलेल्या वक्तृत्व स्पर्धेत राज्यस्तरीय द्वितीय क्रमांकाचे स्मृतिचिन्ह रोख रु.५००/-चे पारितोषिक मिळविले. तसेच कु. प्रियदर्शिनी मोरे या विद्यार्थिनीने परामर्ष विचार केंद्र कोल्हापूर यांनी आयोजित केलेल्या निबंध लेखन स्पर्धेत जिल्हास्तरावर द्वितीय क्रमांक मिळविला. त्याचबरोबर नरेंद्र विद्यापीठाने आयोजित केलेल्या जिल्हास्तरीय निबंध लेखन स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळविला. तसेच दै. ‘सकाळ’ वृत्तपत्र समूहाने आयोजित केलेल्या मनोगत लेखन, विनोद लेखन स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या १६ विद्यार्थिनींनी पारितोषिके पटकाविली. तसेच प्रादेशिक परिवहन मंडळ व समाजकल्याण विभाग महाराष्ट्र शासन यांनी आयोजित केलेल्या निबंध लेखन स्पर्धेत आमच्या विद्यार्थिनींनी सहभाग घेतला. वरील सर्व उपक्रमास मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. सुजय पाटील
वादविवाद मंडळ प्रमुख

तक्रार निवारण समिती

गेल्या शैक्षणिक वर्षापासून आमच्या महाविद्यालयामध्ये ‘विद्यार्थिनी तक्रार निवारण समितीची’ स्थापना करण्यात आली आहे. ही समिती विद्यार्थिनींना भेडसावणाऱ्या समस्या मांडण्याची संधी देते. त्यासाठी ‘तक्रार निवारण पेटी’ ग्रंथालयामध्ये ठेवण्यात आली असून विद्यार्थिनींना आपल्या तक्रारी या पेटीत टाकण्याचे आवाहन केले जाते व प्रत्येक महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात आलेल्या तक्रारींचा तक्रार निवारण समितीमध्ये विचार विनिमय करून योग्य तो निर्णय घेतला जातो.

चालू शैक्षणिक वर्षात असंख्य विद्यार्थिनींचा बसपास काढण्यासाठी वेळेचा अपव्यय होत होता यासाठी मा. प्राचार्य, डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांच्या मार्गदर्शनानुसार कोल्हापूर महानगरपालिकेच्या परिवहन सभापतींशी चर्चा करून सदरचे पास महाविद्यालयातच देण्याची व्यवस्था करण्यात आली आहे. बसपास वितरण समारंभ महाविद्यालयात दि. १० डिसेंबर २००३ रोजी मा. महापौर श्री मारुतराव कातवरे व परिवहन समिती सभापती मा. बाळासाहेब मुधोळकर यांचे शुभहस्ते करण्यात आला.

सदर समितीचे कामकाज सुरळीतपणे पार पाडण्यासाठी मा. प्राचार्य, सर्व समिती सदस्य, सहकारी व विद्यार्थिनींचे चांगले सहकार्य मिळत आहे.

- प्रा. एस. व्ही. बागल
अध्यक्ष, तक्रार निवारण समिती
कमला कॉलेज, कोल्हापूर

ताराराणी विद्यापीठ

लोकसंख्या शिक्षण मंडळ

शिवाजी विद्यापीठ प्रौढ आणि निरंतर शिक्षण विभागाच्या वतीने आमच्या महाविद्यालयात कार्यरत असलेल्या लोकसंख्या शिक्षण मंडळाच्या वतीने गतवर्षीप्रमाणे चालू शैक्षणिक वर्षात देखिल विविध उपक्रम यशस्वीरित्या संपन्न झाले. त्याच्या थोडक्यात आढावा पुढील प्रमाणे -

अ) वक्तृत्व स्पर्धा :

कोल्हापूर जिल्हा सहकारी बोर्ड लि. कोल्हापूर यांच्या वतीने ता. १९-९-२००३ रोजी संपन्न झालेल्या वक्तृत्व स्पर्धेत आमच्या विद्यार्थिनींनी सहभाग घेऊन कु. संगिता वसंत कुंभार बी. कॉम. भाग दोन या विद्यार्थिनिने द्वितीय क्रमांकाचे रु. ३५० चे पारितोषिक मिळविले आणि कु. श्रद्धा विष्णू इंगवले बी. ए. भाग - ३ या विद्यार्थिनीने तृतीय क्रमांकाचे रुपये २५०/- चे पारितोषिक मिळविले.

महाराष्ट्र राज्य सहकारी संघ पुणे यांच्या वतीने ता. १८ व १९ नोव्हेंबर २००३ रोजी पुणे येथे संपन्न झालेल्या वक्तृत्व स्पर्धेत जिल्हा स्तरावर दुसऱ्या क्रमांकाचे पारितोषिक मिळविलेली आमची विद्यार्थिनी सहभागी झाली.

फोरम ऑफ फ्री एन्टरप्राइजेस मुंबई यांच्या वतीने आमच्या महाविद्यालयात संपन्न झालेल्या वक्तृत्व स्पर्धेत पुढील विद्यार्थिनींनी पारितोषिके मिळविली.

चोपडे श्रीदेवी भूपाल बी. ए. भाग-३	प्रथम क्रमांक	- रु. ५००/-
नाकार्डे प्रियांका पांडुरंग बी. ए. भाग-१	द्वितीय क्रमांक	- रु. ३००/-
हुदली शाहीन शमशोद्दीन बी. ए. भाग-१	तृतीय क्रमांक	-रु. २००/-
होडगे शितल राजाराम बी. ए. भाग - २	उत्तेजनार्थ	कुलकर्णी भक्ती सुर्यकांत बी. ए. भाग- ३ उत्तेजनार्थ
जमादार समीना सलीम बी. ए. भाग - १	उत्तेजनार्थ	

ब) विद्यार्थिनिंसाठी परिसंवाद :

जागतिक एडस् दिना निमित्त ता. ६-१२-२००३ रोजी जाणीव आणि जागृतीच्या उद्देशाने 'एडस् चे परिणाम व त्यावरील उपाय' या विषयावर विद्यार्थिनिंसाठी परिसंवाद संपन्न झाला. या परिसंवादात २४ विद्यार्थिनींनी आपला निबंधाचा गोषवारा वाचला. याशिवाय ८१ विद्यार्थिनी उपस्थित होत्या.

क) युवती सहकार मेळावा :

विद्यार्थिनींना स्वयंरोजगार, तसेच विविध क्षेत्रातील नोकऱ्या संबंधी मार्गदर्शन व्हावे या उद्देशाने जिल्हा सहकार मंडळ लि. कोल्हापूर आणि लोकसंख्या शिक्षण मंडळ कमला कॉलेज कोल्हापूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने २ ऑगस्ट २००३ रोजी बी. ए. भाग- ३ वर्गातील विद्यार्थिनींकरीता मेळावा संपन्न झाला.

ड) शैक्षणिक भेट :

ऐतिहासिक संस्कृती राहणीमान, वित्तव्यवस्था, छंद यांची माहिती मिळावी. वन्य जीवांबद्दल प्रेम आदर निर्माण व्हावा म्हणून छ. शहाजी वास्तुसंग्रहालय न्यू पॅलेस कोल्हापूर येथे लोकसंख्या शिक्षण मंडळ आणि इतिहास विभागाच्या वतीने बी. ए. भाग - १ च्या विद्यार्थिनींची १०-१२-२००३ रोजी भेट आयोजित केली.

लोकसंख्या शिक्षण मंडळाच्या वरील सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. नेताजी पोवार

प्रकल्प अधिकारी लोकसंख्या शिक्षण मंडळ, कमला कॉलेज, कोल्हापूर

‘मराठी असे आमची माय बोली’

मराठी वाङ्मय मंडळ

विद्यार्थिनींच्यामध्ये संभाषण, वाचन, आकलन व लेखन व भाषिक कौशल्यांचा विकास व्हावा या हेतूने ‘मराठी वाङ्मय मंडळ’ सदैव कार्यरत आहे. सन २००३-२००४ या शैक्षणिक वर्षात मराठी वाङ्मय मंडळाच्या वतीने विविध उपक्रम राबविण्यात आले. दि. १ ऑगस्ट २००३ रोजी कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा प. पू. काकाजी यांच्या १०३ व्या जयंतीनिमित्त निबंध लेखन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. दि. १६ सप्टेंबर, २००३ रोजी ‘सुंदर हस्ताक्षर’ स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. दि. २९-११-२००३ रोजी ‘गझल गायन व वाचनाचा कार्यक्रम’ आयोजित करण्यात आला. या कार्यक्रमाला सुप्रसिद्ध गझलकार डॉ. मुजावर हे उपस्थित होते तसेच २७-१२-२००३ रोजी मराठी वाङ्मय मंडळाच्या विद्यार्थिनींनी चंद्रकांत मांडरे कला संग्रहालयास शैक्षणिक भेट दिली. दि. १६-०१-२००४ रोजी वार्षिक दिनानिमित्त वक्तृत्व स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. मराठी वाङ्मय मंडळाच्या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. सुजय पाटील

मराठी वाङ्मय मंडळ प्रमुख

हिंदी साहित्य मंडळ

हिंदी भाषे संदर्भात विद्यार्थिनींच्यामध्ये संभाषण, वाचन, लेखन व आकलन या भाषिक कौशल्यांचा विकास व्हावा या उद्देशाने हिंदी साहित्य मंडळ कार्यरत आहे.

या शैक्षणिक वर्षामध्ये या मंडळामार्फत विविध उपक्रम राबविले गेले. २० ऑगस्ट २००३ रोजी प्रा. डॉ. जे. बी. शिंदे यांचे ‘डॉ. हरिवंशराय बच्चन’ या विषयावर व्याख्यान झाले. हिंदी दिनानिमित्त डॉ. आनंद वास्कर यांचे ‘हिंदी काव्य में हास्य व्यंग्य’ या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. त्याचबरोबर निबंध, वक्तृत्व व घोषवाक्य स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. डॉ. सुमित्रा पोवार विभाग प्रमुख

इंग्लिश फोरम

इंग्रजी भाषेची मुलभूत कौशल्ये विद्यार्थिनींनी आत्मसात करावी व विविध क्षेत्रांमध्ये आत्मविश्वासपूर्वक इंग्रजीचा वापर करावा ह्या उद्देशाने इंग्लिश फोरम तर्फे विविध उपक्रमांचे आयोजन करण्यात येते. ह्या अंतर्गत ‘स्पोकन इंग्लिश’ हा सहा महिन्यांचा कोर्स अत्यल्प फी मध्ये विद्यार्थिनींसाठी आयोजित करण्यात आला. अहवालसाली Good Handwriting Competition, Cartoons and Comics : Analysis, Advertisement : Analysis, News : Analysis इ. मीनी प्रोजेक्ट्स घेण्यात आले.

इंग्लिश फोरमच्या सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्यांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. श्रीमती नीता धुमाळ प्रमुख इंग्लिश फोरम

सामाजिक शास्त्र मंडळ

महाविद्यालयातील कला व वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थिनींना विविध सामाजिक शास्त्रांच्या संकल्पनांची तोंड ओळख व्हावी, वेगवेगळ्या विषयांचे ज्ञान व्हावे या हेतून सामाजिक शास्त्र मंडळाने चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये प्रा. बाबासाहेब जाधव (अध्यक्ष, महाराष्ट्र रामोशी महासंघ) यांचे 'आद्य क्रांतिकारक उमाजी नाईक' या विषयांवर व्याख्यान आयोजित केले होते तर प्रा. चंद्रकांत पाटगांवकर यांचे 'एस्. एम्. जोशी : जीवन कार्य' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. एस. ए. शिरोळकर विभाग प्रमुख

निसर्ग व पर्यावरण जाणीव जागृती मंडळ

विद्यार्थिनींच्या मनामध्ये निसर्ग व पर्यावरणाविषयी प्रेम निर्माण व्हावे या उद्देशाने निसर्ग व पर्यावरण मंडळामार्फत विविध उपक्रम राबविण्यात आले. दि. ८ ऑगस्ट २००३ रोजी 'वेस्टर्न घाट : जैविक विविधता' या विषयांवर स्लाईड शो चे आयोजन करण्यात आले. दि. २८ ऑगस्ट २००३ रोजी 'कमला नेचर लव्हर्सस क्लब व पेट्रोलिअम व प्राकृतिक गॅस मंत्रालय भारत सरकार' यांचे संयुक्त विद्यमाने 'औद्योगिकरण व पर्यावरण' या विषयावर वाद विवाद स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले.

१ ऑक्टोबर २००३ रोजी 'शाकाहार दिन' साजरा करण्यात आला. १४ ऑक्टोबर २००३ च्या 'वन्य प्राणी संरक्षणार्थ' आयोजित जनता रॅली मध्ये मंडळाच्या विद्यार्थिनींनी सहभाग घेतला. दि. २७ व २८ नोव्हेंबर २००३ रोजी 'पश्चिम घाट वाचवा' या विषयावरील पोस्टर प्रदर्शनाचे आयोजन करण्यात आले. ५ डिसेंबर २००३ रोजी कळंबा तलाव कोल्हापूर येथे पक्षी निरीक्षण उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. दि. ७ जानेवारी रोजी महाविद्यालयामध्ये 'पर्यावरण' संदर्भात पोस्टर प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे सहकार्य लाभले.

- प्रा. श्रीमती नीता धुमाळ विभाग प्रमुख

योगा व स्वास्थ्य जागृती मंडळ

विद्यार्थिनींचे मानसिक व शारीरिक आरोग्य उत्तम रहावे या उद्देशाने योगा व स्वास्थ्य जागृती मंडळाच्या वतीने विविध कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. दि. ४-७-२००३ रोजी लोकविकास केंद्र शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर व राज्य संसाधन केंद्र पुणे यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'लोक संख्या शिक्षण व प्रजनन आरोग्य' या विषयावरील कार्यक्रमांतर्गत श्रीमती विद्या खाडीलकर राज्य संसाधन केंद्र पुणे यांचे 'लोकसंख्या वाढ' या विषयावर व 'स्त्रियांचे प्रजनन आरोग्य' या विषयावर श्रीमती मंजुषा देशपांडे यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. दि. ४-८-२००३ रोजी 'स्तनपानाचे महत्व' या विषयावर गटचर्चा आयोजित करण्यात आली. दि. २-९-२००३ रोजी राष्ट्रीय पोषण आहार सप्ताहानिमित्त निबंध लेखन स्पर्धा घेण्यात आल्या व भिक्तीपत्रकाचे प्रकाशन करण्यात आले. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. श्रीमती रेखा पंडित विभाग प्रमुख

कॉमर्स फोरम

गेल्या शैक्षणिक वर्षापासून आमच्या महाविद्यालयात कॉमर्स फोरमची स्थापना करण्यात आली असून विद्यार्थी वर्गात कॉमर्स विषयाच्या नवीन संकल्पना रुजविण्यासाठी या विभागामार्फत विशेष प्रयत्न केले जातात.

चालू शैक्षणिक वर्षात या विभागामार्फत व्यक्तिमत्व विकास या विषयावर श्री. राजेश चव्हाण यांचे व्याख्यान आयोजित केले गेले. तसेच एक दिवसाच्या 'व्यक्तिमत्व विकास' कार्यशाळेचे आयोजन केले होते. या समितीमध्ये प्रा. डॉ. मैदगी, प्रा. श्रीमती इंदुलकर, प्रा. नरके आदींचा सहभाग आहे.

सदर समितीचे कामकाज सुरळीतपणे पार पाडण्यासाठी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे बहूमोल मार्गदर्शन लाभले आहे. तसेच सर्व सहकार्य प्राध्यापक व विद्यार्थिनींचेही सहकार्य मिळाले आहे.

- प्रा. एस. व्ही. बागल

विभाग प्रमुख

विविध कला गुण विकास मंडळ

महाविद्यालयाच्या स्थापनेपासून या मंडळाची स्थापना होऊन विविध स्वरूपाने कार्य चालू आहे. विद्यार्थिनींच्या अंगी असलेल्या सुप्त कलागुणांना संधी देणे, त्यांच्या व्यक्तिमत्वाचा विकास करणे हे या मंडळाचे उद्दिष्ट आहे. सन २००३-२००४ या शैक्षणिक वर्षामध्ये या मंडळामार्फत विविध उपक्रम राबविले गेले आहेत. कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा प. पू. काकाजी, कै. सौ. सरोजनी देवी विश्वनाथ पाटील तथा प. पू. काकाजी, श्रीमंत छ. शाहू महाराज, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, छ. महाराणी ताराराणी, म. जोतीराव फुले व सावित्रीबाई फुले या थोर सामाजिक विभूतींच्या जयंती व पुण्यतिथी निमित्त त्यांच्या प्रतिमांचे पूजन करण्यात आले. दि. ५ सप्टेंबर २००३ रोजी शिक्षक दिन संपन्न झाला. १५ ऑगस्ट २००३ रोजी व २६ जानेवारी २००४ रोजी ताराराणी विद्यापीठाच्या प्रांगणात ध्वजवंदनाचा समारंभ पार पाडला गेला. २६-०९-२००३ रोजी भवानी महोत्सवानिमित्त 'घटस्थापना' समारंभ शिवाजी विद्यापीठाचे प्र. कुलगुरु मा. डॉ. व्ही. एम. चव्हाण आणि त्यांच्या सुविद्य पत्नी सौ. सुनिता व्ही. चव्हाण यांच्या हस्ते संपन्न झाला. तसेच २९-०९-२००३ रोजी 'मातृदिना' निमित्त हळदी-कुंकू समारंभ संपन्न झाला. १७ जानेवारी २००४ रोजी संस्थेचे संस्थापक अध्यक्ष कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा प. पू. काकाजी यांच्या ९व्या स्मृतिदिनानिमित्त आदर्श शिक्षक पुरस्काराचे वितरण मा. खासदार सदाशिवरावजी मंडलिक यांच्या हस्ते करण्यात आले. सोमवार दि. ८ मार्च २००४ रोजी प्रतिवर्षाप्रमाणे 'तुकाराम बीज' हा कार्यक्रम शारदा मंदिरामध्ये आयोजित करण्यात आला. वरील सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. ए. एम. साळोखे

विभागप्रमुख

गुंजारव भिक्तीपत्रक अहवाल

सन २००३-२००४ या शैक्षणिक वर्षामध्ये 'गुंजारव' भिक्तीपत्रकातर्गत प्रासंगिक औचित्य साधून विविध अंकाचे प्रकाशन करण्यात आले. वर्षाऋतु व ताराराणी विद्यापीठ संस्थेचे संस्थापक कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा काकाजी यांच्या १०३ व्या जयंतीनिमित्त १५ ऑगस्ट या स्वातंत्र्य दिनाच्या चरणी समर्पित "स्वातंत्र्य देशाचे ; स्वातंत्र्य शिक्षणाचे", १४ सप्टेंबर हिंदी दिनानिमित्त 'सांस्कृतिक एकता की पुँजी : राष्ट्रभाषा हिंदी', महात्मा गांधी व लालबहादूर शास्त्री यांच्या जयंतीनिमित्त "अहिंसेचे पुजारी: महात्मा गांधी", जयजवान - जयकिसान चे उद्घोषक लालबहादूर शास्त्री. विज्ञान विशेषांक - "ब्रम्हांडाचे रहस्य जाणिले कुणी !" व विविध विद्याशाखातील विवेचन व वैचारिक लेख समाविष्ट असलेला "उमलले फूल हे वैचारिक मंथनाचे" इत्यादी अंक प्रकाशित करण्यासाठी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे अमुल्य मार्गदर्शन लाभले. तसेच सदस्य मंडळ व साहित्यिक विद्यार्थिनींचे सहकार्य लाभले.

- डॉ. सौ.भारती शेळके विभाग प्रमुख

प्राध्यापक प्रबोधिनी

आमच्या महाविद्यालयातील तज्ञ व अनुभवी प्राध्यापकांच्या विचारांचे आदान - प्रदान व्हावे तसेच महाविद्यालया व्यतिरिक्त समाजाच्या विविध क्षेत्रांतील तज्ञ मान्यवरांच्या विचारांची, कार्याची ओळख व्हावी म्हणून प्राध्यापक प्रबोधिनी मार्फत व्याख्याने आयोजित केली जातात. २००३ - २००४ या शैक्षणिक वर्षात दि. २०-१२-२००३ रोजी प्रा. सुजय पाटील यांचे 'बोरकरांची कविता' या विषयावरील व्याख्यान आयोजित करण्यात आले तसेच दि. २७-१२-२००३ रोजी प्रा. टी. ए. गरुड डायरेक्टर ईगल कॉम्प्युटर सर्व्हीसेस, कोल्हापूर यांचे 'ई लर्निंग' या विषयावरील व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. श्रीमती रेखा पंडित विभाग प्रमुख

कमला हेल्थ क्लब

कमला हेल्थ क्लब ची स्थापना १९९३-९४ या साली मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांच्या कुशल नेतृत्वाखाली व मार्गदर्शनाखाली झाली. हेल्थक्लबमध्ये मल्टी जिम व अत्याधुनिक व्यायाम करण्यासाठी ४० उपकरणे आहेत, की ज्याद्वारे शारीरिक क्षमतेचा विकास होवून मानसिक ताण कमी होतो. दम (Endurance), लवचिकता (Flexibility), गती (Speed), ताकत (Strength), चपळता (Agility) हे शारीरिक क्षमतेचे घटक लक्षात घेवून व्यायाम करण्यासाठी आतापर्यंत ११५० महिलांनी या हेल्थक्लबमधील साहित्याचा उपयोग केला आहे.

हेल्थक्लबमध्ये अॅरोबिक्स व योगासनाचे एक महिना कालावधीचे कोर्सेस घेण्यात येतात. त्याचप्रमाणे स्टेप अॅरोबिक्स करीता ची सुविधा प्रदान केली आहे. १० विद्यार्थिनींनी योगासनाचा लाभ घेतला आहे. याशिवाय क्लबमध्ये सर्वांगसुंदर व्यायामासारखे व्यायामप्रकार शिकविले जातात. हेल्थ क्लब सुविधा फक्त मुलीं व महिलांकरीता असून सकाळी ७ ते १२ या वेळेत याचा महिला व मुली उपयोग करतात.

- श्रीमती एस्. एम्. काळे व्यवस्थापक व प्रशिक्षिका

सहल विभाग

रोजच्या अभ्यासाबरोबरच विद्यार्थिनींना मानसिक विरंगुळा मिळावा, वेगवेगळ्या समुदायांचे दर्शन व्हावे, ऐतिहासिक व प्रेक्षणीय स्थळांची माहिती प्राप्त व्हावी यासाठीच हे मंडळ प्रत्येक वर्षाच्या द्वितीय सत्रात सहलींचे आयोजन करते. यावर्षी खालील सहलींचे आयोजन करण्यात आले.

१) दिनांक ६ डिसेंबर २००३ या दिवशी समाजशास्त्र विभागाची औद्योगिक सहल वारणानगर या ठिकाणी वारणा दूध संघास भेट देऊन माहिती घेण्यासाठी गेली होती.

२) दिनांक २५ जानेवारी २००४ या दिवशी समाजशास्त्र विभागाची शैक्षणिक सहल पन्हाळा या ठिकाणी आयोजित करण्यात आली होती.

३) दिनांक ६ व ७ फेब्रुवारी २००४ या दोन दिवशी महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक सहलीचे विजयदुर्ग, कुणकेश्वर, देवगड, ओझर, मालवण, सिंधुदुर्ग किल्ला, तारकली बीच या ठिकाणी आयोजन करण्यात आले होते.

४) दिनांक ११ फेब्रुवारी २००४ या दिवशी महाविद्यालयाच्या एक दिवसाच्या शैक्षणिक सहलीचे मार्लेश्वर, गणपतीपुळे याठिकाणी आयोजन करण्यात आले होते.

५) दिनांक १३ व १४ फेब्रुवारी २००४ या दोन दिवशी महाविद्यालयाच्या दोन दिवसांच्या शैक्षणिक सहलीचे वाई, पाचगणी, महाबळेश्वर, सातारा या ठिकाणी आयोजन करण्यात आले होते.

वरील सर्व सहलींस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. ए. एम. साळोखे

विभाग प्रमुख

लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती

महाविद्यालयातील महिला कर्मचारी व विद्यार्थिनींना महाविद्यालयामध्ये सुरक्षित व मोकळेपणाने वावरता यावे यासाठी लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती कार्यरत आहे.

या समिती मार्फत विद्यार्थिनींना स्त्रियांच्या संदर्भातील कायदे विषयक ज्ञान मिळवून देण्याच्या दृष्टीने दि. १९ सप्टेंबर २००३ रोजी 'स्त्री विषयक कायदे' या विषयांवरील प्राचार्या मंगला पाटील - बडदारे यांचे व्याख्यान ऐकविण्यात आले. तसेच विद्यार्थिनींनी 'स्त्री' विषयक प्रश्नांवर मनमोकळेपणाने बोलावे आपली मते मांडावीर या हेतूने दि. ३-२-२००३ रोजी 'बोलत्या व्हा' या विषयावरील उत्स्फूर्त वक्तृत्व स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. श्रीमती टी. बी. मुडेकर

समिती प्रमुख

माजी विद्यार्थिनी संघ

कमला महाविद्यालयातून ज्ञान आणि संस्कार घेऊन बाहेर पडलेल्या व समाजाच्या विविध कार्यक्षेत्रांत कार्यरत असणाऱ्या कमलाच्या माजी विद्यार्थिनींचे कॉलेजशी असलेले नाते अधिक घट्ट व्हावे, त्यांच्या अनुभवाचा फायदा माजी विद्यार्थिनींना व्हावा या उद्देशाने माजी विद्यार्थिनींचा संघ कार्यरत आहे. या संघामार्फत २००३-२००४ या शैक्षणिक वर्षामध्ये विविध उपक्रम राबविले गेले. दि. २२ जुलै २००३ रोजी स्त्री रोग तज्ञ डॉ. सौ. निवेदिता फडके यांचे 'वैवाहिक समायोजन' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. दि. १९ ऑक्टोबर २००३ रोजी महाविद्यालयीन सुकाणू समिती बरोबर प्रश्नोत्तरात्मक चर्चासत्र घेण्यात आले. तसेच भारत पेट्रोलियम मार्फत 'इंधन व घरगुती गॅस बचत' या कार्यक्रमाचे आयोजन दि. १४ डिसेंबर २००३ रोजी करण्यात आले. त्याचवेळी माजी विद्यार्थिनी अॅड. सौ. मंजुषा पाटील यांची 'सरकारी वकिल' या पदावर नियुक्त झाले बद्दल त्यांचा सत्कार करण्यात आला. वरील सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. श्रीमती के. के. बागवे माजी विद्यार्थिनी संघ प्रमुख

अपयशातून ... यशाकडे

बारावीच्या परीक्षेमध्ये अनुत्तीर्ण झाल्याने खचलेल्या किंवा अपेक्षेपेक्षा कमी गुण मिळाल्याने निराश झालेल्या विद्यार्थी व त्यांच्या पालकांना मानसिक आधार आणि मार्गदर्शन उपलब्ध करून देण्याच्या हेतूने 'दै. सकाळ व मनोविकास प्रबोधिनी' यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'अपयशातून... यशाकडे' हा उपक्रम आमच्या कमला महाविद्यालयात दि. ४ जून २००३ ते २६ जून २००३ या कालावधीत राबविला गेला. या उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. ए. एस्. घस्ते मानसशास्त्र विभाग

ग्रंथालय अहवाल

ग्रंथालय हे महाविद्यालयाचे ज्ञानभांडार आहे. श्रीमती शकुंतलादेवी हिंदुराव घाटगे अद्ययावत अभ्यासिका सकाळी ७.३० पासून सायंकाळी ५ वाजेपर्यंत सुरु असते. त्याचा लाभ अनेक विद्यार्थिनी घेतात. अभ्यासिकेच्या शेजारी संगणक विभाग असून इंटरनेटची सोय माफक दरात उपलब्ध आहे.

आज अखेर महाविद्यालयाची ग्रंथ संख्या ३४,७९६ झाली असून त्या सर्वांची एकूण किंमत रुपये १६,६५,४२८=८७ पै. इतकी आहे.

चालू वर्षी ज्युनिअर - सिनियर बुक बँक आणि यु.जी.सी. मधून कॉलेजसाठी एकूण १०७५ पुस्तके खरेदी केली असून त्यासाठी चालू वर्षी रुपये १,११,४९६=६५ पै. खर्च केले आहेत. ग्रंथालयासत सर्व विषयाची ४५ मासिके व १० दैनिके येतात.

चालू वर्षी बुक बँकेतून ५१६६ पुस्तके दिली असून त्याचा लाभ ८१४ विद्यार्थिनींनी घेतला आहे. खेळाडू व हुशार अशा एकूण ४७ विद्यार्थिनींना मोफत पुस्तके दिली आहेत.

ग्रंथालय समृद्ध करण्याकरीता मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील सदैव प्रयत्नशील आहेत.

प्रसिद्धी विभाग

वर्तमानपत्रे हा समाज जीवनाचा आरसा आहे. समाजातील विविध घडामोडींचे प्रतिबिंब त्यामध्ये उतरते सन २००३ ते २००४ मध्ये महाविद्यालयातील विविध समित्यांनी आपापले कार्यक्रम आयोजित केले होते. त्यामध्ये सांस्कृतिक, उद्बोधनपर विविध व्याख्याने, चर्चासत्रे, पोस्टर प्रदर्शन, एन.एस.एस., एन. सी. सी., क्रीडा नैपुण्य, महापुरुषांच्या जयंत्या असे विविध कार्यक्रम पार पडले. विद्यार्थिनींनी विविध क्षेत्रात केलेल्या गौरवपूर्ण कामगिरीस प्रसिद्धी देण्याचे काम या विभागाने वर्षभर केले. तसेच वर्षभरामध्ये विविध दैनिकांतून ज्या बातम्या प्रकाशित झाल्या त्यांची कात्रणे संग्रहित करून ठेवली आहेत. या कामी प्रा. डी. ए. पाटील यांचे सहकार्य मिळाले. दै. पुढारी, दै. तरुण भारत, दै. सकाळ, दै. लोकमत, बी. न्यूज, आकाशवाणी कोल्हापूर केंद्र येथील सर्व संपादक, वृत्त संकलक, पत्रकार इ. सर्वांचे महाविद्यालयाच्या वतीने आभार !

– प्रा. अनिल घस्ते विभाग प्रमुख

विद्यार्थिनी कल्याण निधी विभाग

महाविद्यालयातील शिक्षण घेणाऱ्या काही विद्यार्थिनी अत्यंत गरीब कुटुंबातील तर काही विद्यार्थिनींचे पालक बेरोजगार असतात तर काही विद्यार्थिनींना पालकच नसतात. अशा होतकरू, प्रामाणिक, गरीब, हुशार विद्यार्थिनींचा शोध घेऊन त्यांना 'आर्थिक सहकार्य' करणे हा महाविद्यालयाचा हेतू आहे. या अनुषंगाने या कामी एक समिती स्थापन केली असून ती समिती अशा विद्यार्थिनींचे अर्ज मागवून घेते व त्यांची मुलाखत घेऊन योग्य विद्यार्थिनींची 'विद्यार्थिनी कल्याण निधी' साठी निवड केली जाते. केलेल्या आर्थिक मदतीचा विद्यार्थिनी बस पासेस, पुस्तके, परीक्षा फी यासाठीच करतात की नाही याचे परीक्षणही केले जाते. सन २००३ - २००४ या शैक्षणिक वर्षामध्ये ७८ विद्यार्थिनींना आर्थिक सहाय्य देण्यात आले. या उपक्रमास मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

– प्रा. ए. एम. साळोखे विभाग प्रमुख

साक्षरता अभियान

गेल्या शैक्षणिक वर्षापासून (२००२ - २००३) आमच्या महाविद्यालयामध्ये साक्षरता अभियान हा उपक्रम राबविला जातो. या उपक्रमामध्ये स्वयंप्रेरणेने वरिष्ठ व कनिष्ठ महाविद्यालयातील सर्व वर्ग शिक्षकांचा सक्रिय सहभाग आहे.

राष्ट्रीय साक्षरता मिशन हे अंगिकारलेल्या संपूर्ण साक्षरता अभियानाचे महत्व विद्यार्थिनींना माहित व्हावे व स्वयंसेवी भावनेने त्यांनी समाजातील निरक्षर व्यक्तींना साक्षरतेचे महत्व पटवून देऊन आपापल्या परिसरात असलेल्या निरक्षर व्यक्तींना लेखन, वाचन व आकडेमोडीचे किमान कौशल्य शिकवून राष्ट्रीय बांधिलकीची जोपासना करावी या हेतुने दि. ८ सप्टेंबर २००३ या आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिनाचे औचित्य साधून श्री. नांद्रे गुरुजी यांचे 'आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिन' या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले होते व प्रत्येक वर्गातील पाच स्वयंसेविका विद्यार्थिनींनी प्रत्येकी एका व्यक्तीस साक्षर करावे या हेतूने एकूण ८० विद्यार्थिनींनी या उपक्रमामध्ये सहभाग घेतला आहे.

सदरचा उपक्रम यशस्वी होण्यासाठी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे तसेच सर्व सहकारी व स्वयंसेविका विद्यार्थिनींचे सहकार्य लाभले आहे.

– प्रा. एस. व्ही. बागल विभाग प्रमुख

वार्षिक दिन अहवाल

महाविद्यालयीन विद्यार्थिनींच्या जीवनातील आनंदाची मैफल म्हणजे 'वार्षिक दिन'. यावर्षी आमच्या महाविद्यालयातील वार्षिक दिनाचा शुभारंभ दि. १८ जानेवारी २००४ रोजी झाला. याप्रसंगी विविध कला गुणदर्शनाचे कार्यक्रम सादर केले गेले तसेच फूड फेस्टिव्हल व फनी गेम्सचे आयोजन करण्यात आले होते. स्नेहसंमेलनानिमित्त रांगोळी, मेहंदी, कुकरी, वक्तृत्व व निबंध लेखन इ. स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. दि. १२ फेब्रुवारी २००४ रोजी वार्षिक पारितोषिक वितरणाचा कार्यक्रम माजी खासदार उदयसिंगराव गायकवाड यांच्या हस्ते संपन्न झाला. वरील सर्व उपक्रमांना मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. डॉ. सौ. भारती शेळके

वार्षिक दिन कार्याध्यक्षा

आर्ट सर्कल

विद्यार्थिनींच्या अंगभूत कलागुणांना संधी मिळावी, नाट्य व विविध कला क्षेत्रामध्ये त्यांचा आत्मविश्वासपूर्वक संचार व्हावा या उद्देशाने 'आर्ट सर्कल' ची स्थापना करण्यात आली. या आर्ट सर्कल मार्फत अहवालसाली विविध उपक्रम राबविले गेले व बाह्य स्पर्धांच्यामध्ये आर्टस कला विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या.

सप्टेंबर २००३ मध्ये 'देवल क्लब, कोल्हापूर' यांनी आयोजित केलेल्या एकांकिका वाचन स्पर्धेत विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या. २९ सप्टेंबर २००३ रोजी अल्फा टी. व्ही. मराठी आयोजित एकांकिका स्पर्धेत विद्यार्थिनींनी सहभाग घेऊन 'आजची अमृता' ही एकांकिका सादर केली. ८ ऑक्टोबर २००३ रोजी श्रमिक प्रतिष्ठान कोल्हापूर यांनी आयोजित केलेला राज्यस्तरीय पथनाट्य स्पर्धेत महाविद्यालयाचा संघ सहभागी झाला. त्याने सादरीकरणाचे व दिग्दर्शनसाठीचे तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिक पटकावले.

२५ ऑक्टोबर २००३ रोजी 'ई टी. व्ही. मराठी'वाहिनीवर प्रसारित होणाऱ्या 'कॉलेज माझी जान' या कार्यक्रमात विद्यार्थिनींनी सहभाग घेऊन आपल्या विविध कला सादर केल्या. १३ नोव्हेंबर २००३ रोजी गारगोटी येथे संपन्न झालेल्या शिवाजी विद्यापीठ आयोजित युवा महोत्सवामध्ये विद्यार्थिनींनी सहभाग घेतला व वादविवाद स्पर्धेत कु. दिपाली पाटील व प्रियदर्शिनी मोरे यांनी प्रथम क्रमांक मिळविला. ३० डिसेंबर २००३ रोजी कु. नम्रता तांबट हिने 'कथक नृत्याचे' मार्गदर्शनपर सादरीकरण केले.

१ फेब्रुवारी २००४ रोजी जयसिंगपूर येथे संपन्न झालेला शाहू महोत्सवामध्ये 'जोगवा' या समूह नृत्यास तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले. ११ फेब्रुवारी २००४ रोजी आकाशवाणी केंद्र कोल्हापूर यांनी प्रसारित केलेल्या 'युवावाणी' कार्यक्रमांत आमच्या विद्यार्थिनींनी काव्यवाचन, पथनाट्य इ. कलांचे सादरीकरण केले. दि. १० फेब्रुवारी ते १३ फेब्रुवारी दरम्यान संपन्न झालेल्या करवीर महोत्सवामध्ये आमच्या विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या व त्यांनी समूह नृत्याचे सादरीकरण केले. याचवेळी मानचिन्ह व प्रमाणपत्र देऊन महाविद्यालयाचा गौरव करण्यात आला. दि. १७ फेब्रुवारी २००३ रोजी 'अशी फुलते कविता' हा काव्यवाचनाचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. वरील सर्व उपक्रमांस मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. श्रीमती नीता धुमाळ

विभाग प्रमुख

विद्यार्थिनी मंडळ

या वर्षाच्या प्रथम सत्रात दि. २१-७-२००३ या दिवशी शिवाजी विद्यापीठाच्या पत्र जा.क्र.एसयु/ डीएसडब्यु/ ३१११, दि. ५-७-२००३ नुसार विद्यार्थिनी मंडळाची निवड मा. प्राचार्यांच्या अध्यक्षतेखाली करण्यात आली.

महाविद्यालयाच्या 'स्टुडण्ट कौन्सिल सेक्रेटरी' पदाची निवडणूक १ ऑगस्ट २००३, यादिवशी सकाळी ९.०० ते ११.५० पर्यंत घेण्यात आली. या निवडणुकीत कु. इंदिरा सुरेश यादव, बी. ए. भाग-३ हिची बहुमताने निवड झाली.

दि. १६ ऑगस्ट २००३ या दिवशी सर्व वर्गप्रतिनिधींची बैठक मा. प्राचार्यांच्या केबिनमध्ये घेण्यात आली. वर्षभर करावयाच्या आवडीप्रमाणे व इच्छेप्रमाणे त्या समित्यांमध्ये त्यांची नावे घालण्यात आली.

दि. २६ ऑगस्ट २००३ या दिवशी विद्यार्थिनी मंडळाची बैठक घेण्यात आली. सन २००३-२००४ या शैक्षणिक वर्षाकरीता 'लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती' मध्ये सर्व वर्ग प्रतिनिधींमधून दोन वर्गप्रतिनिधींची समिती सदस्य म्हणून कु. यादव इंदिरा सुरेश बी.ए.भाग-३ आणि कु. पाटील दिपाली प्रताप बी. ए. भाग-३ यांची निवड करण्यात आली.

दि. २८ ऑगस्ट २००३ या दिवशी संचालक, विद्यापीठ कल्याण विभाग, शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांच्या पत्रानुसार आमच्या विद्यार्थिनी मंडळाची सदस्य कु. इंदिरा सुरेश यादव बी. ए. भाग-३ हिची विद्यापीठ विद्यार्थी मंडळाच्या सदस्यपदी सन २००३ -२००४ या शैक्षणिक वर्षासाठी निवड झाली.

दि. ५ सप्टेंबर २००३ या दिवशी सर्व वर्गप्रतिनिधींच्या मार्फत 'शिक्षक दिन' समारंभ संपन्न झाला. अध्यक्षस्थानी मा. प्राचार्य साहेब होते. संचालक, विद्यार्थी कल्याण मंडळ, शिवाजी विद्यापीठाच्या दि. १५ सप्टेंबर २००३ च्या पत्रानुसार कु. इंदिरा सुरेश यादव हिची शिवाजी विद्यापीठाच्या विद्यापीठ विद्यार्थी मंडळाच्या सचिवपदी बिनविरोध निवड झाली.

शनिवार दि. ११ ऑक्टोबर २००३ या दिवशी शारदा मंदिरामध्ये मा. प्राचार्यांच्या हस्ते कु. इंदिरा सुरेश यादव हिची शिवाजी विद्यापीठाच्या विद्यापीठ विद्यार्थी मंडळाच्या सचिवपदी बिनविरोध निवड झालेबद्दल तिचा सत्कार समारंभ आयोजित करण्यात आला होता. अशा प्रकारचे पद हे महाविद्यालयाच्या इतिहासात प्रथमतःच प्राप्त झाले आहे.

शिवाजी विद्यापीठ विद्यार्थी मंडळाचे महाविद्यालयीन नेतृत्व विकास शिबिर २००३-२००४ हे बहाई अकॅडमी, पाचगणी, ता. वाई, जि. सातारा येथे १९-१०-२००३ ते २१-१०-२००३ या कालावधीत झाले. आमच्या विद्यार्थी मंडळाची सचिव कु. इंदिरा सुरेश यादव बी.ए.भाग-३ हिने शिबिरार्थी म्हणून महाविद्यालयाचे नेतृत्व केले.

शुक्रवार दि. ३१ ऑक्टोबर २००३ या दिवशी महाराष्ट्र राज्याचे राज्यपाल मा. श्री. महमद फजलसो यांनी शिवाजी विद्यापीठाला दिलेल्या भेटीनिमित्त त्यांच्या समवेत झालेल्या चर्चेत विद्यापीठ विद्यार्थी मंडळाची सचिव कु. इंदिरा यादव हिने भाग घेतला. MIT पुणे या ठिकाणी झालेल्या युनोस्को आयोजित 'दि रोल ऑफ मेडिया' या विषयावर दोन दिवसाची परिषद झाली. यामध्ये आपल्या महाविद्यालयाच्या वतीने कु. इंदिरा यादव हिने सहभाग घेतला.

शिवाजी विद्यापीठाच्या वतीने आयोजित केलेल्या युवा महोत्सवात इस्लामपूर, गारगोटी, सातारा, पंढरपूर, कराड या पाच ठिकाणी कु. इंदिरा यादव हिने 'शिवाजी विद्यापीठ विद्यार्थिनी सचिव' म्हणून तिने भाग घेतला.

वरील विद्यार्थिनी मंडळाच्या कामकाजात क्रीडा विभाग प्रमुख प्रा. श्रीमती एस्. एम्. काळे, एन.एस.एस. विभाग प्रमुख प्रा. एन्. एस्. शिरोळकर, एन. सी. सी. विभाग प्रमुख प्रा. श्रीमती व्ही. पी. साठे, सांस्कृतिक विभाग प्रमुख प्रा. ए. एम. साळोखे यांचा सहभाग होता. वरील सर्व बर्बींसाठी मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- प्रा. एस. व्ही. बागल
विभाग प्रमुख

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

पदवी आणि संगणक अभ्यास केंद्र

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या कार्यक्षेत्रातील एकमेव असे महिला व मुलींसाठी म्हणून ता. ३०-०४-२००३ रोजी आमच्या महाविद्यालयात यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या पदवी अभ्यासक्रमास मान्यता मिळाली आणि उपेक्षित महिला व मुलींना शिक्षणप्रवाहात सामिल करून घेऊन ज्ञानगंगा घोरोघरी पोहोचविण्याचे कार्य सुरु झाले. गरजू आणि उपेक्षितांना पदवी शिक्षण देण्याकरीता कमला कॉलेजमध्ये सुरु झालेल्या या उपक्रमास पहिल्या वर्षी चांगलाच प्रतिसाद मिळाला असून जून - सप्टेंबर २००३ या पूर्वतयारी वर्गासाठी ६६ विद्यार्थिनींनी प्रवेश घेतला. त्यापैकी ४७ विद्यार्थिनी विशेष गुणवत्तेसह प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झाल्या आणि १६ विद्यार्थिनी प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झाल्या. अशा रितीने पूर्वतयारी वर्गाचा १००% निकाल लागला.

तसेच बी. ए. आणि बी. कॉम. भाग - १ या वर्गात २००३-२००४ वर्षासाठी अनुक्रमे ५५ आणि २१ विद्यार्थिनींनी प्रवेश घेतला आहे. या बरोबरच आमच्या महाविद्यालयात यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या कार्यरत असलेल्या संगणक अभ्यास केंद्रात विविध पदविका आणि प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम शिकविण्याची सोय असून त्यासाठी १५ संगणक, दोन प्रिंटर, इंटरनेट सुविधा असलेली सुसज्ज अशी प्रयोगशाळा उपलब्ध आहे. या यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या अभ्यासक्रमाचा लाभ आमच्या महाविद्यालयातील तसेच महाविद्यालयाच्या व्यतिरिक्त बाहेरील मुली व महिला घेत आहेत.

वरील यशस्वी उपक्रमास केंद्रप्रमुख या नात्याने मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील यांचे मार्गदर्शन लाभले.

- श्री. नेताजी पोवार

केंद्र संयोजक

दि प्रेस अँड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्स अँक्ट

नियम ८, फॉर्म नं. ४ प्रमाणे आवश्यक असलेली माहिती

स्थळ : ताराराणी विद्यापीठ, कोल्हापूर

काळ : वार्षिक

नांव : श्री. जयसिंगराव श्रीपतराव पोवार
श्री मुद्रणालय, कोल्हापूर.

राष्ट्रीयत्व : भारतीय

पत्ता : ११६ 'ए' वॉर्ड, शिवाजी पेठ, कोल्हापूर.
फोन : २६२०६९६, २६२३४५६.

नांव : प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील

राष्ट्रीयत्व : भारतीय

पत्ता : कमला महाविद्यालय
ताराराणी विद्यापीठ, राजारामपुरी, कोल्हापूर.

नांव : प्रा. सुजय बाबुराव पाटील

राष्ट्रीयत्व : भारतीय

पत्ता : कमला महाविद्यालय
ताराराणी विद्यापीठ, राजारामपुरी, कोल्हापूर.

मी डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील असे जाहिर करतो की, वरील माहिती माझ्या
समजुतीप्रमाणे बरोबर आहे.

प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील

ताराराणी विद्यापीठाचे
कमला कॉलेज, कोल्हापूर

प्राचार्य : डॉ. क्रांतिकुमार रं. पाटील एम. ए. पी. एच. डी.

■ वरिष्ठ महाविद्यालय प्राध्यापक वर्ग ■

□ कला शाखा □

□ मराठी विभाग

श्री. एस. बी. पाटील एम.ए.बी.एड. सेट

□ हिंदी विभाग

श्रीमती डॉ. सुमित्रा पोवार एम.ए.बी.एड. पीएच. डी.

श्रीमती डॉ. बी. व्ही. शेळके एम.ए.एम्. फिल. डी. एच. ई., पी. एच. डी.

□ इंग्रजी विभाग

श्री. जे. बी. पाटील एम.ए.एम्. फिल.

श्रीमती एस्. आर. साळुंखे एम.ए.एम्. फिल.

श्रीमती एन. एस्. धुमाळ एम.ए.एम्. फिल.

□ समाजशास्त्र विभाग

श्री. टी. एस्. थोरात एम.ए.एम्. फिल.

श्री. ए. एम. साळुंखे एम.ए.

□ अर्थशास्त्र विभाग

श्रीमती टी. बी. मुडेकर एम.ए.

श्रीमती ए. व्ही. पाठक एम.ए.एम्. फिल.

श्री. एन. व्ही. पोवार एम.ए.एम्. फिल., बी. एड.

□ गृहशास्त्र विभाग

श्रीमती आर. डी. पंडित एम. एस्सी. एम. फिल.

श्रीमती व्ही. पी. साठे एम.एस्सी., एम. फिल.

□ मानसशास्त्र विभाग

श्री. ए. एस्. घस्ते

एम.ए.बी. एड.

□ इतिहास विभाग

श्री. एन. एस. शिरोळकर

एम.ए.एम्. फिल.

□ शारीरिक शिक्षण विभाग

श्रीमती एस्. एम. काळे

एम.ए.एम. पी. एड.

□ वाणिज्य विभाग □

श्री. एस्. व्ही. बागल

एम. कॉम. डी. एच. ई.

श्रीमती डॉ. व्ही. व्ही. मेंदगी

एम. कॉम., एम. फिल., पी. एच. डी.

श्री. पी. ए. गोखले

एम. कॉम., सी. ए.

श्रीमती एम्. एस्. पाटील

बी. ए.(ऑनर्स), एलएल बी., (स्पेशल) एल. एल. एम.

श्री. ए. एन. बसुगडे

एम.एस्सी.

■ कनिष्ठ महाविद्यालय प्राध्यापक वर्ग ■

□ कला शाखा □

□ इंग्रजी विभाग

श्री. एस. एन. कोळेकर (उपप्राचार्य)

एम.ए. बी. एड.

श्रीमती एम. एस्. पोवार

एम.ए.एम्. फिल. बी. एड.

श्रीमती जे. एल. देशपांडे

एम.ए. बी. एड.

□ मराठी विभाग

श्रीमती एस्. एल. देसाई

एम.ए.एम. फिल. बी. एड.

श्री. एच. व्ही. पुजारी

एम.ए.बी.एड.

□ हिंदी विभाग

श्रीमती के. एस. पाटील

एम.ए.बी.एड.

□ समाजशास्त्र विभाग

श्रीमती एम. व्ही. घोटणे

एम.ए.डी. एच. ई.

□ अर्थशास्त्र विभाग

श्रीमती आर. व्ही. आंबवडे

एम.ए. एम. फिल., बी. एड.

श्रीमती आर. पी. प्रधान

एम.ए. बी. एड.

□ गृहशास्त्र विभाग

श्रीमती के. के. बागवे

एम.ए. बी. एड.

□ मानसशास्त्र विभाग

श्रीमती एल. टी. मगदूम

एम.ए.बी. एड.

□ राज्यशास्त्र विभाग

श्री. डी. ए. पाटील

एम.ए.बी. एड.

□ इतिहास विभाग व शारीरिक शिक्षण

श्रीमती एस. एस्. पाटील

एम.ए.एम. पी. एड.

□ वाणिज्य विभाग □

■ श्री. ए. एल. नरके

एम. कॉम., एम. फिल., डी. एच. ई.

■ श्रीमती यु. डी. इंदुलकर

एम. कॉम. डी. एच. ई.

■ श्रीमती एम. आर. शिंदे

एम. कॉम. (कॉस्टिंग)

एम. कॉम. (इंडस्ट्रियल अँड बिजनेस अँड)

एम. फिल., बी. एड.

□ विज्ञान विभाग □

■ श्री. ए. एस. जाधव

एम. एस्सी., डी. एच. ई.

■ श्री. श्रीमती एस. ए. पाटील

एम. एस्सी., डी. एच. ई. बी. एड.

■ श्री. ए. ए. रांगणेकर

एम. एस्सी., डी. एच. ई.

■ श्री. पी. एस. जाधव

एम. एस्सी. बी. एड.

■ श्रीमती एस्. डी. नांदेकर

एम. एस्सी. बी. एड.

■ श्रीमती आर. एन. मोटे

एम. एस्सी., बी. एड. एम. एड. एम. फिल.

■ श्री. एम्. एन. जाधव

एम. एस्सी. बी. एड.

■ श्रीमती एस. आर. दंडगे

एम. एस्सी. बी. एड.

□ माहिती व तंत्रज्ञान विभाग □

■ श्रीमती एस्. बी. हंजगे

बी. एस्सी., एम. सी. एम.

■ श्रीमती एस. एस. पाटील

बी. कॉम., एम. सी. एम. जी.डी.सी. अँड ए.

□ शिक्षकेतर विभाग □

■ श्री. एम. व्ही. शिंदे

अधीक्षक

बी. ए.

■ श्री. पी. आर. पाटील

मुख्य लिपिक

बी. कॉम.

■ श्री. व्ही. डी. निचिते

वरिष्ठ लिपिक

बी. एस्सी.

■ श्रीमती यू. पी. शिराळकर

वरिष्ठ लिपिक

■ श्री. एस. बी. शिंदे (भोई)

कनिष्ठ लिपिक

बी. कॉम.

■ श्री. आर. व्ही. इंगवले

कनिष्ठ लिपिक

बी. कॉम.

■ श्री. टी. एल. कांबळे

कनिष्ठ लिपिक

बी. कॉम.

■ श्री. एम. जी. कंग्राळकर

कनिष्ठ लिपिक

बी. कॉम.

■ श्री. आर. सी. वरे

कनिष्ठ लिपिक

बी. एस्सी.

■ श्री. सी. बी. ठाकुर

प्रयोगशाळा सहाय्यक

बी. ए.

■ श्री. व्ही. एम. चिमणे

ग्रंथालय परिचर

बी. ए.

■ श्री. व्ही. एस. मोटे

ग्रंथालय परिचर

■ श्री. सी. एम. स्वामी

ग्रंथालय परिचर

■ श्री. एम. एच. संकपाळ

ग्रंथालय परिचर

■ श्री. ए. जी. शिगावे

प्रयोगशाळा परिचर

■ श्री. डी. जी. काटकर

प्रयोगशाळा परिचर

■ श्री. जी. एन. बेटक्याळे

प्रयोगशाळा परिचर

■ श्री. वाय. बी. निवळे

प्रयोगशाळा परिचर

■ श्री. एम. जी. मोरे

प्रयोगशाळा परिचर

■ श्री. एस. एस्. शेळके

ग्रंथालय परिचर

■ श्री. डी. बी. कोले

सेवक

■ श्री. जी. एम. मेथे

सेवक

■ श्री. एस्. एस्. सनगर

सेवक

■ श्री. आर. आर. भरमकर

सेवक

■ श्री. एस्. के. केंबळे

सेवक

“निर्मातुं शिव सुंदरम्”

ताराराणी विद्यापीठ

कमला हेल्थ क्लब, कोल्हापूर

करवीर नगरीतील महिला विश्वाचे भूषण

- ▶ करवीर नगरीतील विद्यार्थिनी व महिला यांच्या शैक्षणिक, सामाजिक, क्रिडा इत्यादी विकासासाठी ताराराणी विद्यापीठ अविरत सेवारत असणारी एकमेव शिक्षण संस्था आहे.
- ▶ महिला वर्गाची शारीरिक सदृढता व मानसिक उत्साह वाढविण्यासाठी आता आम्ही 'कमला हेल्थ क्लब' हा नवीन उपक्रम हाती घेत आहोत. महिलांना आपला फुरसतिचा वेळ सत्कारणी लावून निरामय आनंद व आरोग्यपूर्ण जीवनाचा लाभ मिळविण्याची सुवर्णसंधी प्राप्त होत आहे.
- ▶ 'कमला हेल्थ क्लब' आपल्या अनेक शारीरिक तक्रारींवरील रामबाण उपाय ठरणार आहे. कारण व्यायामाची नियमित सवय हेच जगातील एकमेव उत्कृष्ट औषध आहे.
- ▶ आजच 'कमला हेल्थ क्लब' च्या स्वास्थ्यप्रेमी सभासद व्हाव आणि नवी शक्ती, नवी स्फूर्ती, नवा आनंदपूर्ण जोम आपल्या जीवनात निर्माण करा व तो ही माफक फी मध्ये.
- ▶ 'कमला हेल्थ क्लब' ही कोल्हापूर शहराची शानही आहे आणि काळाची गरजही आहे.
- ▶ 'कमला हेल्थ क्लब' ला पर्याय नाही. सभासद नोंदणी सुरु आहे.

कमला हेल्थ क्लबची वेळ

सकाळी ६.३० ते १०.३० व दुपारी ३.३० ते ५.३०

- ❖ योग्य प्रकारच्या शारीरिक व्यायामासाठी आधुनिक साहित्याची सुसज्जता, योगासन व अेरोबिक्सची सुविधा.
- ❖ तज्ञ डॉक्टर्स व व्यायामतज्ञांचे वैयक्तिक मार्गदर्शन व मोफत सल्ला.
- ❖ उपकरणांच्या हाताळण्यासंबंधी तंत्रांचे शिक्षण.
- ❖ जिम्नॅशियमच्या शास्त्रीय पद्धतीच्या साधनांमुळे नवा जोम, नव्या शक्तीचा खात्रीलायक लाभ.
- ❖ अवास्तव चरबी कमी करण्याची खात्री.
- ❖ कांतीच्या तजेलदारपणाची निश्चित प्राप्ती.
- ❖ मन व शरीर यांना शिस्त व सुखाचा निश्चित लाभ.

नांव नोंदणी व इतर माहितीसाठी

कमला कॉलेज कार्यालय, कोल्हापूर. फोन : २५२२२१६

ताराराणी विद्यापीठ

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

संगणक प्रशिक्षण केंद्र व पदवी अभ्यासक्रम

नव्या सहस्रकात संगणक साक्षरता ही काळाची गरज आहे म्हणून आम्ही यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे मान्यताप्राप्त संगणक प्रशिक्षण केंद्र आमच्या महाविद्यालयात सुरु केले आहे. तसेच समाजातील उच्च शिक्षणापासून वंचित राहिलेल्या आणि आपल्या काही जबाबदाऱ्यांमुळे, अडचणीमुळे पारंपारिक शिक्षण घेऊ न शकलेल्या महिलां व मुलींसाठी याच विद्यापीठाचा बी. ए., बी. कॉम. पदवी अभ्यासक्रम सुरु केला आहे. आमच्या संगणक व पदवी अभ्यास केंद्राची वैशिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे :

- विद्यार्थिनींना महाविद्यालयाच्या परिसरात प्रशिक्षणाची सुविधा.
- यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे खालील प्रमाणपत्र, पदविका कोर्स शिकविण्याची सोय.

१. सर्टिफिकेट इन ऑफिस कॉम्प्युटिंग	६ महिने
२. सर्टिफिकेट इन कॉम्प्युटराईज्ड फायनान्शियल अकौंटिंग	६ महिने
३. डिप्लोमा इन ऑफिस कॉम्प्युटिंग	६ महिने
४. डिप्लोमा इन कॉम्प्युटराईज्ड फायनान्शियल अकौंटिंग	एक वर्ष
५. डिप्लोमा इन कॉम्प्युटर ऑपरेशन्स	एक वर्ष

- माफक फी मध्ये इंटरनेट सुविधा उपलब्ध.
- सुसज्ज प्रयोगशाळा आणि ग्रंथालय.
- अनुभवी आणि उच्च विद्या विभूषित असा अध्यापक वर्ग.
- यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाने निर्धारित केलेल्या फी मध्ये प्रशिक्षण.
- महाविद्यालयातील व महाविद्यालयाबाहेरील विद्यार्थिनी आणि महिलांसाठी प्रवेश खुला.
- पदवी वर्गासाठी वय वर्ष १६ पूर्ण असलेल्या/ इ. १० वी उत्तीर्ण अथवा अनुत्तीर्ण महिलां व मुलींना संधी.
- अधिक माहितीसाठी केंद्र समन्वयक प्रा. एन. व्ही. पोवार (अर्थशास्त्र विभाग)यांचेशी संपर्क साधावा.

केंद्र प्रमुख

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे मान्यताप्राप्त संगणक आणि पदवी अभ्यासक्रम कमला कॉलेज, कोल्हापूर.

पूण्य स्मरण

कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील तथा प.पू. काकाजी यांच्या ९ व्या स्मृतिदिना निमित्त आयोजित कार्यक्रमात आपले विचार मांडताना खासदार श्री. सदाशिवराव मंडलिक व संस्थेचे पदाधिकारी.

चारा अभियान

दुष्काळग्रस्त भागातील कळंबी, ता. मिरज, जि. सांगली या गावातील जनावरांच्यासाठी चारा देत असताना आमच्या महाविद्यालयातील, प्राध्यापक, विद्यार्थिनी व इतर ग्रामस्थ.

दळणवळण सुविधा पूर्तता

महाविद्यालयातील विद्यार्थिनींना के.एम.टी. बस पास सुविधा उपलब्ध करून देत असताना कोल्हापूर महानगरपालिकेचे महापौर श्री. मारुतराव कातवरे, परिवहन सभापती श्री. मुधोळकर मा. प्राचार्य डॉ. क्रांतिकुमार पाटील व इतर.

कमला कॉलेज, कोल्हापूर

संस्थापक - अध्यक्ष : कै. डॉ. व्ही. टी. पाटील

राष्ट्रीय मूल्यांकन आणि अधिस्वीकृती परिषद (NAAC) बेंगलोर कडून 'बी प्लस' पंचतारांकित मानांकन प्राप्त.

शिवाजी विद्यापीठाशी संलग्न असलेल्या या महाविद्यालयात कला व वाणिज्य शाखेच्या पदवी अभ्यासक्रमाची सोय. तसेच ११ वी १२ वी कला, वाणिज्य व विज्ञान शाखेचे वर्गही या महाविद्यालयात सुरु आहेत.

वैशिष्ट्ये

- ❖ विद्यार्थिनींच्या विकासाला अनकूल व पोषक असे संपूर्णतः सुरक्षित वातावरण.
- ❖ अभ्यासाबरोबरच ललित कला, क्रीडा, वाङ्मय इ. क्षेत्रातील गुणांना प्रोत्साहन.
- ❖ ताराराणी विद्यापीठ स्कॉलरशिप फंडातून प्रत्येक वर्गात सर्वप्रथम येणाऱ्या व इतर क्षेत्रात उल्लेखनीय यश मिळविलेल्या विद्यार्थिनींना पारितोषिके.
- ❖ एच.एस्.सी. व शिवाजी विद्यापीठ परीक्षेतील उज्ज्वल यशाची परंपरा.
- ❖ १२ वी साठी उन्हाळी सुट्टीत इंग्रजी, अकॉटन्सी व विज्ञान विषयांचे खास वर्ग.
- ❖ १२ वी च्या हुशार विद्यार्थिनींसाठी स्वतंत्र स्कॉलर बॅच व दर्जेदार मार्गदर्शनाची सोय.
- ❖ बी. ए. भाग ३ साठी इंग्रजी, अर्थशास्त्र, गृहशास्त्र, समाजशास्त्र व हिंदी, बी.कॉम. भाग ३ साठी अँडव्हान्स अकॉटिंग अँड ऑडिटिंग व इंडस्ट्रियल मॅनेजमेंट या विषयांची सोय. कॉमर्स शाखेतील ज्युनियर व सिनियर वर्गांना इंग्रजी माध्यमातून शिकवण्याची सोय.
- ❖ वर्षभर अभ्यासासाठी क्रमिक पुस्तकांचा संच बुक बँकेतून देण्याची सोय.
- ❖ गरीब व होतकरू विद्यार्थिनींना सर्व प्रकारचे सहाय्य.
- ❖ शिवाजी विद्यापीठ निरंतर शिक्षण योजनेअंतर्गत फूड प्रिझर्व्हेशन, बेकरी कन्फेक्शनरी, ड्रेस डिझायनिंग व ज्युदो कराटेचे अल्प मुदतीचे कोर्सेस चालविले जातात.
- ❖ महिलांच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी कमला हेल्थ क्लब ची स्थापना.
- ❖ यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाच्या मान्यताप्राप्त संगणक प्रशिक्षण केंद्राची व बी. ए. बी. कॉम पदवी अभ्यासक्रमाची सोय.